

MAGYAR MÚZEUMOK

2007/2

NYÁR

HUNGARIAN MUSEUMS

Volume 13 Number 2

SUMMER

Magyar gyűjtemények határon túl

Hungarian Collections Abroad

Részlet a kolozsvári múzeum néprajzi kiállításából
Detail of the ethnographical collection of the museum in Kolozsvár

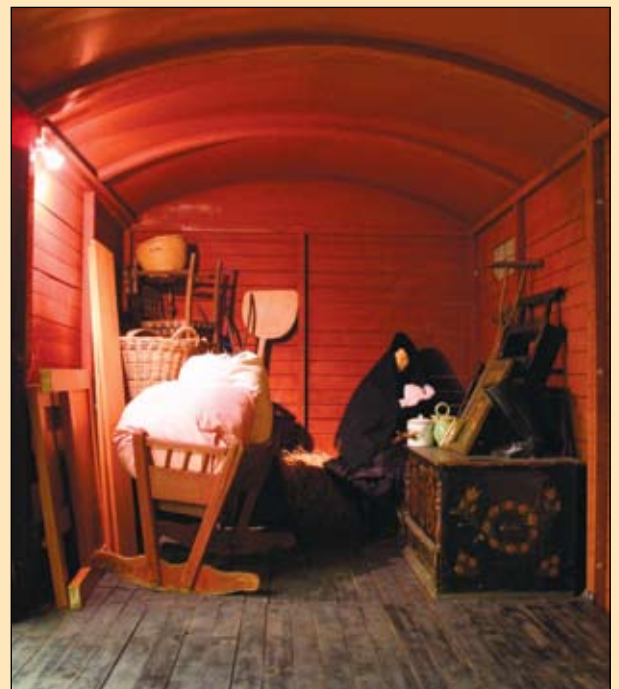
A lendvai múzeum történelmi kiállítása
The history exhibition of the museum in Lendva

Király Ferenc alsólendvai kiállításának részlete
Detail of the exhibition of Ferenc Király in Alsólendva

Részletek a komáromi múzeum Magyar Kálvária című kiállításából
Details of the exhibition „Hungarian Calvary” in the museum in Komárom

Magyar gyűjtemények határon túl

Hogy egyre nehezebb szakmai lapot szerkeszteni, e számunk révén is tapasztalhatunk. Idestova háromnegyed éve kialakult a szám tematikája, ezzel csaknem egy időben megtörténtek a tájékozódások és felkérések, majd érkeztek az ígéretek, amik alapján a nagyvilágot szeretnénk volna szerepeltetni e rovat címében, bízva abban, hogy a világ minden részéről érkeznek írások. Az időközbeni sürgetésekkor merült fel itt is, ott is, hogy magánygyűjtemények nem szívesen közlik adataikat, ezért többen visszaléptek, más esetben a szerzők elérhetetlenné váltak, ill. még további időhaladékot kértek. Tehát maradt a régi és megbízható szerző-gárda, amely honorárium nélkül is hajlandó a szakma érdekében tollat ragadni és idejét áldozni. Köszönet érte!

Az eredeti elképzelésnél szűkebb tematikával a határon túli múzeumi gyűjtemények magyar anyagáról készült ismertetéseket adjuk közre Műhely rovatunkban, néhány eddig még nem ismertetett témakörben és helyről. Különösen fontosnak tartjuk a szlovákiai magyar muzeológusok ilyen vonatkozású szerveződését, rendszeres konferenciáit, a magyar gyűjtemények számbavételét, értékelését és publikálását. Szeretnénk erről a későbbiekben is hírt adni.

Noha szorosabb értelemben nem tartozik a múzeumok témakörébe, de a kortárs művészeti tevékenység kapcsán helyet adtunk a debreceni új művelődési központ, a MODEM bemutatásának. Több fővárosi és vidéki múzeum jeles évfordulója, ill. rendezvénye kapcsán mutatkozik be, ad képet múltjáról és tevékenységéről. Külön is figyelmet érdemel a közreadott két kiállítási cikk.

A hagyományok jegyében ez a lapszámunk ad hírt „Az év múzeuma” pályázat résztvevőiről és eredményhirdetéséről, mely a Nemzeti Múzeum kertjében rendezett Múzeumok Majálisa nyitórendezvényeként került sorra. Továbbá ismét szerepel a Közgyűlési előadások c. rovatunk, valamint a szokásnak megfelelően itt kapott helyet a Pulszky Társaság elmúlt évi közhasznúsági beszámolója, és a közgyűlésen átadott Pulszky-díjak ismertetése.

A következő lapszámunkban a Budapesti Történeti Múzeum sokrétű tevékenységéről adunk keresztmetszetet.

MAGYAR MÚZEUMOK

2007/2. NYÁR

MŰHELY

Cséve Anna: Irodalmi örökségünkről határon túl	3
Basics Beatrix: Márai Sándor Salernóban	5
Balla Loránd: A Dél-Magyarországi Történelmi és Régészeti Társulattól a Temesvári Szépművészeti Múzeumig 1872–2006	7
Pozsony Ferenc: Erdély Néprajzi Múzeuma	10
Fehér Csaba: Egy műhely, ahol az emlékezet születik	12
Szabó Haltenberger Kinga: Magyar vonatkozású műtárgyak a szlovákiai gyűjteményekben	15
Danter Izabella: Szlovákiai magyar muzeológusok konferenciáiról	17
Lendvai Kepe Zoltán: A lendvai Galéria-Múzeum	18
Kostyál László: A hetven éves Király Ferenc művészete. Retrospektív kiállítás az alsólendvai várban, zsinagógában és színházban	21

VISSZATEKINTÉS

Csók Márta: „Íme a mezőgazdaság: mesterség, tudomány, bölcsészet, művészet”. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum és közönsége az elmúlt száz évben.	26
Örsi Julianna: A 40 éves Finta Múzeum eredményei és évfordulós eseményei	30

SZÁMVETÉS

Deme Péter: „Az év múzeuma 2006” pályázatról	32
Halmágyi Pál: Költészet Napja Makón	34
Székelyné Kőrösi Ilona: Tündérpalota. Egy iskolaépület múltja, jelene, jövője	36
Mészáros Zsuzsanna: Munkácsy Mihály Emlékháza és szellemi utódai Békéscsabán	37
Orosz Zoltán: Időlabirintusból kortárs szendvics	39
Zs. Ujváry Mária: A Holló László Galéria Putnokon	44
Juhász János: A magyarországi lengyelség múzeuma és levéltára	45

KIÁLLÍTÁSOK

Marosi Ernő: „Virágozott . . . anno”. Az Umlingok Kalotaszegen	48
Ulrich Attila – Kriston Vízi József: „Együtt fényesebbek...” Az újfehértói aranyelet vendégkiállítása Kassán	50

IN MEMORIAM

S. Laczkovits Emőke: P. Dr. Galambos Ferenc Ireneusz	53
S. Laczkovits Emőke: Incze László (1928–2007)	54

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Selmecei Kovács Attila: Kiadvány a szlovákiai magyar gyűjtemények dokumentációjáról	55
Basics Beatrix: Szlovák történelem – Kronológia és lexikon	56

KÖZGYŰLÉSI ELŐADÁS

Kemecsi Lajos: Műkereskedelem és néprajzi muzeológia	57
--	----

A PULSZKY TÁRSASÁG HÍREI	60
------------------------------------	----

E számunk szerzői	64
-----------------------------	----

A címlapon

II. Ulászló aranyverete.
Magyar Királyság, 1506

On the Cover

The gold coin of King Ulászló II.
Hungarian Kingdom, 1506

Fotó – Photo:

A hátsó borítón

Geerhard van Haarlem (XV. század):
Bábel tornya és

Cornelius Saftlefen (1607–1681): Hegedűs duett
a Temesvári Szépművészeti Múzeum tulaj-
donában

On the Back Cover

Geerhard van Haarlem (15th century):
The Tower of Babel and

Cornelius Saftlefen (1607–1681): A Violin Duo
Museum of Fine Arts, Timisoara

MAGYAR MÚZEUMOK

**A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi
Egyesület folyóirata**

Lapalapító: Éri István

Megjelenik évente négyszer
XIII. évfolyam 2. szám, 2007. nyár

Főszerkesztő:

Selmeczi Kovács Attila

Szerkesztőségi titkár: Gönczi Ambrus
A szerkesztőség tagjai: Basics Beatrix,
Cséve Anna, Holló Szilvia Andrea,
Kriston Vizi József, Wollák Katalin

A szerkesztőbizottság elnöke: Pintér János
A szerkesztőbizottság tagjai: Bertáné
Varga Judit, Kóczyáné Szentpéteri Erzsébet,
Kovács Péter, Vándor László

Fordítások: Gönczi Ambrus

Szerkesztőség:

1087 Budapest, Könyves Kálmán körút 40.
Telefon: 210-1330/155, fax: 210-1336
E-mail: pulszky@bot.nhmus.hu
www.pulszky.hu

Felelős kiadó: Balázs György
Nyomdai előkészítés: Stúdió 12 Bt.
Műszaki szerkesztő: Németh János
Színes feldolgozás: Stúdió 12 Bt.
Nyomdai munkálatok: Prospektkop Bt.
Felelős vezető: Racskó József

Előfizethető a kiadónál
(levélcím: 1476 Bp. 100. Pf. 206.),
illetve postautalványon, csekkkel vagy
átutalással az alábbi számlaszámon:
K&H Bank 10200830–32323599
Előfizetési díj számonként: egyéni
előfizetőknek 800 Ft, közületeknek 1250 Ft.
HUISSN1219–4662

Megjelenik a
Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával

nka
Nemzeti Kulturális Alap

HUNGARIAN MUSEUMS

2007/2 SUMMER

WORKSHOP

- Anna Cséve: Our Literary Heritage Over the Frontiers 3
Beatrix Basics: Sándor Márai in Salerno 5
Loránd Balla: From the South Hungarian Society of History and Archaeology to the
Museum of Fine Arts, Timisoara 1872–2006 7
Ferenc Pozsony: The Ethnographical Museum of Transylvania 10
Csaba Fehér: Workshop Where Memory is Born 12
Kinga Szabó Haltenberger: Exhibits of Hungarian Relevance in Slovakian Public
Collections 15
Izabella Danter: About the Conferences of Hungarian Museologists of Slovakia. 17
Zoltán Lendvai Kepe: The Gallery Museum, Lendva. 18
László Kostyál: The Art of the 70-year old Ferenc Király. A Retrospective Exhibition in
the Castle, Synagogue and Theatre in Alsólendva 21

RETROSPECTIVE

- Márta Csók: „Here is Agriculture: a Trade, a Science, Philology and Art”. The Hungarian
Museum of Agriculture and its Visitors in the Past Century. 26
Julianna Örsi: The Results and Anniversary Events of the 40-Year-Old Finta Museum. 30

RECONING

- Péter Deme: The Museum of the Year 2006 Award 32
Pál Halmágyi: The Day of Poetry in Makó. 34
Ilona Székely Kőrösi: Fairy Palace. The Past, Present and Future of a School Building 36
Zsuzsanna Mészáros: The Memorial House of Mihály Munkácsy and His Spiritual
Successors in Békéscsaba. 37
Zoltán Orosz: A Contemporary Sandwich out of a Time Labyrinth 39
Mária Zs. Ujváry: The László Holló Gallery in Putnok 44
János Juhász: The Museum and Archives of Poles Living in Hungary 45

EXHIBITIONS

- Ernő Marosi: „Floral Renaissance...in Blossom”. The Umling Artist’s Family
in Kalotaszeg 48
Attila Ulrich – József Kriston Vízi: „They Are Shinier Together...” The Exhibition of
the Gold Treasure from Újfehértó in the Treasury of the East Slovakian Museum,
Kosice. 50

IN MEMORIAM

- Emőke S. Laczkovits: P. Dr. Ferenc Ireneusz Galambos (1920–2007) 53
Emőke S. Laczkovits: László Incze (1928–2007) 54

BOOK AND PERIODICAL REVIEW

- Attila Selmeczi Kovács: Publication on the Documentation of Hungarian Collections in
Slovakian 55
Beatrix Basics: Slovak History – Chronology and Lexicon. 56

PRESENTATION AT THE GENERAL ASSEMBLY

- Lajos Kemecsi: Art Dealership and Ethnographic Museology 57

- NEWS OF THE PULSKY SOCIETY** 60
Autors of This Issue. 64

Irodalmi örökségünkről határon túl

Cséve Anna

„Január 4. este 9. Bécs. Délelőtt a múzeumban voltam s végignéztem Bornemisza szörnyeteg könyveit... 2000 oldal egy-egy kötet. Egész délelőtt olvastam, vakulásig.” Móríc Zsigmond, naplója tanúsága szerint, 1929-ben szinte elsőként vette kézbe Bornemisza (1923-as felfedezéseig csak részleteiben ismert) Szophoklész fordításának egyetlen eredeti példányát a göttingeni könyvtárban (Universitätsbibliothek Göttingen). A több mint háromszáz évre eltűnt magyar irodalmi munkát a sajtóban és baráti körében azonnal népszerűsítette, és hozzálátott az 1558-as kiadású *Electra* színpadra való átdolgozásához. A Szophoklész–Bornemisza–Móríc darabot a Nemzeti Színház egy éven belül műsorára tűzte. A könyv vagy a kézirat forráskutatás Móríc határon túli felolvasó körútjainak részévé vált, s mindez szinte magától adódott, hiszen úti céljai történelmi-irodalmi színhelyek voltak, melyek a magyar szellemiséget jelentették számára. Útjai térhez és múlthoz fűződve, e két elemben egyszerre nyertek értelmet. A móríci példa – öröksépolitikai nyelvre fordítva – nem jelent mást, mint azt a szellemi kultúrát, mely keresi a múlt kézzel fogható dokumentumait, ahhoz, hogy saját mindenkori (egyéni és közösségi) entitását az örökség eszközeivel, annak nyelvén fejtesse ki.

A határon kívüli hagyatékokról, gyűjteményekről, szórványokról szóló hírek, esetleg valóságosan is kicsomagolható, hazaérkező irodalmi poggyászok történetében a sikertörténet Márai Sándoré, akinek emigrációja Torontóból Budapestre, a Petőfi Irodalmi Múzeumba érkező hagyaték átvételével, úgy tűnt, 1997 szeptemberében jelképesen is lezárult. Az olykor váratlanul befutó, majd újabb fordulatokat vevő információk a hagyatékok részleteiről azt jelzik, hogy a gyűjtemények számbavétele sosem lehet teljes, mindig bukkannak fel addig ismeretlen kéziratok, s a tájékozódást kapcsolatok, barátságok, családi események, spontán folyamatok is befolyásolják. Márai naplója pár évvel később kelt át az óceánon, s abban csak reménykedhetünk, hogy az író jelenleg az Egyesült Államokban található levelezése valamikor itthon is kutathatóvá válik. Szilasi Vilmos, az irodalmi kapcsolatairól is közismert fi-

lozófus Freiburgot, majd Brissagót megjárta hagyatéka hasonló érdekességnek ígérkezik, ám hagyatéka nem is kis kerülőút után jelenleg Amerikában várja, hogy a külügyminisztérium segítségével a PIM gyűjteményébe kerüljön. Ámde annak sorolása, hogy a PIM gyűjteményében hány kiemelkedő jelentőségű hagyaték érkezett a határon túlról (például Határ Győző, Cs. Szabó László, Ignótus Pál Angliából, Darvas Lili az Egyesült Államokból, Gara László Párizsból, Lénard Sándor Brazíliából), illetve melyek érkezése várható, nem jelen gondolatmenetünk célja, azonban mindenképpen elgondolkodtatóak azok provenienciáinak tanulságai a kapcsolatteremtés véletlenszerű, és ezzel ellenkezőleg, szervezett oldalát tekintve.

Az előkészített, kutatási igénnyel induló, kritikai kiadások készítéséhez fűződő projektek, melyek a külföldön található írói, szerkesztőségi kéziratok, könyvtárak feltérképezésére irányulnak, szinte mindig új beállításba helyezik az addig ismert szerző arculatát. Nagy szenzációt keltett 2005-ben a *Szatmárnémeti Megyei Könyvtárban* (Satu Mare) talált, eddig ismeretlen Csonkai kéziratgyűjtemény, mely miatt a kritikai kiadásban megjelent költemények első kötetének anyagát, Csonkai zsengeit kell majd újratárgyalni. A készülő Arany János kritikai kiadás aktualitás feladatai vezették az MTA Irodalomtudományi Intézetének munkatársait a munkálatokhoz nélkülözhetetlen Arany könyvtár possessori bejegyzéseinek gyűjtéséhez a nagyszalontai *Arany János Múzeumban* (Salonta). A Csonkatoronyban több mint ezer könyv- és folyóiratkötet tárolnak, melyek szinte kivétel nélkül állományvédelemre szorulnak. Az anyag teljes feldolgozása (az eddig 23 CD-én rögzített egynegyedét tekintve) további áldozatos munkát igényel a kutatóktól. Az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága a tudományos műhelyek működésének regionális lehetőségeiről, az Arany-kutatáshoz hasonló nehézségekről így fogalmaz: „*Visszahúzó erőnek számít, hogy a határon túli állami intézményekben dolgozó kutatócsoportok magyarországi pénzekből csak igen korlátozottan támogathatók.*” Jelenleg a Klebersberg Kunó Ösztöndíj támogatja rendszeresen a fontos külföldi helyszínekre irányuló bölcsészettudományi, társadalomtudományi és kulturális célú kutatásokat.

A Pál utcai fiúk 150. évfordulója irányította a figyelmet Molnár Ferenc eddig ismeretlen kézírataira. A kutatások jelenleg is folynak az amerikai közgyűjteményekben, a *New York-i Public Library*-ben, ahol „*magyar kutatók találtak egy elég érdekes anyagrendszert, amiben egy-két magyar származású színház- és filmügynök magyar írók által írt regény- és filmszínopszist gyűjtötték össze. Ez egy meglepően hatalmas anyag, és ennek a nagy anyagnak jó része Molnár által elkészített színopszis, illetve novellák*” – nyilatkozta a New York-i Magyar Kulturális Intézet igazgatója – melynek alapján újdonságként hat majd Molnárnak a hollywoodi íráshagyományra tett hatását feltáró kutatói beszámolója.

Ha nem egyes életművek felől közelítjük meg a határon túl fellelhető gyűjteményeket, meg kell állapítanunk, hogy a szisztematikus feltérképezés kultúrtörténeti, politikai folyamatokba ágyazódik. Több mint harminc éve a kulturális örökség fogalom látványos elterjedésének lehetünk tanúi. A kulturális kormányzat a határon inneni és túli magyarok közös kulturális örökségének gondolatával jelzett változások Magyarországon a státustörvény legutóbbi, 2003-as módosítása óta váltak szervezőelvvé. Ennek a folyamatnak a következménye, hogy a 2002-ben alakult Magyar Tájházak Szövetsége nemzetközi jelleggel is működik, a határokon túli terület szlovákiai részének bekapcsolása van jelenleg folyamatban. Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet tavaly kezdeményezett egy felmérést arról, hogy a határon túli magyar nyelvű színházakban milyen körülmények között, milyen történeti dokumentumok, kincsek, relikviák találhatók. Az Informatikai és Hírközlési Minisztérium „Szülőföldön az információs társadalomba” címet viselő programjának egyik hozadéka ún. e Magyar pontok létrehozása határon túl. 8 ország 11 határon túli szervezetének pályázata keretében számos honlap került elérhető közelségbe az Interneten.

A Kárpát-medencei országok között kezdeményezett közös kutatást célzó közgyűjteményi megállapodásaira is van példa. A szerbiai *Történelmi Levéltár* Zentán (Senta), mely a közületi irattárak mellett személyi irattárakat is őriz (például helyi lapok kiadói és szerkesztői kézíratait), 2006-ban a „Levéltári Napok” rendezvényén alapozta meg a vajdasági, szerbiai

és a magyarországi levéltárak együttműködését. Példaértékű lehet az a kezdeményezés, mely a romániai magyar nemzeti- és a magyarországi román nemzetiség múzeumainak létesítését, felújítását, valamint munkacsoportok létrehozását javasolja a közös érdekű emlékhelyek felkutatása, számbavétele és ápolása céljából. A kulturális örökség intézményesülési folyamata a határon túl még zajlik – miközben idehaza az intézményi átszervezések ellenkező tendenciát mutatnak. A *Szabédi László Emlékház* alapítása Kolozsvárott azzal a nem titkolt szándékkal ment végbe, hogy az emlékház magja lehet a későbbi romániai magyar irodalmi múzeumnak. Szabédi kéziratok hagyatéka mellett itt őrzik Méliusz József, Balogh Edgár írói hagyatékát és a Kriterion irattárát is. A kolozsvári híradások szerint „a cél az, hogy a romániai magyar irodalom személyiségeinek hagyatékát a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumhoz hasonlóan ebben az emlékházban tárolják.” A muzealizáció nyilvánvalóan kapcsolódik a gyűjtemények egy helyen való és megfelelő tárolásának, megőrzésének igényéhez.

A trianoni határokon kívül maradt, majd az emigráció hullámaiban elmenekített, vagy külföldön keletkezett magyar irodalmi műtárgy-gyűjtemény lelőhelyeinek számbavételekor fontos leszögezni, hogy elsősorban olyan „készletbe” tekintünk bele, mely listákkal, regiszterrel vagy akár kataszterrel mért dolgok immateriális készlete, egyfajta kulturális örökség-reprezentáció, melynek hasznossága felbecsülhetetlen érték. A múzeumi területen számontartott gyűjtemények közül a nagyváradi *Ady Endre Emlékmúzeum* őriz műtárgyakat a költő hagyatékából. Temesváron a *Franyó Emlékszobában* található Franyó Zoltán és Endre Károly hagyatékának egy része. Misztótfalun a *Misztótfalusi Kis Miklós-gyűjtemény* kutatható, melynek egy része a Münchenben élő Molnár József adomány. A Benedek Elek Emlékház Kisbaconban (Batánii Mici) névadójának hagyatékát őrzi. A *Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma* Pozsonyban, a *Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeuma* Észak-Komáromban nemrégiben jött létre. A magyar vonatkozású irodalmi gyűjtemény feldolgozása végre intézményes keretek közé került, azonban szakemberek hiányában még várat magára. A *Szlovák Nemzeti Könyvtár* a *Matica Slovenská* Túrócszentmártonban (Martin) és a kassai *Magyar Múzeum* (Košice) anyagát is említhetnénk, hiszen szinte nincs olyan hely a történelmi Magyarország területén, ahol ne lenne valami emléke a magyar irodalomnak.

A közgyűjtemények további formáit sorolva a könyvtárak, levéltárak, archívumok, egyetemek, gimnáziumok, hajdani líceumok és a közszolgálati rádiók, egyesületek gyűjteményében is számos hungari-

kum található. E lelőhelyek egyike a *Teleki-Bolyai Könyvtár* Marosvásárhelyen (Târgu Mureș), ahol vannak magyar nyelvű könyvek is, elsősorban Pázmány Péter munkái vagy a Kájoni János által összeállított énekeskönyv. A horvát *Nemzeti és Egyetemi Könyvtárban* (Zágráb) található a Zrínyi Miklós-könyvtár már 3 dimenziós virtuális felületű rekonstrukciójának következtében Interneten is elérhető.

A PIM Hangtárának felmérése szerint a *pozsonyi, marosvásárhelyi és kolozsvári rádió* számos értékes írói hangfelvétellel rendelkezik (Hervay Gizella, Kós Károly, Jancsó Elemér, Székely János, Sütő András), melyek többségét 40 évvel ezelőtt a rádiózás létrejöttének kezdeti korszakában rögzítették. Az *újvidéki, párizsi, londoni, madridi, vatikáni* vagy a *Deutsche Welle* rádióarchívumai ugyancsak értékes lelőhelyek, hiszen az elektronikus médiában keletkező hangzó dokumentumok a nemzeti kulturális és történelmi örökség részét képezik.

A lehetséges irodalmi vagy irodalmi vonatkozású lelőhelyek szerteágazó intézményi formákhoz kapcsolódnak. A *Szirmai Archívumok* Buenos Airesből Tokióig sokhelyütt megtalálhatók (benne Szirmai Endre édesapjának, Szirmai Károly vajdasági írónak, a Kalangya szerkesztőjének hagyatéka is, elégséges információk azonban nincs erről a gyűjteményről, melynek kiválóatott részei hazai közgyűjteményekbe kerültek másolat formájában). Csáth Géza hagyatékának maradványait *Dér Zoltán magángyűjteménye* őrzi Szabadkán, melyből naplók, levelek jelentek meg a közelmúltban. Fogarason, a gimnáziumban Babits hajdani tanárkodása színhelyén szintén feltártak Babits-dokumentumokat a kritikai kiadás készítői.

A nyugati emigráció jelenkori helyzetét tekintve megállapítható, hogy az adott országokban alig található a számbavételnek intézményesült formája. Borbándy Gyula, mint az Új Látóhatár szerkesztője számos levelezés és kézirat birtokában alakította ki archívumát Münchenben. A kultúra-szervező egyéniségek az általuk vezetett szervezetek dokumentumait is birtokolják, a Luganóban élő Saáry Éva, aki évtizedekig volt a Svájci Magyar Írók és Képzőművészek Körének vezetője, tetemes gyűjteményt halmozott fel otthonában. A *Párizsi Magyar Intézet* az adott régió szellemi örökségének sem feltérképezésére, sem megőrzésre nem vállalkozott, a müncheni *Ungarisches Institut* ezzel ellentétben befogadta azokat, illetve szisztematikusan, a teljesség igényével bővített, figyelemre méltó gyűjteményt hozott létre. Ebben Dénes Tibor hagyatéka és Hamvas Béla kéziratai is megtalálhatók. (Az Intézet magyar vonatkozású sajtótermékei, a cca. 800 címnyi, teherautónyi hírlapgyűjtemény már a PIM

tulajdona). Míg a határ menti magyarlakta területeken a személyi hagyatékok örökösésítési folyamaton esnek át, a nyugati emigrációban zajló folyamat éppen ellenkező irányúnak látszik, az egyes intézmények (folyóiratok, szervezetek) iratanyagát szinte kizárólag csak a személyes vagy családi érdekkörbe tartozó gondviselés őrzi.

Természetesen a korábban közkönyvtárakba került hagyatékokról bővebb tudomásunk van: Ignóus Páléról (*University of London*), Kabdebó Tamás gyűjteményéről (*St. Patrick College Library*, Kildare, Írország). Először az 1980-as években fogalmazódott meg az igény arra, hogy a külföldi könyvtárak hungarika anyagáról (kéziratokról is) tájékoztató készüljön. Az OSZK Hungarika-anyagot őrző külföldi könyvtárak címjegyzéke sorozatának kötetei (Ausztria, NDK, NSZK, Svájc, Skandináv Államok, Benelux Államok, Franciaország, Nagy-Britannia és Észak-Írország, Ír Köztársaság stb.) 1990-ben láttak napvilágot. Az egyik legteljesebb, *Külföldi hungarika könyvtári gyűjtemények* című, országokra, témakörökre, lelőhelyekre lebontott, annotált OSZK-adatbázis a kéziratok és szépirodalom témakörében is eligazít, persze nem a teljesség igényével. A nyugati gyűjtemények közül fontos még megemlíteni két intézményt. Kerényi Károly kéziratok hagyatékát a marbach *Deutsches Literaturarchiv* őrzi, melyből már számos közlés történt (pl. a Jung-, Hesse-, Buber-, Fülep Lajos-, Németh László- és Gulyás Pál-levelezés). Ugyancsak itt található Háty Gyula hagyatékának egy része is. A berlini Collegium Hungaricum hajdani gyűjtő-megőrző munkájának eredményeként ma a *Humboldt Egyetem* Hungarológiai részlege felbecsülhetetlen értékű – 50.000 kötetet számláló – hungarológiai könyvtárat mondhat magáénak, közöttük a magyar irodalom vonatkozásában is jelentős kiadványokat.

Az info-kommunikáció, az elektronikus világban való megjelenítés jelentős mértékben hozzájárul a magyar kulturális örökség számbavételéhez, a szomszédos államokban és a világ más részein élő magyarok egymással és az anyaországgal való kapcsolatainak feltérképezéséhez. Hasznos forrás a Határon Túli Magyar Kulturális Intézményi Adattár, a Határon Túli Magyar Kulturális Intézmények, Szervezetek Adatbázisa, a határon túli magyar digitalizált gyűjtemények, a Külföldi Magyar Oldalak és a már említett e-Magyar Portál. E regiszterek mellett számos külföldi magyar oldal is tájékoztatást nyújt a lelőhelyekről. Az egyes területekre vonatkozóan az Erdélyi Magyar Adatbank Digitalizálási Prioritásai, a Romániai Magyar Linktár, a Szlovákiai Magyar Portál, a Székely Elektronikus Könyvtár, a Nyugati Hírlevél, A romániai magyar kisebbség történelmi kro-

nológiája 1990–2003 oldalak szolgálnak tájékoztatásul.

Összegzésül elmondható, hogy a határon túli irodalmi örökség – ez alkalommal csak a teljesség igénye nélkül felvillantott sokszínűsége – részben szerteágazó hazai és határon túli intézményrendszer adatbázisainak adataiból, illetve tudományos kutatások eredményeiből, részben köztudott (vagy éppen ellenkezőleg: elhallgatott) személyes vagy családi érdeklődésbe tartozó információkból áll össze. A PIM mindez idáig nem elsősorban regisztratív, hanem operatív igénnyel építette

kapcsolatait, melyek kiállítások, ikonográfiai, az Emigráns Irodalmi Lexikon készítésének területeit és alapító okiratának megfelelően a határon túli területek gyűjtéményezését érintette. A PIM intézményi ismertsége folytán egyfajta kommunikációs csomóponttá vált az irodalmi muzeológiát tekintve a határon túl is. A további szakirányú számbavétel azonban nem csak a nemzeti azonosságtudat szempontjából fontos számunkra, hanem nemzetközi kulturális pozícióink megerősítését, az egyetemes és a magyar közötti kapcsolat-teremtést is célozza.

Our Literary Heritage Over the Frontiers

The heritage of Hungarian literature has been built up from the database of a wide range of institutions within and without the present-day frontiers, from findings of research, as well as from personal and familiar information. The Petőfi Museum of Literature has been establishing its relationships on an operative instead of a registration base, involving exhibitions, iconographies, the compilation of the Immigrant Literature Lexicon and the research of the former Hungarian regions. The museum has become a focus of communication among literary collections. Further research is important from the aspect of national identity as well as it strengthens our international cultural status.

Márai Sándor Salernóban

Basics Beatrix

2003. szeptember 27-én *Luce e mare – Sándor Márai a Salerno* címmel nyílt meg kiállítás abban a városban, ahol az író 1968 és 1980 között élt. A Petőfi Irodalmi Múzeum vándorkiállítását Mészáros Tibor rendezte, a kiállítás Márai életét Kassától San Diegóig követte nyomon. A nagy siker akár várható is volt: Márai kötetei rendkívül népszerűek Olaszországban, műveinek olasz fordítója, Marinella d'Alessandro Pro Cultura Hungarica emléplakettet kapott munkájáért.

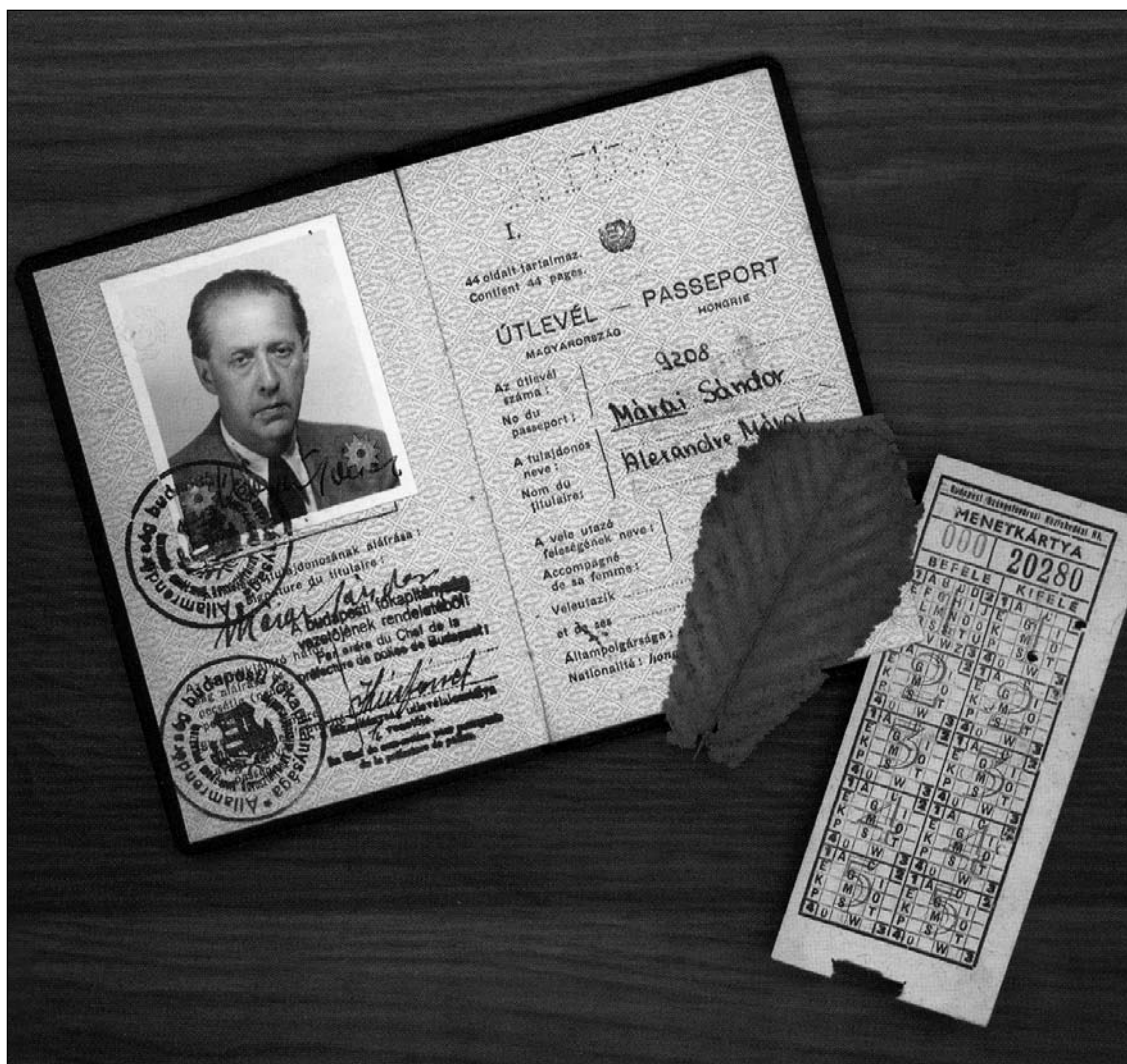
A salernoi kiállítás igazi újdonsága és nagy eredménye a helyiek által összegyűjtött dokumentumok sokasága volt. A kutatók felkeresték Márai egykori szomszédait, ismerőseit s a tőlük kapott levelek, fényképek, mozgófilmek, személyes tárgyak első alkalommal voltak láthatók a közönség számára. Márai salernoi háza falán emléktábla hívja fel a figyelmet lakójára. A kiállítás anyagát magyar és olasz nyelvű katalógus őrizte meg, képekkel, tanulmányokkal.

A bemutatott képek sorát a vándorlás helyszíneihez kapcsolódó szövegek szakítják meg, s e helyszínek közül talán a legfontosabb „Itália, a száműzöttek édenje”. Ahogy Mészáros Tibor írja, „az emigráció ideje alatt Olaszország jelentette Márai számára az ott-

hont, a békét, a civilizációt és Európát”. 1938-ban jelent meg első, olasz nyelvre lefordított írása, a „Válás Budán” című regénye. 1948-ban Nápolyt választotta lakhelyül, itt szület-

tett a „Halotti beszéd” című verse, a számkivetettség, a haza kényszerű elhagyásának fájdalmáról.

Az első itáliai évekről így írt Márai a „Nap-

Az író végső búcsúja hazájától: útlevél, gesztenyelevél, menetjegy

The last farewell of the writer to his homeland: passport, leaf of a chestnut tree, railway ticket

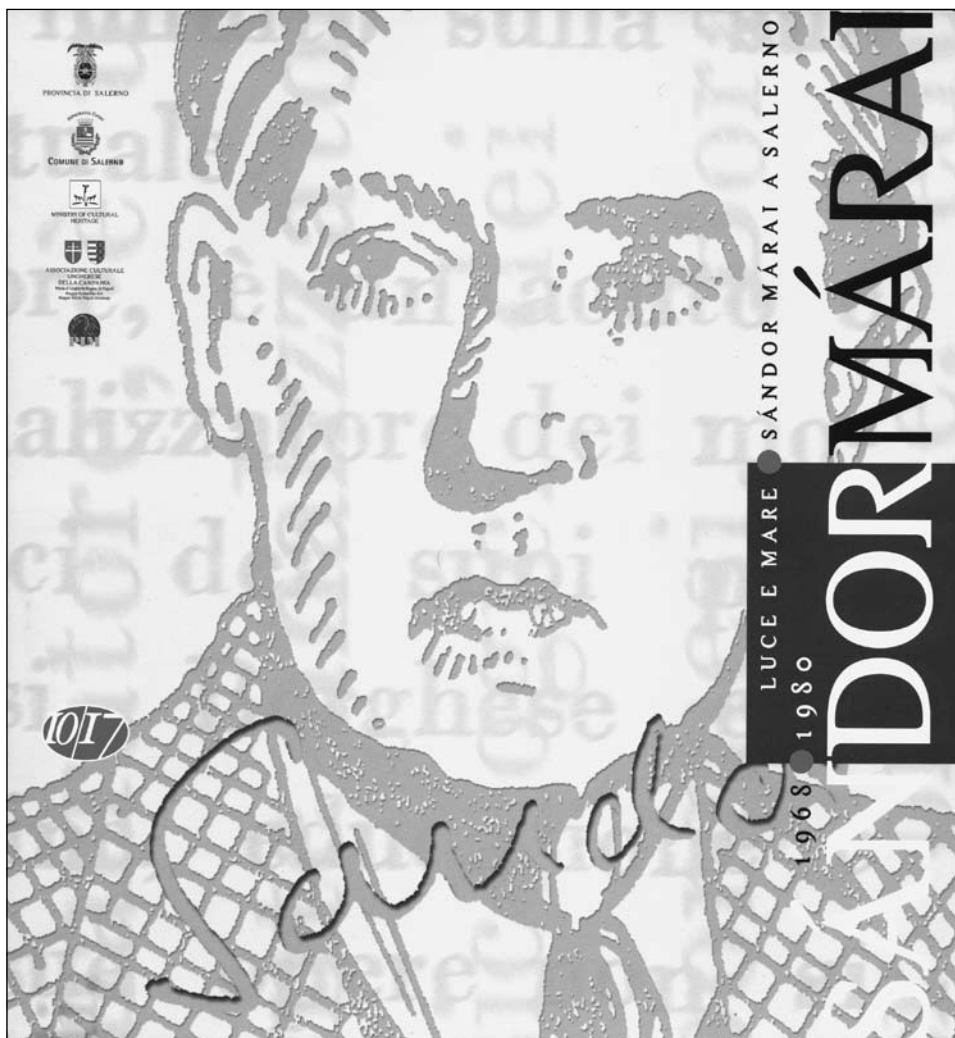
Salerno történelmi belvárosa: Via Botteghelle
The historic centre of Salerno

Salerno tengerparti sétánya
Salerno seashore

A katalógus címlapja
The cover of the catalogue

ló"-ban 1952-ben: „Ez a három és fél év Itáliában, a Posilippon, életem legnagyobb ajándéka volt. Mindent szerettem itt és tudtam, hogy a maguk módján ők is elfogadtak, a délolaszok.” 1967 végén költözött vissza Olaszországba, és 1980-ban hagyta el végleg Itáliát, Európát. Az elválás szomorúságáról a „Napló”-ban írt.

Ernesto Scelza tanulmányát Márai salerno-i éveiről képek, dokumentumok sora illusztrálja. Ő említi meg, hogy a vándorlásokat követően az itteni letelepedés Márai felesége, Lola nagybátyjának volt köszönhető, aki egy lakást hagyott rájuk örökségül a via Trentón. A salerno-i éveket az újonnan gyűjtött képek mutatják be, mellettük hozzájuk kapcsolódó

Márai idézetek olvashatók. Ezeket a salerno-i levelek képei és szövegei követik – öreg írógépe, amelyen ezeket írta. Képeslapok – írt és kapott egyaránt. Olyan gyűjtemény, amely méltó a bemutatásra, különleges és eddig ismeretlen. A kiállítás és a katalógus utolsó része Mészáros Tibor életrajza, ugyancsak képek, dokumentumok kíséretében.

A salerno-i Márai kiállítás egyedülálló bizonyítéka annak, hogy a korábban emigrációba kényszerült magyar írók, művészek életútjának bemutatásához milyen jelentősen járulhatnak hozzá a helyi kutatók, az egy-egy évfordulóhoz, eseményhez kapcsolódó gyűjtések, kiállítások. Külön szerencse – köszönhető a Petőfi Irodalmi Múzeumnak és a Római Magyar Akadémiának is –, hogy a kiállítás bezárása után is megmarad számunkra az anyag, olvasható magyarul és olaszul egyaránt a katalógusnál is többet jelentő kötetben.

Sándor Márai in Salerno

The exhibition called „Luce e Mare – Sándor Márai a Salerno” was opened in the town where the writer was living between 1968 and 1980 in 2003. The travelling exhibition was set up by the Petőfi Museum of Literature using a large number of invaluable documents from the local people, neighbours, friends, who were eager to contribute with photographs, letters, personal objects and stories as he has been very popular in Italy. The show also reflects how important it is to carry out research on the spot where immigrant Hungarian artists, writers had lived and worked.

A Dél-magyarországi Történelmi és Régészeti Társulattól a Temesvári Szépművészeti Múzeumig 1872-2006

Balla Loránd

Az egyesület

A temesvári múzeum kollekciónak története szinte mindig ugyanahhoz a személyhez vezethető vissza, aki 1872-ben alapítója volt a Dél-Magyarországi Történelmi és Régészeti Társulatnak. *Ormós Zsigmond* (1813–1893) legfőbb célja a temesvári kulturális élet fellendítése és a múzeum-ügy tudományos alapokra való helyezése volt. Már az 1859-ben megjelent tanulmányában a múzeumot, mint a kulturális élet központját említette, s külön kiemelte jelentőségét a városi társadalomban. Az általa létrehozott Társulat céljai közé tartozott a Bánság történetéhez kapcsolódó muzeális értékű tárgyak összegyűjtése, ezek szakszerű tárolása és bemutatása a nagyközönségnek. A Történelmi és Régészeti Társulat 1881-es alapszabályában fontos megjegyzéseket találhatunk a műtárgyak kiállításával, konzerválásával kapcsolatosan.

Ormós érdeklődése a művészetek iránt gyűjtői lelkesedésével fonódott össze; 1874-ben összealította gyűjteménye első katalógusát, melyben 174 képzőművészeti tárgy szerepelt. Az első füzet után tervezte katalógusa következő köteteit megírni és közreadni, ezekben rajzai, metszetei és szobrai szerepeltek volna. 1888-ban *Visz-*

szaemlékezései harmadik kötetében egy újabb műtárgykatalógust publikált, amelyben 598 tárgy szerepelt: 153 olajfestmény, 37 akvarell, 41 miniatűr, 42 rajz, melyek az itáliai, flamand, holland, osztrák, magyar művészetet képviselték, 50 darab porcelántárgy, 55 különböző művészeti és történelmi kötet és album.

1879 után a Társulat festményeket is gyűjtött, azonban a későbbi képtár igazi alapját – mely közel 130 évig a Temesvári majd Bánsági Múzeum egyik osztályaként működött – a fenti tárgyak képezték. Ezeket 1888 és 1895 között Ormós Zsigmond adományozta, majd végrendeletében másik részét hagyta a múzeumra.

Az egyesület összegyűjtött tárgyait a csanádi püspökség palotájában helyezték el, majd 1876-ban a Társulat két szobát kapott a Lonovich utcai Wellaner-házban, amelyben egy évvel később, a helyiségek felújítása és megfelelő kialakítása után, múzeumot alakítottak ki. A műtárgyanyag Ormós Zsigmond adományain kívül különböző más donációkból, régészeti leletekből és időközben vásárolt régiségekből állt.

A XX. század elején Berkeszi István történész-múzeumőr szervezte át az intézményt. Szolgálatát alatt fontos szerepet tulajdonított – a többi gyűjtemény mellett – a képtár gyarapításának és szakszerű feldolgozásának. A még 1889-ben megnyílt Johann Klein által tervezett neorene-

Ormós Zsigmond fényképe
The photo of Zsigmond Ormós

szánsz stílusú múzeumi palota első emeletén elhelyezett képtárat alakította át. Az első világháború után az új hatalom Emanoil Ungureanu-ra bízta Temesvár kulturális felügyeletét, akinek pártolása alatt Ioachim Miloia igazgató új alapokra helyezte a múzeumi gyűjtemények további fejlődését. Igazgatósága elsődleges célja egy román képzőművészeti gyűjtemény létrehozása volt, mely az addig hézagosan reprezentált román művészetet kívánta elsősorban bemutatni. Vezetése alatt merült föl először a megnövekedett gyűjtemények áthelyezése nagyobb és korszerűbb épületbe, ez azonban csak halála után fejeződött be Aurel Ciupe vezetése alatt. Az új igazgató folytatta az elődje által megkezdett román képzőművészeti gyűjtemény gyarapítását, emellett 1943-ban átköltöztette a múzeumot a Kultúrpalotába, a volt I. Ferenc József színházba.

1947-ben a Bánsági Múzeum gyűjteményei jelenlegi helyükre, a belvárosi Hunyadi kastélyba kerültek, s ekkor alakították ki a 2006-ig működő belső szervezetét. Ez történelmi, természettudományi tárból, képzőművészeti, néprajzi és restaurátor osztályokból állott, és 1956-ban nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt. 1987-ben a múzeum képzőművészeti osztálya átköltözött a Dóm téri volt Megyeháza palotájának egyik szárnyába. Ez a hely nemcsak szűkösnek bizonyult a gyűjtemény elhelyezésére, hanem a minimális műtárgyvédelmi szabályoknak sem felelt meg, emellett itt állandó kiállítást sem tudtak bemutatni

A barokk palota – The Baroque Palace

Donato Veneziano (XV. század): Szent Ferenc és Szent Jeromos a sivatagban
Donato Veneziano (15th century): St. Francis and St. Jerome in the desert

a város közönségének. A körülmények csak romlottak a következő években, mivel az épület állapota sürgős felújítást követelt. A munkálatok el is kezdődtek, és közel húsz év után 2006 januárjában átadták a palotát az önállósult Temesvári Szépművészeti Múzeum számára.

Az épület

A temesvári Szépművészeti Múzeum gyűjteményeinek bemutatása előtt essen néhány szó Temesvár egyik XVIII. századbeli reprezentatív épületéről, mely nagyságával és szépségével lenyűgözte az évszázadok során a Temesvárra látogatókat. Itt szállt meg második bánági látogatása során, 1773-ban II. József, s ekkor adta nevét egy

újjonnan kialakuló városrésznek, a Józsefvárosnak. Majd 1872-ben I. Ferenc József is itt tartózkodott pár napig, majd bánági körútjuk során 1923-ban I. Ferdinánd román király és neje Mária királynő is megszálltak a város egyik legszebb épületében.

A mai Dóm téren lévő épület helyén az 1733-ban épült Bányászati Hivatal állott, és az 1735-ben emelt Katonai Kincstár épülete, amelyet 1754-ben kibővítettek és civil adminisztrációs székhellyé alakították át. 1774-ben újabb bővítést végeztek az épületen, és ezután megyeházaként működött. 1849–1860 között a Temesi Bánság és Vajdaság kormányzatának székhelye. 1860 után, amikor a Bánság visszakerült Magyarország fennhatósága alá, és a vármegyerendszert visszaál-

lították, a palota újra a megyeháza funkcióját látta el. 1885–86 között Jacques Klein építész nagyszabású átalakításokat végzett az épületen: a homlokzatokról eltávolította a barokk dekorációs elemeket, az épület manzárdtetőt kapott, udvarát kibővítették, kisebb-nagyobb átalakításokat végeztek belső helyiségeiben is. A fenti beavatkozás után csak karbantartási munkákat végeztek az épületben, az utolsó általános felújítás 1965-ben volt, amikor is mezőgazdasági intézette alakították át. 1984-ben a város hatóságai jóváhagyták egy szépművészeti múzeum létrehozásának tervét Temesváron. Azonban e dátum után kisebb-nagyobb megszakításokkal nem kevesebb, mint húsz évig restaurálták a palotát.

A gyűjtemény

A másfél éves Temesvári Szépművészeti Múzeum egyik legfontosabb gyűjteménye az európai művészetet bemutató kollekció. Ez a múzeum legfontosabb gyűjteménye, s az itáliai festészeti anyag a XV–XVIII. századi irányzatokat jól illusztrálja. A XVI. századi velencei festészet néhány oltárképe mellett bibliai jelenetek, portrék láthatók. Ezek és későbbi társaik többnyire nem kiemelkedő művészek alkotásai, de általános képet adnak az itáliai festészet történetéről. Lazaro Baldi (1624–1703), Pietro Rotari (1707–1762), Marcantonio Franceschini (1678–1729), Gregorio Lazarini (1657–1735) mellett számunkra jóval ismertebb művészek, például Giovanni Battista Pittoni (1687–1767), Giovanni Battista Piazzeta (1682–1754) vagy Pompeo Girolamo Batoni (1708–1787), akiknek több műve is megtalálható a magyarországi gyűjteményekben.

A második legnagyobb gyűjteményrész a németalföldi festészet, s ennek korai darabjai ugyancsak Ormós Zsigmonddal hozhatók kapcsolatba. Oltárképek, tájképek, zsánerek, csendéletek származnak az ő gyűjtéséből.

A magyar, német és osztrák festészetet csak néhány mű képviseli anélkül, hogy külön gyűjteményt alkotnának. Vastagh György (1834–1922), Aggházy Gyula (1850–1919) művei mellett Madarász Viktor (1830–1917) Dózsájának egyik változatát is itt őrzik, mellettük a nagybányaiak képei és a XIX–XX. századi magyar művészet legjelesebbjeitől egy-egy mű szerepel a gyűjteményben. A XIX. századi francia festészetet főként a barbizoniak tájképei képviselik.

1920 után a helyi román művészek munkái szisztematikus gyűjtés révén kerültek a gyűjteménybe még Ormós Zsigmond eredeti kezdeményezéséből. Így jött létre a Bánsággal foglalkozó gyűjtemény is. A XVIII. századi román egyházi ikonfestészet emlékei mellett a XIX. századi

nemzeti művészet neves alkotóitól – Sava Petrovici (1794–1857), Daniel Konstantin (1798–1873), Dimitrie Turcu (1810–1839), Ion Zaicu (1868–1914) – találhatunk itt jó néhány művet.

1934-ben a Kolozsvári Szépművészeti Iskola Temesvárra költözött. Alexandru Popp (1868–1949), Catul Bogdan (1897–1978), Romul Ladea (1901–1970), Aurel Ciupe (1900–1988) körül új iskola fejlődött ki. Végül a Temesvári Szépművészeti Múzeum értékes részét képezi a Corneliu Baba (1906–1997) gyűjtemény, melyet a múzeum a művész feleségétől kapott ajándékba, s ez a gyűjtemény több mint 90 festményt és személyes tárgyakat tartalmaz.

A Temesvári Szépművészeti Múzeum olyan újonnan létrehozott intézmény, amely elsősorban a XIX. századi, Ormós

Lanzani Polidoro Veneziano (1515–1565):

Szent Katalin esküvője

Lanzani Polidoro Veneziano (1515–1565): St. Catherine's wedding

Theodor Pallady (1871–1950): Napraforgó

Theodor Pallady (1871–1950): Sunflower

Fotók – Photos: Kardos Judit

Zsigmond által adományozott gyűjteményeken alapszik, létrehozása is az ő mecénási tevékenységének köszönhető. Közel húsz év rekonstrukció után a város visszakapta egyik jellegzetes épületét, s végre sok év után a gyűjtemények szak-szerű elhelyezésére és kezelésére is sor került, így hosszú idő elteltével a nagyszabású Brukenthal és kolozsvári Bánffy palotában berendezett szépművészeti múzeumok után Temesvár is büszkélkedhet városi szépművészeti múzeummal.

Lásd még – See also: Hátsó borító – Back Cover

From the South Hungarian Society of History and Archaeology to the Museum of Fine Arts, Timisoara 1872–2006

The history of the museum collections goes back to the personality of Zsigmond Ormós, whose main aim was to improve and develop culture and museums in Timisoara (Temesvár). He considered the museum as the centre of cultural life and urban society. He collected art, published catalogues and laid the foundation of today's museum of Fine Arts. The collections were enriched with many works of art, antiquities and other objects from the region. When the city became part of Romania after the borders were moved, Romanian art was also represented in the collections. The museum moved to its latest venue to the Hunyadi castle in 1947 where it functioned with its departments of history, natural history, art, ethnography and conservation, until in 2006 the art collection moved to another palace and became an independent art museum.

Erdély Néprajzi Múzeuma

Pozsony Ferenc

Az elmúlt esztendő végén olyan alapkiállítást avattak a Kolozsvárt működő Erdély Néprajzi Múzeumban, melynek létrehozásában magyar szakemberek is cselekvően részt vettek.

Hermann Antal kezdeményezésére Erdély szellemi fővárosában már a XIX. század utolsó évtizedében néprajzi múzeum létesítését tervezték. Az Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE) kolozsvári múzeumában, melyet Mátyás király szülőházában 1902-ben nyitottak meg, állandó néprajzi, népművészeti kiállítást is rendeztek. Az EKE által alapított intézmény nemcsak néprajzi, hanem gazdag történeti és fűrdőélettel kapcsolatos tárgyakkal is rendelkezett. A népi kultúrát képviselő tárgykollekció elsősorban szőttesekből és varrottasokból, a fonás-szövés szerszámaiból, a népi fazekasság termékeiből, az ősfoglalkozások (pl. halászat, vadászat, gyűjtögetés) eszközeiből, valamint a pásztorkodás és földművelés szerszámaiból állt. A gyűjtemény szervezői az állandó kiállítás keretében berendeztek egy kalotaszegi ünnepi szobát meg egy konyhát is.

Közvetlenül az első világháborút követő impériumváltás után, már 1920-ban a bukaresti művelődési minisztérium Petranu Corolian javaslatára kezdeményezte és 600 ezer lejrel támogatta egy román néprajzi múzeum létrehozását is a kincses városban. Hohenzollern Károly herceg alapítványa 1922. május 4-én olyan öttagú bizottságot hozott létre, mely csakhamar kidolgozta az új létesítmény megvalósításának lehetőségeit és szakmai programját. A román állam jelentős támogatásával megvalósított kampányjellegű gyűjtőutak (1922–1923) alkalmával csakhamar 1.230 tárgyat vásároltak, és 160 dokumentumértékű fényképet készítettek Bánátban és Hátszegen. Két évvel később, 1925-ben a Fekete-Körös völgyében és Máramarosban, 1928-ban pe-

Részlet az új állandó kiállításból – Detail of the new permanent exhibition

dig Kolozsvár környékén, a Szigethegységben, Szilágy, Beszterce, Naszód és Máramaros megyékben végeztek igencsak jelentős gyűjtőutakat, melyek eredményeképpen a múzeum újabb 550 tárggyal gyarapodott. Az újonnan létesített intézmény kollekcióit elsősorban vásárlásokkal gyarapították. 1923-ban így került a múzeum birtokába Orosz Endre 5.600 tárgyból álló gyűjteménye. 1939-ben pedig egy nagyszzebeni kereskedőtől (Leitner Samuel) sikerült megvásárolni azt a Téglás gyűjteményt, mely igen értékes ikonokat és kerámiatárgyakat tartalmazott. Adományozás révén jutott a múzeum birtokába Puscariu Sextil, a Murgoci, Cantacuzino, Panea, Baciú és az Oprescu család gyűjteménye a két világháború közötti korszakban. Az intézmény 1922–1925 között a Malomárok utcában, 1925–1935 között a Széchenyi téren, 1935–1940 között pedig a sétatéri Kaszinó épületében működött. A román néprajzi múzeum első kiállítását 1928. július 17-én nyitották meg a Széchenyi téri

épület három termében, majd a másodikat a sétatéri Kaszinóban 1937. június 13-án II. Károly, román király jelenlétében. Mindkettőt Vuia Romulus tervezte és valósította meg.

A királyi család alapítványa 1923. január 1-jén a múzeum élére végül is Vuia Romulus nevezte ki, aki csakhamar javasolta egy szabadtéri néprajzi részleg megalapítását is, melynek koncepcióját 1929-ben dolgozta ki. Az első világháborút követően (1929–1940 között) Erdély legarchaikusabb román településeiről számos házat, gazdasági épületet, szakrális kisemléket telepítettek át a Kolozsvár melletti Hója erdőbe. A II. bécsi döntés évében, 1940-ben a román néprajzi múzeumot a Román Királysághoz tartozó Dél-Erdélybe menekítették, ahol az Nagyszzebenben működött egészen 1945-ig. A háborús évek alatt a kolozsvári szabadtéri részleg szinte teljesen elpusztult, csak a vidrai ház élte túl az eseményeket. Ennek újratelepítését Onişor Teodor és Butura Valer tervezte meg 1956-ban.

A bukaresti hatalom jóváhagyásával 1949-ben Kolozsvárt megalapították Erdély Néprajzi Múzeumát, melybe betagolták az Erdélyi Kárpát Egyesület gazdag magyar néprajzi gyűjteményeit, valamint a Vuia Romulus által 1923-ban alapított román néprajzi múzeum 1940-ben Nagyszzebenbe menekített, majd a második világháború után onnan visszahozott kollekcióit, illetve a hatalmi szóval megszüntetett Erdélyi Múzeum-Egyesület népművészeti állagát. 1945–1957 között a múzeum újra a sétatéri Kaszinó épületében működött. Az újraalapítás után (1949) előbb Kolozsvár közvetlen szomszédságából (pl. Bonchidáról, Havasnagyfaluból és Maguráról) gyarapodott az intézmény állaga, majd a következő évben megvásárolták Muslea Ion magángyűjteményét is. A múzeum munkatársai az 1950-

Részlet az új állandó kiállításból – Detail of the new permanent exhibition

es években terepmunkát folytattak a Borgó völgyében működő fazekasközpontban, a hajdan vasbányászattal és feldolgozással foglalkozó Torockón, valamint Szilágy, Naszód, Máramaros, Szeben megyékben, a mócok által lakott falvakban, Kalotaszegen, Zarándban, illetve az erdélyi Mezőség településeiben. A bukaresti és a kolozsvári hatalom közvetlenül az 1956-os forradalom leverése után az intézmény végleges otthonának – a kolozsváriak által Redutnak nevezett – kaszinó épületét jelölte ki, melyben 1848-ban az erdélyi rendek kimondták az ország rész Magyarországgal való egyesülését, majd ahol az úgynevezett Memorandum-per keretében a dualista hatalom 1894-ben elítélte az erdélyi román nemzeti mozgalmak vezetőit. A múzeum harmadik állandó kiállítását 1955-ben avatták fel, de azt csak 1959-ben nyitották meg a látogatók előtt.

Dr. Kós Károlyt 1951-től nevezték ki az új intézmény igazgatóhelyettesévé, akinek meghatározó szerepe volt abban, hogy a Redutnak nevezett kaszinóban, mely 1957-től napjainkig biztosít helyet a múzeumnak, 1972-ben rendszeres és módszeres alapkiállítást hoztak létre, valamint a Hója erdőben csakhamar szakszerű szabadtéri néprajzi részleget nyitottak. A néprajztudóst 1979-ben nyugdíjazták, utána negyedszázadon át magyar muzeológus, szakember nem dolgozhatott az intézményben. Az 1990-es évek közepén nyugdíjazták Szabó Tamást, a múzeum kiváló fotóművészt is.

Erdély Néprajzi Múzeumában napjainkban összesen 97.718 tárgyat, a szabadtéri részlegen pedig 191 épületet őriznek. Az intézmény könyvtára 13.225 kötetet, adattára 45.387 fényképet, 10.005 diapozitívet, 46.102 negatívot (köztük értékes üveglemezeket), gazdag kéziratanyagot tartalmaz, melynek például igen csak értékes részét képezi a Vuia Romulus által 1926–1947 között kezdeményezett és irányított téli népszokásgyűjtés 350 füzete is.

A kolozsvári néprajzi múzeum életében az ötödik, legújabb alapkiállítást 2006. december 21-én, a román intézmény alapításának 85. évfordulóján nyitották meg. A *Népi kultúra Erdélyben a XVIII–XX. században* címet viselő állandó kiállítás elsősorban a hagyományos népelet és népművészet legfontosabb területeit szemlélteti. Tárgyak és dokumentumértékű fényképek segítségével mutatja be a halászt, vadászt, gyűjtőt, pásztor és földműves életformát, annak jellegzetes eszközanyagát. A kiállítás rendezői tudatosan arra törekedtek, hogy elsősorban szép tárgyak segítségével reprezentálják az erdélyi hagyományos népművészet és kézművesség legismertebb produktumait: pl. textileket, viseleteket, kerámiatermékeket, fából faragott tárgyakat, hangszereket stb. Az alapkiállítás emeleti részében az emberélet fordulón és a naptári év ünnepein élő szokásokat mutatják be specifikus rituális tárgyakkal és szemléletes fényképekkel. A román falvakból

Részlet az új állandó kiállításból – Detail of the new permanent exhibition

származó objektumok és fényképek mellett a kiállítás keretében magyar, szász és zsidó közösségek tárgyai és fotói szemléltetik Erdély etnikai, kulturális és felekezeti színességét.

A Redut nemrég felújított épületében megrendezett újabb állandó kiállítás arculatát Munteanu Simona, az intézmény igazgatója határozta meg. Annak megrendezésében Toşa Ioan, a szabadtéri részleg vezetője és Şerdan-Orga Daniela, a belvárosi szekció irányítója szintén hangsúlyos szerepet játszott. Az alapkiállítás megvalósításában Micu Cristian, Roşca Teodora, Goia Ion Augustin, Stoica Flavia, Ciupag George, Mocan Ancuta, Morariu Cristina, Latea Felicia és Muresan Mihaela, valamint az intézmény egyetlen magyar néprajzos-muzeológusa, Tötszegi Tekla vett cselekvően részt. Az épület belső terének, organikus bútorzatának és képeinek kialakításához Könczei Elemér, Müller Csaba, Szabó Csongor, kolozsvári formatervezők és építészek járultak hozzá.

A román néprajzkutatók fontos szakmai és

tudományos eseménynek tekintették az Erdély Néprajzi Múzeumában megnyitott új alapkiállítást. Az International Council of Museums román bizottsága nemrég a kolozsvári néprajzi múzeumnak ítélte oda a 2006-os év legjobb állandó kiállítása címet.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2

The Ethnographical Museum of Transylvania

In December 2006, on the occasion of the 85th anniversary of the foundation of the Romanian Ethnographical Museum in Kolozsvár (Cluj-Napoca) a new permanent exhibition was opened bearing the title "The Folk Culture in Transylvania in the 18th-20th centuries". The exposition focuses on the most important fields of traditional every-day-life and folk art. With the help of objects and library photographs fishing, hunting, food-gathering, shepherding are represented as well as agriculture and their means and instruments. Those who arranged the show intended to on present the most well-known products of traditional Transylvanian folk art and handicraft.

Egy műhely, ahol az emlékezet születik

Fehér Csaba

Egy kisebbség életében az iskolák, a könyvtárak és kulturális egyesületek mellett a múzeumoknak is fontos szerepet kell játszaniuk. A Trianonban „szentesített” és azóta tartó felvidéki magyar történelmi sorsban fontos szerepe van az emlékezetnek. A múzeum műhely, ahol az emlékezet születik. Az emlékezés az öntudatot erősíti, az erős öntudat pedig a megmaradás záloga.

– Megmaradni! Hangzik a magyar lélek parancsa, több mint nyolcvan éve. A történelem nyolc évtizedes örökségeként vívjuk mindennapi élet-halál harcunkat. Egy olyan törekvéssel állunk szemben és feszülnek ellen iskoláink, kulturális intézményeink, politikai szervezeteink, amely a magyar nemzeti közösség teljes asszimilálását célozza.

A Magyar Kálvária nyolcvan éves szenvedésekkel teli útjának legkönnyörtelenebb, legembertelenebb stációi az 1945-1948-as csehszlovákiai események. Az 1945. április 5-én kihirdetett Kassai Kormányprogram és a beneši dekrétumok törvényessé tették a felvidéki magyarok üldözését. Háborús bűnössé nyilvánították a magyarságot. Elrendelték a magyar lakosság bankbetéteinek zárolását, a magyarok kényszerköz munkára hurcolását – deportálását, a magyar hallgatók kizárását az egyetemekről, a magyar közalkalmazottak elbocsátását, a nyugdíj megvonását, a magyar kulturális egyesületek és pártok feloszlását. Betiltották a magyar iskolák működését, a magyar nyelvű egyházi szertartásokat, az újság- és könyvkiadást.

Csehszlovákiában az 1948-as kommunista hatalomátvételt követően is folytatódott a magyarság asszimilálásának programja „civilizáltabb” formában. A kommunista

A kiállítás fogadófal – The greeting wall of the exhibition

internacionalizmus ködfátyolába bújtatott csehszlovák asszimilációs nemzetiségpolitika a történelem „vörös ösvényét” leszámítva, „a múltat végképp eltörölni” elméletével a történelemírás és az oktatás mellett a szocializmus ideológiájának szolgálatába állította a múzeumokat is. Az internacionalizmust hirdető rendszer számára különösen kellemetlen, és éppen ezért évtizedeken keresztül agyonhallgatott időszak volt az 1945 és 1948 közötti magyar kálvária. A csehszlovák állam egységére és létére komoly fenyegetésnek tartották a magyar nyelvet, történelmet – pusztá léltünket, – ezért korlátozták nyelvünk használatát, hamisították történelmünket és tiltották az emlékezést.

1989 után, a kommunizmus kelet-euró-

pai bukását követően a „megnyílt” levéltárak lehetővé tették a „hontalanság éveinek” kutatását, amelynek köszönhetően a napfényre került tények és események egy sor olyan kérdést „szültek”, amelyek napjainkban is nagy viharokat kavarnak a szlovák és a magyar közéletben egyaránt. A rendszerváltást követően a múzeumoknak határon innen és túl egyaránt lehetőségük nyílt a csehszlovákiai magyar nemzeti közösség jogfosztottságának, deportálásának és kitelepítésének kutatására, az ezzel kapcsolatos dokumentumok és tárgyak gyűjtésére, illetve múzeumi bemutatására. Bár a kutatás és a gyűjtés megindult, sajnos egy, a „hontalanság éveit” bemutató kiállításra viszont az egész Kárpát-medencében 15 évet kellett várni.

A hatvan év kényszerű hallgatása után felvetődött kérdések olyan súlyos állapotban találták a felvidéki magyar nemzeti közösséget, amelyről Fábry Zoltán 1945 októberében naplójába írt beteljesedett jóslataként a következőket olvashatjuk: „Visszatartott lélegzettel élni: a szervezet nem bírhatja ki soká. Ki lesz a felelős az ezzel okozott pszichikai, fizikai és biológiai károsodásért?”

A Magyar Kultúra és Duna Menté Múzeuma Komáromban a „Magyar Kálvária 1945-1948” című kiállítást egy olyan felfokozott társadalmi és politikai érdeklődés közepette rendezte és nyitotta meg, amikor még mindig hangos válaszra vár: kik és milyen szándékkal követték el a magyarság elleni

A kitelepített falvak névsora – List of the deported villages

bűnöket, vállalják-e a bűn terhét, kárpótolhatók-e a meghurcoltak, illetve kinek kötelessége a kárpótlás? Lehet-e tovább élni, együtt élni a beneši dekrétumokkal, változtak és közeledtek-e egymáshoz a nézetek, illetve van-e hajlandóság a kérdés megoldására?

A felvetődött kérdéseket nem lehet az „életre keltett” történelem pusztá dokumentumaira támaszkodva a kronológia, vagy a topográfia segítségével megválaszolni. Ahogy nyilvánvaló, hogy a történelmet nem a tiszta ráció és nem csupán az érdekek irányítja, úgy bizonyos, hogy a történelem magyarázata és tanulmányozása nemcsak gondolatokat, hanem érzelmeket is ébreszt.

A „Magyar Kálvária” című kiállítás nemzeti történelmünk egyik legnagyobb tragédiáját mutatja be. Azt a korszakot, amelyről hosszú évtizedekig suttozni sem volt szabad, azt a korszakot, melyben apáink a hatalmasok bűnéért szenvedtek. A kiállítás nemcsak a tények rideg valóságát mutatja be, hanem megkísérli felidézni azokat az érzelmeket és gondolatokat, amelyek szüleink, nagyszüleink lelkében és fejében kavargtak, amikor a házaik, az ősi szülőföld, az ezeréves örökség elhagyására kényszerítették őket. A vibráló térben egyszerre vannak jelen a kérdések, illetve az azokra kapható lehetséges válaszok. Válasz arra, hogy a reszlovakizálással miért tagadta meg magyarságát több százezer ember. Válasz arra, mit éreztek a meghurcoltak, amikor ott kellett hagyni a templomot, amelynek padjaiból generációkon keresztül hallgatták az Isten tanítását, amikor végső búcsút vettek a temetőben nyugvó halottaktól, amikor a marhavagonok ajtajai rájuk záródtak.

Az érzelmek azok, amelyek igazán szóra bírják a megsárgult dokumentumokat, illetve gondolkodásra készítetik a múzeumi látogatót. A kiállításban, kihasználva a XXI. század technikai lehetőségeit, és megfelelően a kor követelményeinek, megteremtődött az az érzelmi világ, amelyben a megpróbáltatásokat átélők hangja és látványa, mint egy emlékező gondolat, járja be a teret és a látogatók agytekervényeit, mint egy mélyről felszakadó, már-már elfeledett fájó emlék szorítja a múltat felfedező szívét.

A múzeum egy igazi színház, ahol ha jól rendezünk, életre kel a történelem. A Magyar Kálváriát ezzel a szándékkal rendeztük. A látogató szereplője lehet az eseményeknek, élhet bennük. A kiállítás a tárgy-, kép- és szöveganyag segítségével megidézett történelmi vonatkozások és összefüggések klasszikus struktúrája mellett a látogatók intellektuális és esztétikai igényeinek, az ingerküszöb megemelkedésének megfelelően izgalmasan és korszerűen mutatja be a korszak megrázó eseményeit.

A kiállítás – tematikailag és a kronológiát betartva – hét egységben tárgyalja az eseményeket. (1. Előkészületek egy nemzeti közösség megsemmisítésére; 2. A Kassai Kormányprogram; 3. Magyar Kálvária – kényszermunkán Csehországban; 4. Reménytelen tiltakozás; 5. A reszlovakizáció; 6. A kitelepítés; 7. Az emlékezés tanúi). A kiállítás egy teljes egységet alkot, vagyis a dokumentumok, tárgyak, a felépített és beépített emocionális elemek, a dokumentumfilm, a fotók szoros összefüggésben vannak. A döbbenetesen installált egységes gondolatok kiegészítik és magyarázzák egymást.

A dokumentumok tárlói – Showcases of the documents

A tárlat domináns színei, a fekete és a fehér azt a világot idézik, amikor bűnösök büntettek ártatlanokat, amikor a jövő reménytelennek látszott. A látogatót végigkíséri az az árnyjáték, amelyben nincs lehetősége kívül maradni. Hol a látogató árnyéka vetül a kiállításra, hol pedig fordítva – a látogatóra hajlik rá a kiállítás. Részévé válik annak az árnyékvilágnak, amely hatvan évvel ezelőtt minden magyart felfalt.

A könyörtelen és nyomasztó történelmi térben szemben áll egymással a politikai döntés – a Kassai Kormányprogram rendeletei, a beneši dekrétumok, a kitelepítésre és kényszermunkára ítélt nevek listái, a hivatalos bizonylatok, felhívások, kiáltványok, és az abban született magyar sors: a házáat elhagyni kényszerülő, katonák által az ismeretlen felé terelt, a marhavagonban utazó múltját elvesztő, jövő nélküli magyar család, illetve a sínek előtt a cseh gazdát váró arctalan magyar rabszolgák.

A hatalmas méretű, Kárpát-medencét ábrázoló panelekre, mintegy nyomasztó, a véget elhozó éjszakaként borul rá az a sötét „úr”, melyben ott olvashatjuk azon települések neveit, ahonnan és ahová magyar és szlovák embereket telepítettek ki és be. Egy olyan térben érezhetjük magunkat, ahol az események három jól elkülöníthető helyszínen zajlanak.

A látogató az első helyszínen (teremben) a szülőföldön a szürke és vésztojós-ló téridőben akarata ellenére lép rá a történelmi folyamatok ingoványos talajára. Itt szembesül először a tehetetlenség lelki fájdalomával és a gyűlölet tüzeivel. Bete-

kintést nyer a „boszorkány-konyhába”, ahol előkészítették egy nemzeti közösség megsemmisítését. Rádöbben a győztes nagyhatalmak bűnrészességére, és szembenézhet azokkal az emberekkel – Benešsel, Husákkal és Clementissel –, akik a Kassai Kormányprogrammal hivatalossá és törvényessé tették a magyarok üldözését. A kiáltványok, felhívások, igazolványok, névlisták, dokumentumok és fotók bizonyosságot adnak az igazság vereségéről. A házából elűzött család látványa, a halottaknak végső búcsút intő rokonok pedig teljesen térdre kényszerítik a látogatót, akit a történelem a családdal együtt vonszol be egy, a szülőföldről tekintve bizonytalan, láthatatlan térbe és jövőbe.

A látogató csak akkor döbben rá, hogy egy vagonban van, amikor átlépi a láthatatlan tér és jövő kapuját. Odabenn azt a meghurcolt családot látja, amellyel együtt búcsúzott a szülőföldről, s most az egyik oldalon

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition

együtt dideregnek a fűtetlen vagonban, útban a modern kori rabszolgatartás európai „paradicsomába” – Csehországba. A másik oldalon pedig a bútorokkal, mezőgazdasági eszközökkel és más ingósággal telezsúfolt vagonban utazhat Magyarországra. A vagon fala és a nyílások szögesdrótja zárja be a látogatót a történelembe, mint az események tehetetlen foglyát.

A vagonból kilépő, a történelem által meggyalázott ember tér- és időérzékét, múltját, büszkeségét elvesztve, családjától elszakítva és gyökereitől eltépve áll a sínek mellett, hogy a cseh gazdát várva beteljesítse rabszolgasorsát. A „szerencsésebbek” kábán botorkálnak Magyarországon, a szülőföldről és a családhoz kötődő utolsó fényképek és levelek között keresve azt a helyet, ahol a történelem megengedi számukra az újrakezdést.

A történelmi „séta” végén a sárba tiport, megszegyenített ember lehajtott fejét az emlékező történelem mégis felemeli. Az a nemzeti emlékezet teszi ezt, amely tiltva volt évtizedeken keresztül. Az 1989 óta megjelent szakirodalom, valamint az emlékművek és emléktáblák avatásának bemutatása az emlékezés társadalmi kívánalmát, mint a nemzet élődő lelkiismeretét és önértékét láttatja. A nemzeti emléke-

lyek, mint az események tanúi tekintenek vissza, és mesélik a magyar nemzet elleni terror „természetrázóját”. A meggyalázott szülőföldről kinövő emlékművek szolgálnak bizonyossággal, hogy a kálvária utolsó stációja nem a keserves elmúlás, hanem a dicsőséges feltámadás.

Reményeink szerint a tudományos kutatások, publikációk és az iskolai tanítási órák mellett ez a kiállítás is hozzájárul ahhoz, hogy jobban megértsük és megértsük saját magunk múltját. A kiállítás a könyvek és dokumentumok sokak számára „száraz” mondanivalóján túl – betöltve küldetését – átélhetőbbé teszi a múltat. Mert a múlt bennünk él elődeink örökségeként, és bennünk válik a múltból táplálkozó jelen a jövőnek kovácsává.

A kiállítás minden látogatója részévé és munkássává válik annak a műhelynek, ahol az emlékezet születik. Minden ember fejében, aki végigjárja a magyar kálváriát, a kiállítás előhívja és feléleszti azokat a gondolatokat, érzéseket, amelyek bábái az agyműhelyben születő emlékezetnek. Mérföldkőnek is tekinthető ez a tárlat a felvidéki magyar muzeológia történetében. Mérföldkő azért, mert elsőként mutat be egy olyan korszakot, amellyel szembe kell nézni magyarnak, szlováknak egyaránt.

Ha az igazságot sikerül elfogadni és elfogadtatni, akkor talán felvidéki magyar sorsunkból fel lehet majd olyan témákat is dolgozni, mint Trianon, vagy éppen az I. bécsi döntés. Ehhez a magam részéről azt kívánom – ne kelljen bátorság, legyen elég az akarat.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2

Workshop Where Memory is Born

As well as libraries, schools and cultural associations, museums also have an immense role in the survival of an ethnic minority, in retaining common memory, strengthening the sense of identity. The Hungarian minority of Slovakia, in the Felvidék region has been struggling with its memories for 80 years now. The worst period of the community was between 1945-48, when after the war the Hungarians were persecuted and treated as war criminals, being forced to give up their jobs, homes, whole lives. This terrible period could not be shown and commemorated by any institutions, until finally, after 60 years of suppression the past can be studied and shown to everybody in the framework of an exhibition at the Museum of Hungarian Culture and Danube Region. The exhibition aims at recollecting the events as facts and as feelings and thoughts in 7 different stages represented with black and white colours evoking a truly frightening experience.

Magyar vonatkozású műtárgyak a szlovákiai gyűjteményekben

Szabó Haltenberger Kinga

Amikor 1989-ben elhatároztuk, hogy megalakítjuk a Szlovákiai Magyar Képzőművészek Társaságát, fölmerült a kérdés, hogy van-e magyar képzőművészet, avagy van-e szlovákiai magyar képzőművészet? Ez a kérdés újra felmerült a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumának szervezésénél. Azóta próbálok megfogalmazni és indokolni a kérdésre adott pozitív válaszomat.

– A képzőművészet ugyanolyan kifejezési forma, mint az irodalom, a tánc, a zene, a színházművészet. A kultúra része. Ha elfogadjuk, hogy amazok alkotói az anyanyelvükön alkotnak, akkor azt is el kell fogadnunk, hogy a képzőművészek is a maguk – képi, formai – anyanyelvén alkotnak.

– A képzőművész ugyanúgy tagja a társadalomnak, mint a többi alkotó. Tagja annak a nemzeti, nyelvi csoportnak is, amelyikbe beleszületett, s amelyikkel közösséget vállal. Amit tehát kifejez, az lehet ennek a közösségnek a közérzete, avagy abból fakadó tartalom. Hogy ezt nem szavakkal, mozgással, hangokkal fejezi ki, hanem színekkel és formákkal, az azért van, mert ehhez van tehetsége, mellyel a sors megáldotta, vagy megverte...

– Nem lehet senkit kötelezni arra, hogy vállalja az ebből fakadó esetleges kényelmetlenségeket. De ha már valaki vállalta, akkor ezt el kell fogadni, tiszteletben tartani, megpróbálni megérteni.

– Ugyancsak nem lehet senkit arra kötelezni, hogy megértse a képzőművészet eszközeivel kifejezett gondolatokat. Azt azonban el lehet várni mindenkitől, hogy legalábbis respektálja a „művészi anyanyelvet”, s elfogadja, mint sajátos kultúránk részét. (Ez nem ízlés kérdése, hanem intelligenciáé.)

Amikor tehát valaki azt hiszi, hogy nincs nemzeti vagy nemzetiségi művészet, mert a képzőművészet nyelvén mindenki érthet, hiszen nemzetközi, mint pl. a zene, akkor megkérdezem, mit kezd Madarász Viktor vagy Tornyai festményeivel egy francia, még ha százszor műértő is, vagy Bacskai Béla képeivel egy árvai ember.

Mindezeket azért tartottam fontosnak előrebocsátani, mert így talán kissé érthetőbbé válik, miért van értelme a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeumának. A nyitókiállítás szervezői helyesen döntöttek, hogy itt képzőművészetünket is be kell mutatni. E fenti eszmefuttatás előzte meg az újonnan alakult nemzetiségi kultúránkat bemutató múzeum kiállításához végzett kutatásomat.

Elsőként hadd említsem a számomra meghittent ismert losonci Nógrádi Galéria e téren kifejtett munkáját. (Ugyanis 23 éven keresztül voltam igazgatója, illetve szakelőadója ennek az intézménynek, mely sajnos, nyugdíjba

vonulásom óta megszűnt önálló jogi személyként működni, összevonták a Nógrádi Múzeummal.) A Galériában megalakulása óta igyekeztünk felmérni a nógrádi illetőségű, ill. magyar művészek alkotásainak fellelhetőségét a többi szlovákiai galériában. Fokozatosan ismerkedtünk a helyzettel, s azt lehet mondani, ez befejezhetetlen folyamat, hiszen még a mai nehéz anyagi körülmények között is adódik néha vásárlás az állami gyűjteményekbe. Mivel a nógrádi művészek nagy része magyar nemzetiségű volt, így a regionális indíttatású kutatás egyúttal alapul szolgálhat a magyar vonatkozású műalkotások kutatásához.

Visszatérve a kezdeti gondolatsorhoz, még le kell szögezni, hogy a „szlovákiai magyar művész” időfüggvényű fogalom, hiszen csak mintegy 80 éve létezik. Azóta azonban nagyon sok művész nevének kellene felsorolni, akiket ebben a kategóriában számon tartunk. Bár az is igaz, hogy nem minden magyar származású vállalta nyilvánosan a származásából fakadó jelzőt, s különböző okoknál fogva elzárkózik előle. Annál a generációnál, amelyik átélte az első Csehszlovák Köztársaság megalakulását, látszólag egyszerű megtalálni a kulcsot: aki tagja lett az Umelecká beseda slovenská-nak, az valamilyen nemzetiséghez tartozott, magyarhoz, esetleg némethez. Ez sem volt egyértelmű, mert volt, aki később kivált, és megszakította kapcsolatát a csoporttal, ill. nem minden magyar nemzetiségű művész lett ennek a csoportosulásnak a tagja. Erről itt azért tartom fontosnak említést tenni, mert már az a pusztán tény is jelzi a kérdés jelentőségét, hogy egyes művészek szükségnek tartották ilyen alapon a szervezkedést.

Tehát érezhettek valamilyen megkülönböztetést a társadalom, a környezet részéről, s összetartó csoport révén szerették volna érvesülésüket megalapozni. Az már történelmi tény, hogy ez az igyekezet idővel zátonyra futott, de azért ez nem csak a nemzetiségi alapon létrejött csoportosulásnak lett a sorsa, hanem a gazdasági nehézségek következtében más csoportoknak is.

A Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma részére készülő képzőművészeti kiállítás számára a szlovákiai közgyűjteményekből kellett kölcsönkérni műveket. Mivel azonban helyhiány miatt maximum 30 képet lehet itt egyszerre elhelyezni, s 1918-tól napjainkig legalább 250 művészről lehet szó, ahhoz kértem a múzeum vezetőségének hozzájárulását, hogy ne egy állandó kiállítást rendezhessek, hanem fokozatosan mutathassam be az egyes korszakok legjelentősebb alkotóit. Ilyen előzmények után láttam hozzá az egyes galériákban a kutatáshoz, s a kép fokozatosan alakult, kristályosodott ki.

Általában elmondható, hogy a magyar nemzetiségű művészek alkotásai szép számban szerepelnek az egyes gyűjteményekben. Igaz, a gyűjtemények kurátorai néha kissé csodálkoztak, mikor megtudták tőlem, hogy valamilyen művészt, mint magyart tartjuk számon. Műveik integrálódtak a gyűjteménybe, s természetesen előfordul, hogy neveiket annak ellenére írják szlovák helyesírással, hogy a szignó tisztán olvashatóan magyar. Ilyen eset Csordák – Čordák, Mednyánszky – Mednanský, vagy Jasusch – Jasusch, illetve Losoncon Cseh Lajos, aki maga is hol Cseh-ként, hol Čechnek írta alá magát (a megrendelő személye szerint).

Angyal Géza: *Körmöcbánya látképe, olaj, 1933. A Pozsonyi Városi Galéria tulajdona*
Géza Angyal: *The View of Körmöcbánya, oil, 1933. Property of the City Gallery of Bratislava*

De még Gyurkovits nevét is írták Durkovičnak. A keresztnévvel is hasonlóan bánnak, Lajos – Lúdvít, Károly – Karol, Jenő – Eugen, s amit egészen helytelennek tartok: Gyula – Július, u.i. ez a sajnos hivatalosan bevett fordítás egészen helytelen, mert a Gyula egy régi magyar katonai, illetve közigazgatási rangot jelent, míg a Július a latin Julius alapján honosodott meg területünkön, a Gyulától függetlenül.

További sajátosság, mely meghatározza az egyes művészek besorolhatóságát, az iskoláik. Az a régi generáció, amelyik 1918-ban ezen a területen – a mai Szlovákiában – élt, többnyire Budapesten, szerencsés esetben Bécsben, még szerencsésebb esetben Münchenben, ill. Párizsban végezte tanulmányait. Kevés olyan művész élt itt, aki, mint pl. Harmos Károly, szinte egész Európát bejárta, s mindenütt hosszabb időt töltve tanult és kiállított is, mígnem Komáromban telepedett le; vagy Reichental Ferenc, Weiner Imre. A kezdet rendszerint Budapesthez kötődött. Csak a későbbi generációk, amelyeket fiatalon ért a csehszlovákiai iskolarendszer kialakulása, kerültek pl. Prágába, mint Weiner Imre, Fischer Ernő. Pozsonyban csak viszonylag későn, 1928-ban alakult ki a Műszaki Főiskola mellett a művészeti iskolázás lehetősége (ŠURiparművészeti iskola). A szó szerint vett Képzőművészeti Főiskola Pozsonyban 1949-ben nyílt meg, s ettől az időszaktól kezdve már meglehetősen egységes a Szlovákia területén született összes fiatal tehetség iskolázási lehetősége. Aki tehát magyar léte felvételt nyert a pozsonyi főiskolára, ugyanolyan képzésben részesült, mint szlovák évfolyamtársai, s tudjuk, hogy az 1950-60-as években legfeljebb kelet felé lehetett külföldre menni tanulni, nyugat felé mondjuk Prágába, esetleg Németországba, de nemigen volt rá példa. A kollégák és tanárok hatása pedig kissé összemoszt a származásból adódó jellegzetességeket. Sokan annyira kizárólag a művészi kifejezés elsajátítására összpontosítottak, hogy a nemzetiségi hovatartozás számukra másodrendűvé vált. Ugyanakkor sok fiatalabb művész érezte, hogy nemcsak művészi szempontból kell valahova tartoznia, hanem érzelmi, társadalmi, kulturális gyökerei is vannak. Az is említésre méltó tény, hogy több magyar fiatal, ha nem jutott be a Képzőművészeti Főiskolára Pozsonyban, akkor az eperjesi vagy nyitrai tanítóképző, azaz Tanárképző Főiskolán végzett, rajztanári képesítéssel.

A magyarnak mondható művészek alkotásai elsősorban lakóhelyük szerint fordulnak elő az egyes szlovákiai gyűjteményekben. A kassai Kelet-Szlovákiai Képtárban az első generációból Jaszusch Antal, Halász-Hradil Elemér, Csordák Lajos, Kieselbach Géza, Bauer Szilárd, Kővári Szilárd, Feld Lajos, Jakoby Gyula képei vannak túlsúlyban. A besztercebányai Állami Galériában Angyal Géza alkotásai találhatók nagy számban, továbbá Flaché Gyula, Gerő Gusztáv, Gwerk Ödön, Hermély Viktor, Cseh Lajos, Jakoby Gyula, Szabó Gyula,

Lőrincz Gyula, a fiatalabbak közül Š. Szabó Erzsébet, Bacskai Béla munkái szerepelnek. Losoncon a Nógrádi Galéria szintén elsősorban a régióhoz kötődő művészek alkotásait gyűjtötte, így Gyurkovits Ferenc, Gerő Gusztáv, Cseh Lajos, majd Szabó Gyula, Jakoby Gyula (2 db), Lőrincz Gyula, Bacskai Béla, Dúdor István, Š. Szabó Erzsébet, s a fiatalok közül Fodor Kata, Balázs István alkotásait. Pozsonyban a Szlovák Nemzeti Galéria gyűjteményében szinte minden szlovákiai magyar nemzetiségű művésztől található alkotás (más kérdés, hogy kiállítják-e?). Az eddig felsorolt neven kívül: Reichental, Prohászka, Weiner Imre (1945-ig tartotta a kapcsolatot a magyar művészekkel, s ez mondható el a nagybányai iskolázottságú Gwerk Ödönről is).

Tekintettel a mezőgazdasági témakörre, melyre évekig összpontosított, sok magyar nemzetiségű alkotás található a nyitrai képtárban. Erről azonban nincs hiteles dokumentumom, inkább kollegiális közlésre alapozok.

Nagyon szép, gazdag a pozsonyi Városi Galéria gyűjteménye: itt található a néhai Kunstverein gyűjteménye is. (A Városi Galéria 2006-ban ennek a gyűjteménynek szentelt is egy kiállítást.) Prohászka István, Lesznai Anna, Tichy Kálmán alkotásai is megtalálhatók benne. Azok a zempléni és sárosi művészek, akiket még Brogyányi magyarként említ „Festőművészet Szlovénzskón” című munkájában, mint Mousson Tivadar, Rákosi Ernő, Jordán Miklós, nagyobb számú alkotással az eperjesi Sárosi Képtárban szerepelnek, immár teljesen integrálódva a szlovák képzőművészetbe. Egyenként kellene tanulmányozni teljes életművüket, és lehetőleg életrajzukat, ill. levelezésüket, naplójukat, hogy felelősséggel meghatározhasuk nemzeti hovatartozásukat. Erre eddig nem nyílt alkalom s idő sem. További kutatást fog igényelni, ha egyáltalán van jelentősége. Csak néhány múzeum gyűjteményét volt alkalmam kissé közelebről megismerni: a komáromi Duna Menti Múzeum gyűjteményében szinte mindegyik magyar alkotó szerepel néhány alkotással. Természetesen itt is dominálnak a komáromi művészek, elsősorban Harmos Károly, Reichental, Nagy Márton is, s természetesen tudatosan gyűjtötte a múzeum a kortárs művészek munkáit is. Megemlítendő Tichy Kálmán, akitől a legtöbb alkotás Rozsnyón található, sajnos, jelentősebb munkái nem a Bányászati Múzeum gyűjteményében, hanem magángyűjteményekben, ill. sok munkája került Magyarországra, mikor átköltözött.

Eddig leginkább azokról a művészekről volt szó, akik 1918 után területünkön éltek. Meg kell azonban említeni a korábbi generációkból legalább Mednyánszky Lászlót, akit mára a szlovák művészettörténet ugyanúgy magáénak tart, mint a magyar. Az elmúlt évtizedek korábban már említett helytelen, szlovákosított névadási gyakorlatával ellentétben most friss példa a gyümölcsöző együttműködésre az a nagyszabású Mednyánszky-kiállítás, amelyet a Szlovák Nemzeti Galéria és a Magyar Nem-

zeti Galéria közösen készített elő, nemcsak saját gyűjteményeikből, hanem mindkét ország más galériáiból és magángyűjteményeiből is összegyűjtve a műveket. Itt már elmosódik a névadás kérdése, objektívan kell az anyagot kezelni. A nagyszabású kiállításon a trencsényi, a lipcói, a pozsonyi városi, a tátrai és a kassai galéria gyűjteményéből vannak képek kiállítva. Három akvarellje a Nógrádi Galéria gyűjteményét gyarapítja.

Más nagy mesterünk, mint pl. Csontváry Koszta Tivadar műveiből kettő van a Szlovák Nemzeti Galéria gyűjteményében, kettő pedig a losonci Nógrádi Galériában. S ha már a Nógrádi Galériánál tartunk, megemlíteném még, hogy a 125 éve született Rudnay Gyula festményeiből 6 db s egy grafikája található itt.

Gazdag gyűjteménye van a Szlovák Bánya Múzeumnak Selmezbányán. Gwerk Ödön munkáin kívül Angyal Géza és Gerő Gusztáv alkotásaiból található itt művek, de ami érdekes, ide került mintegy 80 éve az ipolyi múzeum gyűjteménye, melyben a XIX. századi Nógrád megyei „kismester”, Kubányi Lajos nagy számú alkotással szerepelt. Sajnos, nincsenek kiállítva, de kiállításra szívesen adták kölcsön.

A kortárs művészekről itt alig esett szó. Alkotásaik, ha valamely gyűjtemény megvásárolta őket, integrálódtak a gyűjteménybe, s fent már említettem, milyen a nyilvántartásuk. Ez így rendben is van, hiszen a szlovákiai kultúra részét képezik.

Tudatában vagyok annak, hogy ez a felsorolás nem teljes. A tudományosság pontosabb kutatást és adatközlést igényel. Éppen ez is egyik feladata a 2003-ban létrejött Magyar Kultúra Múzeumának. Ezt a kutatást évekig lehetne folytatni, miközben kialakulna az együttműködés is a fent jelzett intézményekkel. Azt mindenképp örömmel kell tudomásul vennünk, hogy immár két olyan múzeumi intézmény működik Szlovákia területén, melynek programja lehet a magyar művészek alkotásainak tervszerű gyűjtése. Ez már „csak” pénzkérdés. Remélem, így is sikerül nyomot hagynunk létezésünkről, s átadni valamit az utókornak sokszínű, nemzethez és területéhez egyaránt kötődő kultúránkból.

Exhibits of Hungarian Relevance in Slovakian Public Collections

The Association of Ethnic Hungarian Artists in Slovakia was founded in 1989 to promote visual art performed by Hungarian artists who had been living in Slovakia for the past 80 years as the founders felt that visual arts also have their own specific language and culture relatedness as the other genres of art. The same idea was taken over by the Museum of Hungarian Culture in Slovakia, established in 2003. The exhibition area is quite small, so the curators opted for a gradually renewed exhibition of the more than 250 artists instead of a permanent show. The exhibits have been found and received on loan from several public collections all around Slovakia. The next step would be more research, processing and analysing this rather large area, involving the other institutions in order to represent the colourful culture of ethnic Hungarians connected with area and nation as well.

A szlovákiai magyar muzeológusok konferenciáiról

Danter Izabella

A somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet által 2002-ben *A szlovákiai magyar kultúra dokumentációjának feladatai* címmel megrendezett konferencián szép számmal részt vettek azok a szakemberek is, akik a szlovákiai múzeumokban dolgoznak, és a magyar kulturális örökség tárgyi emlékeinek a gondozásával foglalkoznak. A konferencia közös programját követő szekcióülések keretén belül, az önállóan dolgozó múzeumi szekció tagjai javaslatot dolgoztak ki a szlovákiai magyar muzeológiai gyakorlat koordinálására. A jelenlévő 9 muzeológus által megfogalmazott javaslatban helyet kapott egy irányító, tanácsadó szerv (múzeumi kollégium) létrehozásának az igénye a kutatási programok összehangolására, a gyűjteményelemzésre, a muzeális kiállítások előkészítésének és vándoroltatásának megvalósítására, a szakmai kommunikáció kialakítására, és a műtárgyvédelem megszervezésére a néprajzi, történeti, régészeti, művészettörténeti műtárgygyűjteményekre vonatkozóan. Ugyanakkor a boldogfai székelyű Mátyusföldi Muzeológiai Társaság együttműködve a házigazda Fórum Kisebbségkutató Intézettel és a Galántai Honismereti Múzeummal vállalta évi egyszeri rendszerességgel a muzeológiai témájú konferencia megszervezését. Az első konferencia megrendezésére *A magyar muzeológiai tevékenység aktuális kérdései Szlovákiában* címmel 2003. október 28-án került sor. Itt megalakult a Szlovákiai Magyar Múzeumi Kollégium, melynek munkájába a következő múzeumok és gyűjteménykezelő intézmények kapcsolódtak be: a komáromi Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeuma, a dunaszerdahelyi Csallóközi Múzeum, a Galántai Honismereti Múzeum, a pozsonyi SzNM, a Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma, a lévai Barsi Múzeum, a nyitrai SzTA Régészeti Intézet, a rimaszombati Gömör-Kishont Múzeum, a losonci Nógrádi Múzeum és Galéria, az érsekújvári Thain János Múzeum, a kassai Kelet-Szlovákiai Múzeum, a tőketerebesi Honismereti Múzeum, a királyhelmecei Bodroközi és Ung-vidéki Kulturális Központ, a párkányi Városi Múzeum és a somorjai Bibliotheca Hungarica. Emellett néhány magángyűjtemény-kezelő, a téma iránt érdeklődő egyéni résztvevő is rendszeresen jelen volt a megvalósult konferenciákon. A konferenciák célja teret adni a műgyűjteményekkel kapcsolatos szakmunkákban elért új eredmények bemutatására. 2004-től a konferencia *Musaeum Hungaricum I.* (az aktuális évfolyam jelölésével) *A szlovákiai magyarság tárgyi emlékei és ezek múzeumi dokumentációja* címmel Somorján valósult meg éves rendszerességgel október utolsó hetének egy napján.

Az eddig megrendezésre került négy konferencián különböző témájú, a múzeumi gya-

korlat más-más területét érintő előadások hangzottak el. Ezeket a konferenciák idejére elkészülő programfüzetben megtalálhatták a résztvevők. A legújabb régészeti kutatások során feltárt honfoglalás-kori leleteket a 2003-as, a 2004-es és a 2006-os konferencián Nevizánszky Gábor ismertette. A 2002-es évi 49. sz. műemlékvédelmi törvény alkalmazásáról a múzeumi gyakorlatban Kovács Eszter tartott előadást. A művészettörténeti gyűjtemények bemutatásával Szabó Kinga, Gaál Ida és Jarábik Gabriella foglalkoztak. A szlovákiai múzeumok gyűjteményében található magyar népi kultúra tárgyi emlékeinek egy-egy csoportját, új néprajzi kutatások eredményeit és néprajzi kiállítások megvalósítását Gudmon Ilona, Katarína Holbová és Danter Izabella mutatták be. A történeti muzeológia aktuális módszertani kérdéseiről Gaucsik István elmélkedett. A kassai Kelet-Szlovákiai Múzeum céhtörténeti emlékeit a múzeum fiatal történésze Uršula Ambušová a 2004-es és a 2005-ös konferencián ismertette. A szlovákiai magyarság jeles személyiségeinek életútjával is foglalkozott néhány kutató. Gaucsik István Sas Andor, ill. Paxy László életművét, Kovács Eszter Blaskovics József, Fehér Csaba Kultsár István gyűjteményét dolgozta fel. Presinszky Lajos a csallóközi kistérség utóbbi 10 évben majement monográfiát és a megoldásra váró feladatokat ismertette. Fehér Csaba hírt adott a Magyar Kálvária 1945-1948 című, a komáromi Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeumában megrendezett kiállításról. Bogoly János a Felső-Bodroközi és Ung-vidék természeti és kulturális értékeiből adott ízelítőt, Ján Chovanec, a tőketerebesi Honismereti Múzeum régésze pedig Tőketerebes műemlékeit mutatta be. Az utóbbi években több fiatal muzeológus kezdte meg szakmai gyakorlatát a dél-szlovákiai országos hatáskörű és regionális múzeumokban. Közülük néhány a 2006-os konferencián beszámolt kutatási eredményeiről. Paterka Pál Hont vármegye reneszánsz építészetéről, Agócs Attila a losonci szűrszabómesterség tárgyi emlékeiről, Sipos Szilvia a szklabonyai Mikszáth Kálmán Emlékház helyreállításáról és az új állandó kiállításról tartott előadást. Két előadás a műtárgyrestaurálás tárgykörét is érintette. Ifj. Novák Veronika az érsekújvári Thain János Múzeumban az MK NKÖM anyagi támogatásával megvalósult műtárgyak restaurálásáról, Bevilagva Olga pedig a Somogyi Emléktábla történetéről és felújításáról számolt be.

Az első konferencián magyarországi előadók is részt vettek. Balázs György, a budapesti Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese az európai és a magyarországi múzeumi egyesületek történetéről tartott előadást. Vigh Annamária, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Múzeumi Főosztályának vezetője előadásában a magyarországi múzeumok tevékenységének

prioritásait részletezte. Az MK NKÖM Múzeumi Főosztálya az elmúlt évek során minden évben ellátta a konferencia résztvevőit legújabb kiadványaival. A 2005-ben megvalósult konferencia meghívott előadója volt Bíró Ágnes, a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának államtitkára, aki tájékoztatást nyújtott a szlovákiai múzeumok helyzetéről és a jövőben tervezett lehetőségekről a múzeumi gyakorlat területén. A konferenciákat jelenlétével minden alkalommal megtisztelte dr. Szesztay Ádám, a Magyar Köztársaság Pozsonyi Nagykövetségének kulturális attaséja. A 2006-ban megrendezett konferencián a Magyar Néprajzi Társaság saját kiadványaiból összeállított ajándék könyvcsoomagokat adott át a magyar vonatkozású gyűjteményekkel rendelkező szlovákiai múzeumok részére. Az egyes intézmények képviselői a csaknem félmillió forint értékű könyvcsoomagokat Paládi-Kovács Attilától, a Magyar Néprajzi Társaság elnökétől vették át. Ezen a konferencián részt vett Bali János, az MNT titkára és Mohay Tamás az ELTE Tárgyi Néprajz Tanszékének vezetője is.

Az eddig megrendezésre került konferenciák megvalósításához anyagi támogatást nyújtott a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma, az Illyés Közalapítvány, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, ill. az MK Oktatási és Kulturális Minisztériuma.

A 2003-2005-ben megvalósult konferenciákon elhangzott előadások nyomtatásban 2006-ban jelentek meg a *Musaeum Hungaricum* című tanulmánykötet 1. számában, amelyet a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériuma anyagi támogatásával a Mátyusföldi Muzeológiai Társaság adott ki. A tanulmánykötet külön magyar és szlovák nyelvű kiadványként jelent meg, s így nemcsak a magyarul értő, hanem a hazai szlovák kollégák is megismerhetik a dél-szlovákiai régiókban, a magyar kulturális értékekkel foglalkozó muzeológusok munkáinak eredményeit. A *Musaeum Hungaricum IV.* a szlovákiai magyarság tárgyi emlékei és ezek múzeumi dokumentációja c. konferencia 2007. október 25-én valósul meg a Fórum Kisebbségkutató Intézetben Somorján.

About the Conferences of Hungarian Museologists of Slovakia

The author of the article gives a detailed account of the conferences organised on the topic of the documenting of Hungarian culture in Slovakia. Altogether 4 conferences were arranged the context of which was published in 2006 in the first issue of the publication of studies titled *Musaeum Hungaricum*. The publication was financed by the Cultural Ministry of the Slovak Republic and published by the Mátyusföld Museological Society. The book was published both in Hungarian and Slovakian, thus the Slovak colleagues can also get acquainted with the results of the museologists researching the Hungarian cultural heritage in the Southern-Slovakian region.

A lendvai Galéria-Múzeum

Lendvai Kepe Zoltán

A Muravidék, mint a Szlovéniában élő magyarok életterének megnevezése, a Trianon utáni időszakban alakult ki. Ez – az elsősorban a szlovének által használt földrajzi fogalom – a Mura folyó mentén élő szlovének területét és a történelmi Zala és Vas vármegye elcsatolt magyarlakta vidékét jelzi. Északon, a történelmi Vas vármegye területén a magyarlakta települések az Őrség tájegységhez, míg délen, a történelmi Zala vármegye területén a Hetés tájegységhez és a Lendva-vidékhez tartoznak. A vidéken az 1910-es adatok szerint mintegy 20 ezer magyar élt, ebből 15 ezer egy tömbben, a mai magyar-szlovén államhatár mentén. A népességfogyást és az erőteljes beolvadást ridegen tükrözik a statisztikai adatok, hiszen a mai Szlovénia területén élő magyarság lélekszáma a 2002-es népszámlálás adatai szerint körülbelül 6.500-ra zsugorodott. Ezen évezredes hagyománnyal bíró kistérségi egységeket a XX. századi világpolitika érthetetlenül és könyörtelenül szétszabdalta. Mi több, a számos közigazgatási átalakulás folyamatában a kis lélekszámú szlovéniai magyar közösség ma öt közigazgatási egységre van széttagolva.

A muravidéki magyarság gazdasági és szellemi központja Lendva városka, amelynek gazdasági, kulturális és közigazgatási jelentősége a XX. században, a Trianon utáni időszakban folyamatosan sorvadt. A Monarchiában még virágzó városkát és járási központot Jugoszlávia időszakában már csak úgy emlegették, mint „szlovéniai Szi-bériát”. A sok sarkalatos politikai és gazdasági fordulat az évszázad második felére vidékünket szinte egészében megfosztotta az értelmiségi rétegtől. Mindez természetesen erősen kihatott a tudomány több ágára, így a muzeológiára is. Megállapítható, hogy ezen időszakban a néprajzi, helytörténeti és a régészeti kutatásokat vidékünkön szinte egészében mellőzték, így azok messzemenően lemaradtak az európai tudományos eredményektől és követelményektől.

A második világháború után létrejött Muraszombati Területi Múzeum, amelynek hatásköre a szlovéniai magyarlakta vidékre is kiterjed, sem tudta tudományos szempontból megfelelően fölkarolni a Szlovéniában rekedt magyarság helytörténeti és néprajzi igényeit, elsősorban nyelvi, anyagi és – ma már nyugodtan kimondhatjuk – politikai okok miatt. Lendván még csak 1973-ban, az önkormányzat kezdeményezésére jött létre, elsősorban képzőművészeti és galériai tevékenységgel foglalkozó intézmény, a Galéria-Múzeum. A lendvai várkastélyban

*A Galéria-Múzeum intézményének helyet adó lendvai vár
The castle of Lendva, the premises of the museum*

működő intézmény keretében elkezdődött, igaz, minden szakmai vezetés nélkül a néprajzi és helytörténeti tárgyanyag gyűjtése is. Működésére napjainkig rányomta a bélyegét az állandó muzeológiai szakemberek hiánya.

A Galéria-Múzeum néprajzi tevékenysége

A szlovéniai néprajzkutatók csak az 1960-as évek közepe táján jelentek meg magyarlakta vidékünkön. A nyelvismeret hiányában azonban csak egyes reprezentatív tárgyak gyűjtésére összpontosítottak. Így kerültek a Muraszombati Területi Múzeum tulajdonába és raktárába a Lendva-vidéki és hetési népviselet egyes darabjai. 1985-től kezdődően dr. Kerecsényi Edit nagykanizsai néprajzkutató és nyugalmazott múzeumigazgató kezdte hathatósabban kutatni az itteni népviseletet és a Lendva-vidéki magyarság életmódját a lendvai Galéria-Múzeum és a Magyar Néprajzi Társaság felkérésére. Ma már megállapíthatjuk, hogy hét évtized elteltével ezzel újra kibontakozott a vidékünkkel foglalkozó tudományos igényességű néprajzi kutatómunka. Ennek, és párhuzamosan a diktatórikus kommunista rendszer megszűnésének köszönhetően az 1990-es években új kapcsolat is kialakult a néprajztudomány terén, méghozzá a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Tanszéke, a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet és a lendvai Galéria-Múzeum között. Dr. Bellon Tibor néprajzkutató egyetemi tanár vidékünk meg fel nem tárt értékei iránti érdeklődés-

nek köszönhetően 1995 és 2002 között gyümölcsöző kutatási kapcsolat bontakozott ki. Az említett egyetem néprajzi tanszékének hallgatói Bellon professzor úr vezetésével minden nyáron néprajzi terepmunkát végeztek vidékünkön. Ennek eredménye a mintegy ezer néprajzi tárgy összegyűjtése és leltározása, amely részint a lendvai múzeum raktárában található, valamint számtalan néprajzi adat rögzítése és több néprajzi tanulmány születése.

A 2005. esztendő folyamán az addig oly sokat emlegetett szakemberhiány valamelyest orvoslásra került azzal, hogy a Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség és a Galéria-Múzeum támogatásának köszönhetően muzeológusi és néprajzkutatói kinevezést nyert ezen ismertető szerzője. Újra kellett indítani az évekig szünetelő nyilvántartást, meg kellett alapítani a múzeum szakmai könyvtárát, adattárát, rendszerezni és bővíteni a fotótárát, a néprajzi tárgygyűjteményt pedig át kellett költöztetni nagyobb raktárba. Számos rövid, illetve hosszú távú szakmai terv kialakítása, majd többé-kevésbé sikeres pályázatok megírása után 2006 augusztusában a lendvai várban megnyílt a *Hetési népi textilkultúra* című első állandó néprajzi kiállítás.

A Galéria-Múzeum műemlék- és műtárgyvédelmi tevékenysége

A Galéria-Múzeum tudományos tevékenységének egyik kiemelkedő vonulata a műemlékvédelem. A múzeum jelenlegi igazgatója, Gerics Ferenc ugyanis nagy affinitást mutat

a szlovéniai magyarság identitásának megőrzése szempontjából rendkívül jelentős szabadtéri műemlékek megmentésére. Neki köszönhetően újult meg 1998 után Lendván a Vasút utcában található „arany” Maria Immaculata, a Kebelei-patak parti és a Fő utcai Nepomuki Szent János szobor. A város fölött őrködő Szentháromsági templom körüli sírkertből is számos régi sírkövet újított meg az intézmény, valamint az anarchisták által erősen megrongált Szent Annát és a gyermek Máriát ábrázoló szoborkompozíciót is a múzeum restauráltatta 2005-ben.

A Galéria-Múzeum műemlékvédelmi tevékenysége nemcsak a városunk szobraira, de épületeinkre is kiterjed. Így kezdődött el a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által a Millennium megünneplésére meghirdetett Nemzeti Örökség Program keretében Lendva város jellegzetes épületeinek építészeti és építészettörténeti dokumentálása és felmérése. A munka elvégzését a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építészettörténeti és Műemléki Tanszéke hajtotta végre 1997 és 2001 között.

Ez az értékművelő tevékenység természetesen a múzeumban található műtárgyakra is kiterjed. A munka 1998 óta módszeresen folyik a Magyar Nemzeti Múzeummal együttműködve. Az említett múzeum főrestaurátora, dr. Morgós András vezetésével minden év nyarán néhány fős restaurá-

torcsoport végzi az intézményünk néprajzi és helytörténeti gyűjteményének restaurálását és állagmegóvását.

A könyvkiadási tevékenység

A Galéria-Múzeum eddigiekben elsődlegesen számító képzőművészeti tevékenységéből kifolyólag többnyire képzőművészeti monográfiákat és az évenként megrendezésre kerülő művésztelepek katalógusait jelentette meg. Az intézmény legnagyobb tudományos kiadványaként az 1574-ben Lendván nyomtatott Postillák kötetnek az Országos Széchényi Könyvtárral a 2000. esztendőben közösen megjelentetett hasonló kiadása tekinthető. A 2006. esztendőben pedig útjára indította a *Lyndvamuseum* címet viselő múzeumi periodikát.

A múzeum gyűjteményei

Várgaléria. A Galéria-Múzeum intézményének munkájában a kezdetektől napjainkig meghatározó szerepet játszik a képzőművészeti tevékenység. Több mint 30 esztendeje évente nemzetközi képzőművészeti alkotótábor szervez, ennek egyik érdekessége, hogy az elmúlt néhány esztendőben bronzöntő műhellyel is gazdagodott. Mindennek köszönhetően a Várgalériában évente több képzőművészeti kiállítás nyílik. A művésztelepeken készült alkotások és a helyi művé-

szek remekei adják a galéria gyűjteményének magvát is.

Zala György emlékszoba. A magyarság egyik legnagyobb szobrászának, Zala Györgynek, a városunk legnevezetesebb szülőföldjének, 1986-ban nyílt meg emlékszobája a lendvai várban. A kis emlékkiállítás érdekességét a Hősök Terén található hét vezér bronzminiatűrjei adják, amelyek a magyar honfoglalás millenniumi pályázatára készültek.

Állandó régészeti kiállítás. Lendva-vidéken legalább kilenc bronzkori település létét feltételezik a régészek, ebből szisztematikusan egyet tártak fel a Muraszombati Területi Múzeum régészei. A XIX. század végén Dervarics Kálmán hívta fel elsőként a figyelmet a Lendva-vidéki, véletlenszerűen előkerült római kori leletekre és a 30 halomsírra, amelyek Lendvahosszúfalú határában voltak. Ugyanis Lendva közvetlen közelében vezetett el a Poetovioból Savariába épített római kori útvonal. Így már talán érthető a közel húsz feltételezett római kori település a Lendvavíz síksági részén és a számos halomsír, amelyeket szétszórva a Muravidéken szinte mindenütt megtalálni. A további korszakok régészeti kutatásai Lendva-vidéken még ritkábbak, hiszen úgy a népvándorlás és a magyar honfoglalás, mint a középkori lelethelyek még foltáratlanok. Azonban a Lendvát is érintő, Budapestet és Ljubljanát összekötő autópálya

Részlet a néprajzi állandó kiállításból – A detail of the permanent ethnographic exhibition

Folyosórészlet lapidáriummal – A detail of the corridor with the lapidary

nyomvonalán a muraszombati régész kollégák 2006-ban három bronzkori, két Árpád-kori és egy római kori lelőhelyet bontottak ki a föld mélyéből. Mégis az egyik legizgalmasabb föltárásnak az egyelőre még ismeretlen területen fekvő, 1645-ben kihalt alsólendvai Bánffy család temetkezési helye ígérkezik, amelynek teljes körű kutatása magyarországi szakemberek bevonását is igényelné. Az eddigi egyetlen átfogó régészeti tudományos feldolgozás az alsólakosi Olóris elnevezésű bronzkori lelőhelyhez fűződik. A Szlovén Köztársasági Kutató Közösség, valamint a Lendvai és Muraszombati Művelődési és Kutató Közösségek támogatásával 1981 és 1985 között széles körű feltárás zajlott az említett lelőhelyen. Az eredményeket a lendvai nemzetközi bronz-korszaki kollokviumon mutatták be 1986-ban. A Muraszombati Területi Múzeum kihelyezett gyűjteménye pedig 1990-ben nyílt meg a lendvai várban.

Vár a vártán. A lendvai múzeum következő tematikus kiállítása a budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeum közreműködésével jött létre 2000-ben, majd 2001-ben tovább bővült. A *Vár a vártán: középkori fegyverek és relikviák* címet viselő kiállítás a lendvai vár és a nyugat-dunántúli végvári rendszer hadtörténeti szerepéről szól. Az állandó kiállítás Lendva várát elsősorban hadtörténeti szempontból mutatja be. A tárlat a török hódoltság korából való fegyverek, egyenruhák és metszetek másolatain keresztül idézi fel történelmünk azon korszakát, amikor a lendvai erődnek, mint végvárnak különösen fontos szerep jutott a török elleni küzdelmekben.

Hetési néprajzi kiállítás. A hetési népi textilkultúrát bemutató állandó kiállítás hét tematikus fejezetben tárja a látogatók elé Hetés egyik legértékesebb kincsét. Az

első tematikus fejezet a kender és a len természetét és feldolgozását mutatja be, a második pedig a textilek szerepét a hetési gazdálkodásban. A kiállítás harmadik tematikus egysége a hetési kelengyét szemlélteti, és azt a folyamatot, hogy az idő folyamán hogyan alakult át a ruhatartó ácsolt láda tulipános ládává, majd sublótá, amelyet pedig a XX. században a szekrény váltott fel. A kiállítási terem közepén egy vitrinben két bábu található. A múzeum munkatársai által, nemes egyszerűséggel Rozikának és Karcsinak elnevezett bábukon a XIX. század végi hetési ünnepi viseletet, egyebek között a bőgatyát és a hetési pacsát is megismerheti a XXI. század embere. A következő témakör a textilek szerepét a hetési lakáskultúrában mutatja be, a hatodik pedig azon textildarabokat, amelyeket a hetesiek csecsemő korukban és életük utolsó szakaszában ruhaként használtak. Az állandó kiállítás utolsó tematikus egysége a hetési fonó-, szövő- és hímzőasszonyoknak állít megérdemelt emléket. Itt ismerhetjük meg, hogyan alakult át a fehér hímzés pirossá, majd a XX. század elején színessé, itt tekinthetjük meg a díszes hosszútörülközőket, és itt olvashatunk néhány magasztos gondolatot Gönczi Ferenctől, Hetés egyik első néprajzkutatójától az itteni asszonyok kiváló szövési tehetségéről. A kiállítási termet nagyított archív fényképek sorozata övezi, amelyek közül a legrégebbi, hetési viseletbe öltözött férfiakat és nőket ábrázol 1895-ből. Az archív felvételek a budapesti Néprajzi Múzeum, a zalaegerszegi Göcseji Múzeum, a nagykanizsai Thúry György Múzeum, a bajai Türr István Múzeum és a lendvai Galéria-Múzeum Fotótárából származnak. Vendégeink magyar, szlovén, német és angol nyelvű kiállítási szakszöveg alapján ismer-

kedhetnek Hetés kincsével. A kiállításához kötődően indítottuk útjára múzeumi folyóiratunkat *Lyndvamuseum* címmel.

Lapidárium. A 2006-ban létrejött állandó néprajzi kiállítással párhuzamosan a várkastély folyosójának egyik részén kisebb kőtár kialakítása vette kezdetét. A kőtárban értékes síremlék-maradványok és a várfalat egykoron díszítő faragványok mellett olyan kvalitásos alkotások is láthatóak, mint a Szentháromság hegyen állt, Szent Annát Máriával ábrázoló szoborkompozíció.

Térképkiállítás. A múzeum látogatói a folyosó másik részén térképkiállítás segítségével ismerkedhetnek meg vidékünk múltjának egy szeletével. A több száz évet felölelő kartográfiai munkák, Lázár deák térképétől kezdve II. József katonai felmérésén át, egészen a „szlovéniai” és „magyarországi” Hetést bemutató térképekig, segítik a XX. század elején mesterséges határokkal szétszabdalt terület földrajzi, gazdasági és kulturális egységét szemléltetni.

A szlovéniai magyarság muzeológiájának jövője

A lendvai Galéria-Múzeum 2007 augusztusában tervezi megnyitni újabb állandó kiállítását, amely városunk ipartörténetét mutatja be. A nemrégiben megalakult Muránia régió, amely az ausztriai Regede (Bad Radkersburg), Lenti, Lendva és a horvátországi Muraszerdahely (Mursko Središće) térségét öleli fel, újabb lehetőségeket kínál kultúrtörténeti és természeti értékeink szakszerű felkutatásához, megőrzéséhez és a turizmus szolgálatába való állításához az Európai Unió pályázatainak segítségével. Terveinkben szerepel, hogy az elkövetkező években létrehozzuk a térség helytörténetének bemutatását egy átfogó kiállítás keretében a lendvai várban, egy Lendva-vidéki falusi néprajzi gyűjtemény kialakítása, továbbá a Lendva-vidéki szőlészetről és gyümölcsstermesztésről szóló szabadtéri állandó kiállítás megvalósítása, valamint a múzeumunk régészeti gyűjteményének felújítása, melynek anyagát a Lendva-vidéken épülő autópálya nyomvonalán előkerült régészeti leletek szolgáltatják.

Akármennyire is törekszünk apolitikussá tenni mindennapjainkat és tudományos életünket, nem lenne reális azt mondani, hogy a kisebbségben élő nemzetiségek társadalmi életét el lehet képzelni politikai döntésektől függetlenül. Hogy ez tényleg így van, azt legjobban bizonyítja a határon túli magyar helytörténeti és néprajzi gyűjtemények és kutatók mostoha sorsa. Így van ez a ma Szlovéniában élő magyarság közösségében is. Annak ellenére, hogy a lendvai várban kialakult a nemzetiségi területről származó, körülbelül kétezer darabot számláló tárgyraktár, a társadal-

mi keretek mindmáig nem nyújtanak lehetőséget egy nemzetiségi múzeum megalakulására. Az ország eddig nem biztosított a szlovéniai magyar nemzetiségnek anyagi és jogi kereteket az intézményesített múzeumi kutatómunkához, a szellemi és tárgyi örökségének szakmai megőrzéséhez és bemutatásához. Így a szlovéniai magyar közösség parciális muzeológiai megoldásokra kényszerül: elsősorban a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet és a Galéria-Múzeum intézmények, mondhatnánk kényszerből és lelkiismeretből vállalnak a szlovéniai magyarságra vonatkozó muzeológiai feladatokat, másrészt a Szlovén Köztársaság tudományos kutatásokkal foglalkozó intézményein belül születnek ideiglenes megoldások a muravidéki magyarság muzeológiai feladataival kapcsolatosan.

A muravidéki magyarság néprajzi és helytörténeti múzeuma kialakulásának jogossága önmagától adódik, hiszen vidékünk történelmi jelentőségét az alsólendvai Bánffyok alapozták meg, néprajzi jelentőségét pedig elsősorban a Hetés és Őrség tájegységek gazdagsága és érdekessége. Úgy tűnik, hogy most végre kialakulhatnak olyan politikai, gazdasági és szakmai körül-

mények, amikor a lendvai várban lévő intézmény felvállalhat nemzetiségi muzeológiai feladatokat is. Természetesen, egy nemzetiség számára az Európai Unióban az igazán megnyugtató megoldás az önálló nemzetiségi múzeum lenne. Egy olyan múzeum, amely nem csak gyűjti és őrzi, de korszerű kiállítások formájában bemutatja elődeink hagyatékát, amelyet büszkén mutathatunk vidékünk vendégeinek, amely tudományos konferenciákat szervez, amely rendszeresen igényes kiadványokat ad ki, amely a turisták közkedvelt úticéljává válik, amely előadásokon, vándorkiállításokon keresztül utazó nagykövete lesz Európában, és amely gyermekeinknek, unokáinknak látványos történelmi barangoláshoz nyújt ideális helyszínt. A XXI. század Európájában a nemzetiségi múzeum nem ábránd, hanem mindennapi gyakorlat. Az Európai Unió minden országában léteznek nemzetiségi múzeumok, Spanyolországtól Finnorszáig. Magyarországon is több nemzetiségi múzeum létezik, egyebek közt a mohácsi délszláv nemzetiségi múzeum és a szentgotthárdi Pável Ágoston Múzeum. Így a muravidéki magyarság múzeumának megalakítása nélkül lehetetlen életben tartani mindazt, amiért egyes anyaországi és helyi kutatók

a muravidéki magyarság körében egyelőre maguk küzdenek, azaz őseink bölcs szellemi és gazdag tárgyi örökségének átmentéséért utódaink számára.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2

The Gallery Museum, Lendva

The Mura region is the home of the mere 6.500 ethnic Hungarians living in Slovenia, after political, demographic and historic changes. The cultural and economic centre is the small town of Lendva, which has been deprived of its leading intellectuals and a productive scientific and academic life. Museums and the preservation of Hungarian traditions have been neglected for a long time so lagging behind current European tendencies and achievements. The Gallery Museum founded in 1973 has been primarily dealing with artistic work, art shows and workshops, although the institution which is housed in the castle has begun collecting ethnographic and local history materials. Since the 1980s academic work has been strengthened by experts willing to help, and in 2005 the author was put in charge of the museum's professional activity. As well as monument protection and collection, by now a few successful exhibitions have been arranged. The publications are mainly of an artistic focus though. The new permanent exhibition is planned to be opened in August 2007, using EU resources as well. The long-term goal is to establish an up-to-date museum especially dedicated to the Hungarian minority in Slovenia.

A hetven éves Király Ferenc művészete Retrospektív kiállítás az alsólendvai várban, zsinagógában és színházban

Kostyál László

A hetvenedik életévét most betöltő Király Ferenc karakteres szobrászata lassan klasszikussá nemesedik. Jellegzetes plasztikai világa, a női princípium előtt hódoló művészi és emberi mentalitása immár széles körben ismert és jelentős kisugárzással bír. Kevésbé ismeri őt a közönség festőként. Talentumát a síkművészetek különböző ágaiban – relief, festészet, grafika – is számos alkalommal bizonyította, azonban e művei ritkán kerülnek a nagyérdemű elé. Művészete ízig-veéig korszerű, ismeri a XX. század második felének (sőt, immár a XXI. századnak) kérdés-felvetéseit és problémáit, a maga módján meg is válaszolja őket, azonban úgy, hogy közben megmarad a határokon túlra szorult Mura-vidéki magyarság a kisebbségi sorsot büszkén felvállaló képviselőjének. Bár számos alkalma lett volna szülőföldjét elhagyva bekerülni a nyugati művészet lehangsúlyosabb áramlatainak fő sodrába – akár Ljubljanában, akár Amerikában –, ő a lendvai dombok ölelésében élte meg kiteljesedését, és nem is vágyódik el innen. Inkább ő hozta el szülőhazájába a nagyvilágot,

nem csak művein keresztül, hanem az általa szervezett kiállítások és a Lendvai Nemzetközi Művésztelep révén is. Mindennek elismerését jelentette 2005-ben a legrangosabb magyar képzőművészeti kitüntetés, a Munkácsy-díj odaítélése, amely megkoronázta eddigi gazdag pályafutását.

Király 1959-ben fejezte be a ljubljanaei Iparművészeti Iskolát. Diplomamunkájában – *Sirályok, tengerek, halak* – már sok minden megmutatkozik művészetének későbbi jellemzőiből. A bravúrosan megmunkált, sokszorosan áttört, oszlop-szerű márványalkotáson már megfigyelhető az íves, lekerekített formák, a felfelé ívelő lendület és az absztrahált, dekoratív, biomorf részletek dominanciája. A mű mind friss látásmódját és bonyolult kompozícióját, mind pedig igényes kivitelét tekintve rendkívüli teljesítmény egy friss diplomás alkotótól, aki nem csak oroszlánkörmeit mutatta meg, hanem egyszersmind kijelölte saját maga számára a követendő irányt is. Hozzá kell persze tenni, hogy az út nem bizonyult egyenesnek. A következő években – melyek során a Ljubljanai, majd a Zágrábi Képzőművészeti Akadémián folytatta tanulmányait – nem tudott kitérni a szinte elvárás-

ként ránehezülő figurativitás kényszerére alól. A hatvanas években az expressziót, a felfokozott kifejezőerőt kereste a szobraival. Vaskos, erőteljes, tömbszerű formák, rusztikus felületképzés és kifejező mozdulatok jellemezték ekkori alkotásait (*Lány szőlővel* 1961, *Torzó, Lendületben* 1963, *Figura* 1964, *Fekvő akt* 1967 stb.). 1963-as, maga alá húzott lábakkal ülő, ruhátlan női torzójának testtartásáról, keresetlenül oldalra hajtott fejéről az örök és megfoghatatlan női csábítás tükröződik. Zárt kompozíciója és szinte durva felülete ellenére is bájos figurája maga a reménység, a beteljesedés és az élet ígérete. Bár formailag nem követi 1959-es diplomamunkáját, és még távol van a nyolcvanas-kilencvenes és a kétezres évek kiforrott, adott témakörre adekvát formavilágától, korai megnyilvánulása Király művészetében a később oly sokat kutató nagy titoknak.

A nő, azaz bocsánat: a NŐ, és a nőiség innentől meg is marad művészete központi vonulatának. Ehhez tartozik 1967-es, tanulmányként is értékelhető *Fekvő női aktja*, igazi nagy változást azonban e téma 1968-as feldolgozásai eredményeztek. Alighanem Henry Moore szobrászatának inspirációjára

egy teljesen új formavilággal kezdett kísérletezni. A több variációban is elkészült mű nem többé-kevésbé zárt, expresszív tömbként fogta fel a szobrot, hanem ívesen hajladozó, áttört, kecses formaként, amelyben a belső hiátusok az anyaggal azonos térképző szereppel bírnak. A figura az elvonatkoztatás lényegesen magasabb szintjén áll, részletei feloldódnak, a felület simogatnivalóan simává válik. Ugyancsak fontos volt a szintén az előbbi próbálkozások évében készült *Ölelés* című alkotás is. Erős tömbszerűségével, hozzá képest szinte klasszikus és kissé szögletes figura-felfogásával látszólag teljes ellentéte az előbbinek, azonban az egyetlen, zárt formába összeölelkező két alak a férfi és a nő egyesülésének jelképe, s ez a későbbiekben az elvonatkoztatás más-más fokán gyakran visszatérő motívum lesz. További stációját az útkeresésnek a gondolatvilágában a hat évvel korábbi *Torzóval* rokon 1969-es *Ülő akt*figura, amelynek zárt tömbje lekerekített, sima felületű, húsos formákból áll össze. Itt még egyértelműen női, emberi formák ezek, nem mutatnak a későbbiekhez hasonlóan növényi jegyeket, de magukon hordozzák a későbbi szobrászi gondolkodás számos jellegzetességét.

Az 1967-es fekvő akt-sorozat szobrászi gondolkozásmódját fejleszti tovább Királynak az az 1973-as *Figurája*, amelyen az alak-formálás hangsúlyos eszközei a domború mellett a homorú (konkáv) ívek és síkrészletek, és amelyen megfigyelhető a női princípium legjellemzőbb külső jegyeinek (itt: keblek) állandósíthatóan elvonatkoztatott, egyszersmind egyértelmű szobrászi leképezésére irányuló törekvés. Ezúttal is torzóról van szó, a karok és a lábak hiányoznak, a fej csupán jelzésszerű, hisz a lényeg nem ezeken van. A női törzs ugyanakkor – bár kis beleérzéssel – növényi részletként, rügyként vagy bimbóként is interpretálható. Nincs szó még esetében arról a maga elé tartott kezek révén egyelőre szemérmesnek mondható kitárulkozásról, amely a szintén 1973-as, széttárt lábakkal *Ülő akt*figurát jellemzi, azonban a szégyenkező takarás e gesztusa is hamarosan eltűnik, s egyre teljesebben tárul fel a titok. A két évvel későbbi *Torzó* hátravetett fejű, karok nélküli, mellkép-kivágatú ruhátlan nőalakot mutat, amely ugyan a klasszikus szépség ígézetében született, azonban teljes egészében belefoglalható egy bimbó kelek, szabályos formájába is.

A felvázolt folyamat kicsit leegyszerűsítve, ugyanakkor fő állomásaira rámutatva idézi fel azt a fejlődési ívet, amelynek eredményeképpen az 1970-80-as évek fordulójára kikristályosodott Király Ferenc jellegzetes, gondolatvilágának adekvát megfogalmazására teljes mértékben alkalmas művészi stílusa. Az 1980-as *Kettős forma* már érett alkotás, egyszerre hasadó

rügy, szeméremajkak-uralta, de nem kihívó női torzó, és egymáshoz simuló emberpár. Leegyszerűsített, de egyértelmű, lágyan és harmonikusan esztétikus, ugyanakkor újszerű. Magán hordozza az idáig vezető út szobrászati állomásainak reminiscenciáit, ugyanakkor egy teljesen más minőséget képvisel. A fának a vésőnyomok meghagyásával rusztikussá tett felületét helyenként festéssel gazdagította a művész, ez azonban nincs szoros kapcsolatban a mondanivalóval, inkább játékosá teszi az alkotást. A mű, amellyel a szobrásznak először sikerült az örök rejtély, az élet keletkezése előtti csodálatát jellegzetesen egyéni módon kifejeznie, egy egész sorozat kiindulópontjává vált. Előképe lett a több változatban is elkészült, 1981-es *Csók* c. kompozíciónak, majd az 1983-as *Érintés*, az 1984-es *Kettesben* és az 1985-ös *Lebegés* címűeknek is. A *Csók* Király egyik főműve, egy törzsből kinövő, összefonódó, végtelen ölelésben egyesülő pár. Vagy mégis hajladozó, befogadásra kész női torzó? Ez is rejtély marad, de talán nem is lényeges. A látvány megfogalmazása csak a felszín, a lényeg, a kikutathatatlan és megeméltelhetetlen pillanatot, az isteni „fiat!” szó kimondása mindkettőben ott rejtetik. Ugyanúgy, mint a sorozat további, a megtalált kérdés-felvetést mámorosan ismétlő forma-variánsaiban. A többinél erőteljesebben felfelé törő, elvontabb *Lebegés* a beteljesedésre koncentrál,

Csók, Lenti
Kiss, Lenti

talán kicsit túlzottan is elvonatkoztatottan, hisz az 1990-es megisméltése – *Ölelés* – azonos befoglaló formák mellett sokkal világosabban fogalmaz, bár csupán jelzés szinten.

A 80-90-es évek fordulóján a növényi szimbolika, és ezen belül a mag hasadásának, a bimbó kipattanásának pillanata nagyobb hangsúlyt kap Király művészetében. Ez a nőiség és a beteljesülő szerelem gondolati párhuzama, azonban még az egyértelműnek tűnő – bár mindig fiktív – virág- vagy mag-részletekben is ott rejlik, legalább mint asszociációs lehetőség, a női nemi jellegre való utalás (*Alma, Bimbó* 1989, *Csírázás* 1991). Az érett, klasszikus szépségű, lekerekített formavilág mindig hordoz magában egy csipetnyi erotikát is. Ez messze nem bántó, hiszen nem önmagáért van, az élet lényegéhez tartozik. Meghatározza gondolataink, inspirálja cselekedeteink jelentős részét. Az olyan kiemelt részletek, mint az erőteljes szárral bíró, illetve az annak helyén lévő bemélyedést „kitáró” két alma hangsúlyos egymás mellé helyezése mindig a két nemi jelleg egymáshoz való kölcsönös vonzódására helyezik a hangsúlyt.

A 90-es évek első felében, részben talán a lenti fafaragó művésztelepen közelebbről is megismert Samu Géza, Csutoros Sándor és Varga Géza Ferenc hatására, egy másik gondolati vonal, a sámánisztikus, totemisztikus művészet világa is feltűnik Király művészetében. *Oltár* c. alkotása (1992) a női nemiség előtti kultikus, szinte az egyes kultúrák szakrális prostitúcióját felidéző hódolatot asszociálja. Az életfa-oltár előtt – melynek szeméremajkai is vannak – leborulnak a hódolók, tövéből az élet vize fakad. A *Jel V.* (1992) keresztire feszített pogány áldozat, bár jellegét nem, csak magát a gesztust teszi egyértelművé a művész. A kereszt mellett jobbról-balról egy-egy szarv-szerű, éles metszésekkel elvágott, kék, illetve piros henger áll, akárcsak a tradicionális Kálvária-ábrázolásokon Mária és János alakja, ami a „pogány” mellett kifejezetten szakrális asszociációk előtt is teret nyit. A szakralitás ott rejtőzik a vele egy időben készült *Assisi Szent Ferenc* c. alkotáson is, ugyanakkor a Naphimnusz gesztusát hordozó, kitárt karú figura az ettől gyökeresen eltérő értelmezési lehetőséget, a nemiség előtti hódolatot is magában rejt. Az 1994-es *Ósrovar* almán tekergő kígyó, egyértelmű utalás a Genézis könyvére. A keresztény gyökerek azonban ebben a vonulatban sem kapnak igazán hangsúlyos szerepet, csupán a transzcendencia egyik lehetséges irányaként vannak jelen. A *Taurus*-sorozat, az *Európa megerőszkolása* (1997) vagy a *Reményben* (1995) elképzelt karmos-patás, hetyke kan-állata távoli mitológiai utalásokat hordoz, azonban Király teljesen új összefüggés-rendszerbe helye-

zi őket, amelyben csupán az antropomorf mentalitás tűnhet ismerősnek. Az ezeken a műveken megfigyelhető formai-technikai újítás, gazdagodás teljesedik ki az 1993-as *Mágikus ölelkezés* c. kompozíción. A fába befűrt, abból kvázi kinövő, szarvszerű formák itt két elképzelt, féregszerű, összeölelkező lényhez kapcsolódnak. A szarvak a sámánisztikus vonatkozás mellett a nemiségnek is hangsúlyos kifejezői lehetnek, s e felfedezést a művész ki is használta a későbbiekben. A *Csábítás* (1994) vagy az *Órállat* (1997) fantasztikus, szarvas figuráin mindkét vonatkozás fontos szerepet kapott.

E mágikus, ősi képzeteket idéző vonulaton belül is végig jelen van a szexus, azonban az egyik legkorábbi alkotás, ahol a két gondolatkör egyforma hangsúllyal jelentkezik, talán az 1995-ös *Ősidol*. A szobrász ezen a látszólag egyszerű plasztikán, az őskori termékenységi szobrocskák e mai utódján érzett rá igazán az ősi idolként fantasztikus expresszivitására. A nemi jelleg hangsúlyozása mellett a nőalak legfontosabb jellemzői a felemelt karok, amelyek a Magna Mater hívogató-befogadó gesztusát közvetítik. Az idol-motívum később is visszavisszatér, hisz a művész újra és újra inspirációs forrást talál a meglelt szimbólumban.

Ekkortól a mágikus (vagyis a transzcendens irányultságú) és a matriarchikus (Király nőiség előtti hódolatára talán ez a legtalálhatóbb jelző) gondolatkör többé-kevésbé összeolvad művészetében, egyik a másik által gazdagodik és kiteljesedik (pl. *Mágikus fej*, 1996). Az 1998-ban készült *Medúza* figuráján a kettő már nem választható el egymástól. A Medúza egyszerre kígyóhajjú, félelmetes mitológiai istennő, és vonzóan domborodó formái, kitárt szarv-karjai révén csábító-vonzó kurtizán, miközben a két ambivalens jelleg harmonikusan simul egymáshoz. Szinte párja, kiegészítője a vele egy esztendőben készült *Bohóc* játékos torzója, amelynek ágyékából nagy piros nyelv nő ki, egyértelmű erotikus utalást hordozva. A feminin és a maskulin jelleg egyszerre jelenik meg a mágikus utalásokat is hordozó *Ősi formák* (1997) c. terrakotta-plasztikán. A közös patában végződő két állati ujj hüvely-szerű hasítékot vesz körül, felső részén meredező fallikus szimbólummal, majd az egyik oldalon farokban, a másikon női mellben végződik. Az erotikus utalások teljesen nyíltak, ugyanakkor mégsem szemérmetlenek vagy bántóak, mert egy olyan fiktív, természetesen ártatlan összefüggésben jelennek meg, hogy a néző hajlamos inkább saját fantáziáját túlzottan szabadosnak ítélni. Részint e gesztussal, részint egy olyan korra való archaizáló utalással, amelyben a nemiség a köznapi élet valamennyi szintjének természetes velejárója volt, Király az egész témakört egy, a korunkban megszokottól gyökeresen el-

Európa megerőszakolása
The rape of Europe

térő dimenzióba transzponálja, amelyben az üres élvezetté és áruvá lealacsonyított termékenység visszanyeri eredeti helyét az élet folytonos megújulása folyamatának csúcán.

Az 1980-as *Kettős formával* elkezdett, majd egy évvel később a *Csókkal* folytatott sorozat további részeként értelmezhető a 2002-es *Rügyezés* és a 2003-as *Ébredés* című márványplasztika. Előbbinél erőteljesebb a növényi jelleg, de a domborodások, hasítások, csúcsok a rügy mellett megengedik az egymáshoz simuló párra vagy az intim asszonyi idomokra történő asszociációt is. Utóbbi is hasonló interpretációs lehetőségeket kínál, de a növényi hasonlatok csak a harmadik értelmezési szinten merülnek fel bennünk. Mindkettő teljes mértékben letisztult, szerethetően kiérlelt, hívogatóan sima felületű, harmonikusan ívelő-hajladozó forma. Melléjük állítható a néhány évvel korábbi, emblemikus *Flóra* (1999) is, ahol az idol-szerű női torzó növényi magot foglal magába, felső részén bimbót s leveleket hajt, utalva a genezis lényegi azonosságára a különböző élő orgánumoknál.

Nagy jelentőségű a 2002-ben indult *Jel* című sorozat, melynek egyes darabjai fából, kőből, bronzból készültek. Az ívelődő vonalakkal határolt, lekerekített kapu-forma a művész értelmezésében emberi combokat és csípőt szimbolizál – s itt e kifejezést hangsúlyozni kell, miután látvány szerint ugyan nem az, de Király jegecese-

dett jelképrendszere ismeretében egyértelmű a jelentése. A voltaképp két, szimmetrikus forma találkozási vonalában lehet bevágás-szerű, vagy mandula alakú, áttört hasíték, amely alatt gyakran a zodiákus jegeket idéző, a nemi jellegre is utaló szimbólumok jelennek meg. A művész megközelítése szerint a termékenység titkának a lényege nem a földi, hanem a transzcendens szférában rejlik, így számunkra, akár milyen csábítóak látható körülményei, mindenkor rejtve marad. A sorozatnak a 2005. évi Lendvai Nemzetközi Művésztelepen készült darabja az áttört, csepp formájú hasadékokban rejtőző, a bronzöntés folyamán szándékosan kifolyatott zárványok révén hangsúlyosabban erotikus vonatkozásokat is hordoz, ugyanakkor a felfelé mutató csepp-forma és az alatta lévő félköríves vonal (enyhe él a plasztika oldalán) kozmikus utalásokat sejtet. A puha, meleg hatású, nőies formák jelennek meg a 2004-ben készült *Kezdetben* c. márványszobron is. A szépség, a kecsesség és a harmónia fogalma már azelőtt megfogalmazódik a nézőben vele kapcsolatban, mielőtt a különböző értelmezési szinteket végigjárná. A hófehér kerek, hosszanti, vastagodó-vékonyodó, íves visszahajlásánál bravúrosan megfaragva, önmagával érintkező forma ugyanúgy lehet hátravetett fejű, násztáncra készülő, büszke hattyú, mint kéjesen nyújtózó nőalak, a magzat befogadására készülő anyaméh, a tavaszi napfényben éppen szárba szökkenő palánta, mint egy-

szerűen teljes harmóniát sugárzó, dekoratív térplasztika. Olyan titkot rejt magában, melyet megfejtteni nem tudhatunk, mégis borzongató gyönyörűséggel próbáljuk megtalálni a nyitját.

A *Szirének* 2005-ben készült bronzszobra a közel fél évszázaddal korábbi (1959) *Sirályok, tengerek, halak* c. diplomamunkát idézi, természetesen egy jelentős részben már megfutott életpálya minden tapasztalatával, tartalmi és formai letisztultságával. A három szirén nőiessége idolszerűen hangsúlyozott, de oly módon, hogy csábító időmaik növényi bimbókat is asszociálnak. A kecses, kar nélküli nőalakok a szobor talpzatául szolgáló glóbuszról elrugaszkodva lejtenek kacér, sajátos ritmusú táncot. Összeérő ülepük és fejük áttört oszloppá teszik hasonlatossá a kompozíciót. A tematika mellett ennek révén válik az idézett korábbi műhöz hasonlóvá az alkotás, annak dacára, hogy szobrászi technikájuk, kialakításuk logikája éppen ellentétes (az előbbi faragott márvány, az utóbbi épített, mintázott modell után készülő, öntött bronz). Ugyanaz a felfelé törő lendület jellemzi mindkét szobrot, s mindebből következően olyan érzésünk támad, hogy Király szándékosan tér vissza a kezdetekhez, még ha egy lényegesen magasabb szinten is. Újra felveszi a régen elejtett fonalat, és öt évtized alkotói bölcsességével és tisztánlátásával kezdi újra gombolyítani azt, a korábbihoz hasonló, de mégis gyökeresen új végeredményre jutva.

Király Ferenc hatalmas életművéből csupán néhány alkotást kiemelve próbáltuk meg felvázolni azt az impozáns ívet, amelynek során az organikus absztrakció európai rangú képviselőjének művészte megérett. A XX. század európai szobrászatában Constantin Brâncusi, Jean Arp, Henri Laurens, Henry Moore művei révén rajzolódik ki az az irányzat, amelynek az évszázad utolsó negyedében Király is mind hangsúlyosabb képviselőjévé vált. A lengvai szobrász azonban nem elégedett meg az elődök eredményeinek összegzésével és kiaknázásával, hanem a termékenység-mítosz köré felépülő gondolatvilágának közvetítéséhez adekvát, karakteresen egyéni szobrászi formanyelvet alakított ki. A talán Samu Géza által közvetített sámánisztikus művészet irányába tett kitérője a mítosz ősi gyökereit és megjelenési formáit kutatta, ennek tanulságait pedig beépítette későbbi, konokul újra és újra a nagy titok mélyére hatolni törekvő alkotásaiba. Ennek révén elvonatkoztat az eredeti látványtól, a legrejtettebb női formák számára nem a kéj-szomjas férfitekintet vizslatni vágyott zsákmányai, hanem a genesis titkának fel nem tárható kapui. A transzcendens szférában elrejtett Nagy Pillanat, az élettelen élővé válása kozmikus erővonalak mentén játszódik le, bár ezek a transzcendens

Részlet a kiállításból
Detail of the exhibition

vonatkozások végképp nem körvonalazódnak egyértelműen. Mégis, Király mentalitása közel áll a római Vesta templom papnőinek felfogásához, akik a termékenység aktust mitikus-szakrális cselekménynek tartották. A művész egyszerű halandóként szemléli-kutatja a titkot, a nőiség előtti hódolatát pedig puha, meleg, ölelő képzeteket keltő, harmonikus formákkal fejezi ki. Mindezzel olyan húrokat pendít meg nézőiben, amelyek mindannyiunk tudatalattijában ott rejtőző, élő organizmus-voltunkból fakadó, emberi instrumentumon lejátszhatatlan ősi dallam-érzeteket idéznek fel.

Bár a fenti vonulat kétségkívül a leginkább figyelemre méltó és a legjellemzőbb, közel sem az egyetlen Király Ferenc szobrászatában. Feltétlenül említést kell tenni klasszikus felfogásban, elsősorban megbízásból, vagy dokumentatív szándékkal készült alkotásairól, amelyek alapvetően két, méretében többnyire eltérő műfajhoz, a portréhoz, illetve a köztéri szobrászathoz kötődnek. A portrék egész pályáját végigkövetik, s alapvetően az ábrázolt lelki karakterének visszatükrözésére törekednek, amit gyakran stiláris eszközökkel is hangsúlyoz. *Apjának* 1959-es *portréja* már érett alkotás, a munkában megfáradt, idősödő férfit szeretetteljes hangvétellel mutatja be. *Szűnyogh Sándor* másfél évtizeddel későbbi (1974) *arcmás*a csontos orrnyergű, széles cimpájú, egyenes szájonálú, magas homlokú, karakteres férfit állít elénk. Átható tekintete lényegbe látó, minden iránt érdeklődő habitusra utal. *Kecec Tanja* és *Miholič Zlatka* 1978-ban készült *büszkjei* nőiesen lány arcvonásokat mutatnak. Az arcot körülvevő hajzuhatag, az érzéki pillantás és ajkak az utóbbinak sze-

cessziós jelleget kölcsönöznek. Előbbi orra keskenyebb, szemei kisebbek, tekintete álmodozóbb, hűvösebb, inkább befelé fordulásról árulkodik. Egyiknél a csábító, másiknál (Kecec) az úrnő jelleg dominál. A szobrász pompásan tükrözte vissza a két, különböző hőfokon égő, de egyaránt jellegzetes habitus eltérő arcjegyeit. Az arcból felülete mindkét portrén sima, szemben a Szűnyogh-arcmás rusztikusabb, férfiasabb kidolgozásával (bár ennek anyaga bronz, szemben a két lányportré gipszével), ezzel is hangsúlyozva a nőiességet. Ugyanígy érdekes egymás mellé helyezni a művész *Őnarckép*-sorozatának két, találmóra kiragadott, de jellemző darabját (1979 és 1996). Előbbin hosszú hajú, szittya tekintetű, nagybajuszú, hosszúkás arcú, dús szakállú férfiút látunk, az utóbbin inkább a fejhez tapadó, annak formáját jobban érvényesíteni engedő szőrzetet. A vizslató, makacs, kemény tekintet nem változott. Az eltérést nem csak a két alkotás készítése között eltelt tizenhét esztendő, illetve az eltérő anyaghasználat (bronz, illetve festett gipsz) okozza. A későbbi alkotáson a bajuszt és a szakállt már csak az arc felületébe karcolt rovátkolás jelzi. A művész ezzel sem akarja elvonni a figyelmet a festéssel is hangsúlyozott szemekben rejlő lényegről, amely véleménye szerint a legfontosabb személyiségjegy. Némiképp eltérő a két önportré hangvétele is, hisz amíg az elsőt inkább expresszívnek érezzük, a másodikban tagadhatatlan karikírozó hajlamot fedezhetünk fel. Ugyanannak az arcnak két, időben eltérő ábrázolása tehát a fejforma mellett a szem, a lélek tükre által hordozott állandóságra épül, ezen túl azonban gyakorlatilag minden más (hangvétel, tech-

nika, anyag, kifejezőeszközök stb.) változhat, és szabadon engedheti érvényesülni a pillanatnyi művészi invenciót. Az ábrázolás jellege persze az alkotás funkciójától is függ. A sima arcú, nyakkendős urat elénk állító *Turnšek Tone-büszti* (1989) a reprezentatív portré jellegzetes megnyilvánulása. Az arc megmunkálása távolságtartóan hűvös, dokumentatív hűségre törekvő. *Rajko* (Stupar) *arcmás*a (2003) sokkal elmélyültebb, rajta a pszichologizáló jelleg kerül előtérbe. Hangsúlyosan erőteljes a járomcsont, barázdált a homlok, fáradt a tekintet, rusztkusabb a felület. Király számára a portré több, mint pusztán háromdimenziós, szenttelen térfotográfia. A műfajban ragyogó közvetítő médiumra talált az ábrázolt szubjektív jegyeinek kiemelése és a róla alkotott saját véleményének megfogalmazása mellett az őt pillanatnyilag foglalkoztató szobrászi problémák kifejezéséhez is.

Köztéri szobrai alapvetően két csoportra oszlanak. Az egyik kisplasztikai formanyelvét követi, és alapvetően a mágikus-matriarchikus gondolkörre épül (*Bimbó*, 1989, Lenti; *Rügyezés*, 1993, Velika Polana; *Csepp*, 1998, Laško stb.). A másik a témát mindig a maga konkrétságában megragadó, klasszikus felfogású (*Kovač Štefan*, 1972, Turnišče; *Szent István*, 2000, Lendva; *Sörkirály*, 2000, Laško stb.). Király alkotói fantáziája a tematikus és stiláris kötöttség mellett is képes érvényesülni, és a konvenciókon belül maradván is jelentős alkotások létrehozására predesztinált. E területre tett kiterítései azonban, bár gazdagítják pályáját, nem tartoznak annak fő sodrához. Némi modorosságukkal szemben sokkal őszintébbnek hatnak az előbbi csoport alkotásai, amelyek a művész szíve mélyéből áradó erőteljes élet-igenléséből táplálkoznak.

Király művészi gondolkozásmódja nem ragaszkodik görcsösen a harmadik dimenzióhoz. Nagyszámú rajzvázlatán érett grafikus benyomását kelti. Képes csupán néhány vonal segítségével hatásosan, a formákat ragyogóan hangsúlyozva papírra vetni a témát, és képes szinte fotószerű hűséggel árnyalni-árnyékolni a lerajzolt figurát. Stiláris és gondolati fejlődése e rajzok mentén is dokumentálható. Vázlatainak nagy többsége modell utáni tanulmányrajz, vagy szobrainak kiérleléséhez szükséges fázistanulmány, azonban találni köztük festményekhez készült kompozíció-vázlatokat is. Fából készült szobrainak egy részén is bizonyította, hogy nem idegenkedik a színhasználatától. Festményei arról árulkodnak, hogy a XX. század több nagy festőjének törekvései konkrétan is felkeltették érdeklődését. Megpróbálkozott Pablo Picasso, Fernand Léger, Vaszilij Kandinszki, Kondor Béla és mások jellegzetes stí-

lusával. Készített teljes absztrakcióhoz közelítő lovas-zsánerképet (*Vágtában*, 1967), kubisztikus kollázst (*Várakozó*, 1968), kubista aktot (*Vázlat*, 1969) és csokolózó párt (*Csók*, 1966), kondori grafikus-szürrealista látomást (*Feszület*, 1966), organikus formákból képzett természeti részletet (*Kukoricában*, 1981-82), naiv felfogású falusi zsánerképet (*Parasztasszony*, 1961), újrealista városi életképet (*Pihenés* 1967), van googhi expresszivitású temetőábrázolást (*A Szentháromság*, 1976), vagy hagyományos táji környezetbe illesztett munkaábrázolást (*Szőlőkapálók*, 1974). Formai és stiláris kísérleteinek többsége amerikai és egyéb tanulmányútjainak idejére esett. A Lendvai Nemzetközi Művésztelepen készített festményei táj- és zsánerképek, melyeken a látvány sűrítése mellett a formák leegyszerűsítésének és a színárnyalatok többsége elhagyásának eszközével él (*A balkonról nézve*, 1973, *A Szőlőhegyen I.* 1974, *Copek malom*, 1976). A kontúrok és a színkontrasztok hangsúlyozzák a plaszticitást, ami alapvetően szobrászi gondolkozásmódjának tükröje. E képeinek alapvető jellemzője az ívelt belső erővonalakon alapuló lendület, amely plasztikai alkotásainak is sajátja.

Az 1980-as évek legelején, önálló és karakteres plasztikai nyelvének megtalálása időszakában készült néhány festményén számos biomorf elemet is felsorakoztató szürrealista víziók jelennek meg, melyek közül a *Bika* című (1981-82) kubista vonatkozásokat is hordoz. Ezen a címállat jobbról benyúló, több nézőpontból egyszerre ábrázolt feje olyan fantasztikus, fiktív és helyenként Dalí alkotásaira emlékeztetően amorf alakzatokból álló tájban jelenik meg, amelynek az előtérben lévő mély hasadék Király szobrainak szeméremajak-szimbólumait idézi. Ugyanez a motívum más összefüggésben megjelenik az előbbivel egy időben készült *Kompozíció* és *Kukoricásban* c. alkotásokon is. Utóbbin a különböző organikus formák elvesztik karakteres kötődéseiket, ugyanakkor hangsúlyosabbá válik a termékenységhez való kapcsolódásuk. A kompozíció mindössze két színre (okker és fehér) és kétféle képi elemre (a kukorica, és a kukoricaszárak között fejlődő, kitálat, mégis étellel és növekedéssel teli orgánusok) redukálódik. E domborműként is elképzelhető képén a művész különösen közel került frissen reveláns szobrászi formarendszeréhez és szimbolikájához.

Festményein Király tanúskodik arról, hogy művészi mondanivalójának színvonalas megfogalmazására több, eltérő logikájú művészeti ágban is képes. A vonal, a szín és a kubus közül azonban az utóbbi áll hozzá a legközelebb, amint erről csaknem fél évszázados alkotói pályája bizonyítást

tesz. Hajlamosak vagyunk vele kapcsolatosan arra, hogy kifejezetten a termékenység-mítosz szobrászának tartssuk, azonban az ilyen túlzó leegyszerűsítés könnyen tévútra vezethet. Művészi alapélménye és pályájának vezérfonala valóban a nőiséghez és az élet keletkezésének titkához kapcsolódik, azonban ez egyrészt számos vonatkozást rejt magába, másrészt közel sem nevezhető kizárólagosnak. Művészetének lényege alapvetően optimista felfogásában és vitalitásában rejlik. Idealista művész, de idealizmusa nem valamely valláshoz való szilárd ragaszkodásból fakad. Király hisz önmagában, hisz az emberben, hisz a jövőben, hisz a szépben és a jóban. Az élethez kötődő hitének transzcendens vonatkozásait szobrai kapcsán már említettük, e hit azonban egy – alkotásaiban – megfoghatatlan, életet létrehozó, teremtő erőre irányul. Ehhez az erőhöz egyértelmű fogalmak kapcsolódnak: puhaság, melegség, simaság, harmónia. No meg egy csipetnyi humor, mert e nélkül még a genezis sem létezhet. Műveivel mindenekelőtt e titokzatos erő működésébe próbál bepillantást nyerni. Közben azonban véleményt mond koráról, környezetéről és az élet alapvető értelméről. Álláspontja határozott, egyértelmű, de távolról sem destruktív vagy megbotráncoltató. A rendet, az áttekinthetőséget, a természetességet és a következetességet tartja szem előtt, s mindebből fakadóan a tisztességet. Alkotásai határozott és egyértelmű állásfoglalások egy szebb és jobb világ mellett. Eddigi életpályája azt bizonyítja, hogy véleményére érdemes odafigyelni.

Lásd még – See also: Borító 2 – Cover 2

The Art of the 70-Year old Ferenc Király A Retrospective Exhibition in the Castle, Synagogue and Theatre in Alsólendva

Ferenc Király, whose 70th birthday is commemorated with a retrospective exhibition in his native land, the Mura region, which used to belong to Hungary, has become a renowned sculptor, who has also expressed himself in paintings, drawings and reliefs. His art is focussed on femininity, the eternal secrets of fertility and creation; he has been a true admirer and seeker of feminine beauty and womanhood. He has not left the place of his birth for world fame and recognition, but he has done a lot to bring the world closer to his hometown. He established the international artists' colony and he was awarded the most prestigious Hungarian artistic prize, the Munkácsy Prize in 2005. He was inspired, among others, by Henry Moore. His ideas of organic abstraction, his unique way of expression, his colours, shapes and dynamics have made him into a remarkable artist of our time. His personal qualities, optimism, idealism and vitality are reflected in his works created in the past half-century, and the exhibition is attempting to offer a variety of his impressive artistic career.

„Íme a mezőgazdaság: mesterség, tudomány, bölcsészet, művészet” A Magyar Mezőgazdasági Múzeum és közönsége az elmúlt száz évben

Csók Márta

2007-ben ünnepeljük a városligeti Vajdahunyadvárt, amely száz esztendővel ezelőtt megnyitotta kapuit a nagyközönség előtt. Ebből az alkalomból menjünk végig – még ha nagy lépetekkel is – azon az úton, amelyen az intézmény fejlődése során haladt annak érdekében, hogy tudatosan hasznos kapcsolatot alakítson ki közönségével. Széles közönségrétegekről, több nemzedékről, fővárosiakról, vidékiekről és külföldiekről van itt szó. Mi fontosat és érdekeset tudott és akart – olykor hihetetlenül nehéz körülmények között – adni e közönségnek a múzeum e száz esztendő alatt?

A múzeum munkatársai természetesen a mostani jeles évfordulót megelőzően is számvetést készítettek az intézmény hatvanadik, majd kilencvenedik évfordulóján. Elsősorban kiállítások, rendezvények, tanulmányok, kiadványok létrehozásával méltó módon ünnepeltek. E jelentős időszak dokumentumainak lapozgatása közben jólesően lepott meg a sokféle forrás, s az is, hogy múzeumunkban milyen tanulságos bizonyítékai léteznek a korai tudománynépszerűsítésnek, a „közművelődési”, elsősorban „múzeumpedagógiai” vonatkozású törekvéseknek. A másik nagy terület, melynek dokumentumaiba szintén örömmel és érdeklődéssel néztem bele, a múzeum tükröződése a sajtóban, amely még kortörténeti csemegékkel is szolgál. S hogy még közelebb kerüljek száz esztendő közönségéhez, munkatervet, beszámolókat, tanulmányokat, statisztikákat böngésztem végig, s nagyobb időszakokat jól ismerő nyugdíjas kollégákat is faggattam.

„Az önálló mezőgazdasági múzeum gondolatának csírái azokból a nagyszabású nemzetközi kiállításokból nőttek ki, amelyeken Magyarország gazdag történeti anyagán kívül főleg mezőgazdasága képviselte.” Ezt Barbarits Lajos írta¹ a múzeum alapítását megelőző időszakról. Ekkor ugyan megjelentek a magyar mezőgazdaság termékei rangos, külföldi kiállításokon (London, Párizs, Bécs), de még csak az Osztrák-Magyar Monarchia termelési eredményeként. Itthon először 1879-ben hoztak létre országos méretű mezőgazdasági kiállítást, ezt követően aztán 1885-ben is, mintegy előkészítve a későbbi millenniumi kiállítás terveit. Az OMGE 1893-ban fogalmazta meg, és kérvényezte, hogy a „millenáris kiállítás alkalmát felhasználva egy gazdasági múzeum és állandó gazdasági kiállítás létesítésére a szükséges előmunkákat” tegye meg.

A millenniumi kiállítás a következő fontos állomás a múzeum létrejöttének folyamatában, amely a Városligetben 52 hektáron épült fel, emellett 12 hektáron még 205 különféle épületet is emeltek. A kiállítás történelmi főcsoportja számára Alpár Ignác tervei szerint felépült a Vajdahunyadvár. 1896. június 20-án pedig Darányi Ignác földművelésügyi miniszter állami mezőgazdasági múzeum létesítéséről küldött értesítést a Magyar Gazdasági Egyesületnek, és a későbbi első igazgatónak, Balás Árpádnak. Múzeumalapítás céljaira 8 ezer Ft-ot irányoztak elő, kijelölték az irányelveket, a munkálatokról intézkedtek, az irányítással Paikert Alajost bízták meg. A múzeum az első, szemléltetés céljaira szolgáló tárgyait állami intézményektől kapta. Amikor már megvolt az épület és a tárgyak is együtt voltak, azaz megvetették a műtárgyállomány alapját, tatarozási munkákba fogtak. Beszerelték a millenniumi kiállítás arra alkalmas tartó- és tárolóanyagait, ezzel kiállítások létrehozásának lehetőségét teremtették meg. Ekkor már hozzáfoghattak a rendezéshez. A sok tárgy „ügyes összefoglalása”, azaz „egymással összefüggésbe helyezése” kifejező kiállítást eredményezett,² amit Darányi Ignác földművelési miniszter így fogalmazott meg a megnyitón: „*En azt tartom, hogy ezen mezőgazdasági múzeumnak nem szabad befejezett művet képeznie, annak a haladó idővel fejlődnie és haladnia kell, annak a mezőgazdaság vívmányait is mindenkor képviselnie kell és fel kell mutatnia.*” Ezt a mai napig iránymutatónak tekinthetjük.

A mindenki számára ingyenesen látogatható kiállítás sajtóvisszhangjából kitetszően örömmel üdvözlik az „állandó jellegű oktató kiállítást”, s a Budapesti Hírlap, amely elsősorban a gazdákhöz szól, azt is hozzáteszi, hogy „szemléltetően, érthetően, tanulságosan” követhető kiállítás nyílt a „mezőgazdaság új otthonában”. A lendületes és ígéretes kezdést azonban kényszerű megtorpanás követte, mert – noha a szakértői vélemény szerint legalább egy évtizedig veszélytelenül állnak a falak – 1899 elején a gótikus épület megrongálódott a vizenyős talajon, így a nyár folyamán a múzeumot bezárták.

A kőből épített falak 1904 tavaszán várhatták vissza a műtárgyakat. A sajtó szerint a belőlük felépített kiállítás „szépen hatott és általában véve tanulságos volt”. Az oktató jelleg és szándék megvalósulását a „kicsinyített vagy nagyobbított modellek”, a szobrok, képek, kiegészítő rajzok, és diorámába helyezett tárgycsoportok biztosították. Ekkor jött

létre az első, említésre méltó „protokoll lista”, amely termelők, kereskedők címeiből, árjegyzékeiből és egyéb tarifáiból állt. A korabeli sajtó láthatóan örömmel foglalkozott a múzeum újjáépítés utáni bemutatkozó kiállításával: „*céljuk, hogy minél közvetlenebbül, minél világosabban és vonzóbban mutassák be az ország mezőgazdasági termelésének gazdagságát és változatosságát.*” – Akkor még nem beszéltek „nyitott”, vagy „élő” múzeumról, de azt megállapítják, hogy „*nem szekrényekbe dugva, hanem szabadon és teljesen útbaigazító rövid feljegyzésekkel vannak a múzeum dolgai ellátva.*”³ 1907. június 9-én az uralkodó adta át ünnepélyes keretek között a múzeumot rendeltetésének, ezt az örömteli eseményt híradófilm is rögzítette.

Mit látott az akkori közönség az „új” múzeumban? A kiállításról szólva az újságok azt hangsúlyozták, hogy „főlv a gyakorlati életnek való szolgálás”. Örömmel üdvözlik, hogy a látóval jól, feldolgozható módon csoportosítva, tudományos szempontból is közvetlenül „világosan és vonzóan mutatják be az ország mezőgazdasági termelésének gazdagságát és változatosságát, de egyúttal azt is, hogy mi módon tenyészten, termesszen és termeljen a gazda.”⁴ A Mezőgazdasági Múzeum mintául szolgált a külföld számára is. Sajnos az első világháború alatt és után nem tölthette be hivatását, látogatóinak száma jelentősen visszaesett, a tömegek oktatására, szellemi élmények nyújtására alig-alig, fejlődésre pedig egyáltalán nem gondolhatott.

Közönség és múzeum kapcsolatának következő, figyelemre méltó, korszerű megfogalmazását – az első világháború néma és tehetetlenségére ítélte évei után – Lambrecht Kálmán adja.⁵ Ő a múzeumok kettős céljának (kutatásra ösztönzés és oktatás) határozottabb képviselőjét és eredményeit hiányolja. 1923-tól a múzeum közönsége új kezdeményezésekkel és eredményekkel szembesülhetett. Paikert Alajos igazgató a riasztó pénzhány miatt hajlott a gyakorlatias megoldások felé: külső szervezetekkel több időszaki kiállítást is felépített, melyek igen népszerűek voltak. 1926-ban megalakult a *Mezőgazdasági Múzeum Barátainak Köre*, mely feladatának érezte az anyaintézmény támogatását, mindennek előtt abban, hogy az a mezőgazdaság mindenkori állapotát és fejlődését bemutathassa. Mégis a kényszerű pénz- és helyhiány miatt a múzeum közönségének jó néhány évet kellett várnia arra, hogy a korszerű termelési módok, állat- és növényfajták sokaságát láthassa a kiállítótermekben. Csak 1933-ban kezdődhetett

el – a miniszter kezdeményezésére – a múzeum életében a közönség szempontjából fontos korszak, mely egy „múzeumátszervező bizottság” nevéhez fűződik. A vezérgondolat szerint: „a látogató a gazdálkodás alapjaitól, az éghajlati és tulajdonviszonyok megismerésétől kiindulva ... jusson el a termelvények ipari feldolgozásáig, s a feldolgozott termékek bemutatásáig.” Szem előtt tartották az oktató céllal történő bemutatást, az ismeretnyújtásnak azt a módját, hogy a látogató összefüggő képet nyerjen, s rendszeresebb ismeretanyaghoz juthasson.

Figyelemre méltó, hogy létrejött és évekig hatékonyan működött egy propaganda- és tanácsadó szolgálat, amely levélben is, személyesen is tájékoztatta a közönséget, és agrárkérdésekben felvilágosítással szolgált.

Az átrendezett múzeum ünnepélyes megnyitására 1934. júniusában került sor. A közönség véleményéről, benyomásairól a sajtóemlékekből nyerhetünk képet. Eszerint az újjászületett múzeum jól áttekinthető anyaga „kifogyhatatlan gazdagságot” sugallt, a megértést pedig a szemléltető módszerek és eszközök sokasága biztosította. Az érezhető újságírói túlzás nyilvánvaló, mégis tény, hogy ezidőtájt a múzeumot már évente átlagosan 90–100 ezer látogató kereste fel, köztük 8–9 ezer külföldi.

Az ötvenes évek elejére eljutott a múzeum az újjáépítésben odáig, hogy kiteljesedett a muzeológiai munka és ezzel egyidejűleg a közművelődési tevékenység is rendszeressé, az intézmény életében meghatározóvá vált. Az ide vonatkozó dokumentumok valamivel szerényebbek, azt mégis tükrözik,

hogy nagy mélységből kellett ismét felhozni a múzeumot. 1945-ben elhunyt Badics József igazgató, s ezzel bizonytalan idők köszöntöttek be. Miniszteri biztosokat helyeztek az intézmény élére, akik azonban „deportálásnak tekintették” az ott tartózkodásukat, így aztán a tudományos anyag megmentése terén semmiféle eredményt nem ért el az intézmény. 1946–47-ig kellett várni, amikor Toborffy Gézának köszönhetően a külsőleg is igen megromogálódott épület tetőzetét helyreállították.

1947 őszen a közönség az Árumintavásár és Kiállítási Rt vásárait láthatta az épületben, 1948-ban a Mezőgazdasági Tudományok Tájékoztató Intézete is ott székel, így a már 1945-ben odaköltözött Madártani Intézettel együtt három intézmény osztozott az épületen. A helyzet akkor vált még megrendítőbbé, amikor fel akarták osztani egyéb intézetek között a műtárgyállományt. Ezt azonban

a múzeum dolgozói megakadályozták, 1949-ben kérelemmel fordultak a minisztériumhoz, hogy a gótikus épületrészben a gyűjtemény osztályonként rendszerezhessek. Életmentő munkába fogtak: tavasszal S. Szabó Ferenc igazgató mindössze néhány fizikai dolgozóval hozzáfogott az intézet tudományos gyűjteményeinek és berendezési tárgyainak rendbetételéhez. Így próbálták elejét venni a pusztulás újabb hullámának. Az akkori dokumentumokban lapozgatva érzékelhető: az mentette meg az intézményt, hogy – jóllehet

majd leállt, a múzeum vezetősége pedig (a megmaradásért harcolva) az anyag egy részének felhasználásával nagyon gyorsan időszaki vadászati kiállítást hozott létre: „... feladatunkul tűztük ki, hogy a régi formalisztikus trófea-kiállításokkal szemben a magyar népgazdaság vadgazdálkodási kérdéseit tárjuk fel a látogatók előtt és a vadtenyésztés és vadóvás biológiai és gyakorlati kérdéseire adunk felvilágosítást.” – Így mentették meg a múzeumot.

A következő években a múzeum „az ismeretterjesztő tevékenység különféle módjai közül” kiállítások rendezését, korszerűsítését, fejlesztését tartotta a legfontosabbnak. Időszaki kiállítás keretében informálták a közönséget a hatvan éves múzeum történetéről és tevékenységéről, létrehoztak egy vadgazdálkodási és trófea-bemutatót, s egy szabadtéri, bemutató növénykertet is, bizonyítva, hogy „a múzeum holt anyagát az élő természettel kiegészítve” ismeretgyarapításra is lehet használni. Ekkor jelenik meg a kiállításokban az „intézeti pedagógus”, a múzeum-pedagógus elődje, aki „élőszavas magyarázattal” szolgál.

A 60-as évek kiállításait nézve szintén „a bemutatásra kerülő anyag oktató jellegű csoportosítása” volt a rendező elv. A múzeum igazgatójának dolgozatából tudjuk, hogy „a kiállítások szocialista rekonstrukciójára” törekedtek, hiszen a 60-as évek elejére uralkodóvá váltak a szocialista nagyüzemi viszonyok, melyeket a kiállításoknak – komoly politikai támogatást élvezve – tükrözniük kellett.

Erre az időszakra jellemző, hogy majdnem minden évben megnyílt egy-egy új állandó kiállítás a közönség számára „fejlődést” mutatva, egyúttal mindig újabb és újabb látogatási alkalmat teremtve. Ezek az új kiállítások: szarvasmarha-tenyésztési, erdőművelési, erógép-történeti, baromfi-tenyésztési, a XVIII–XIX. századi ekék fejlődéstörténetét bemutató, sertés-tenyésztési (nagyüzemi keretek közötti tartás, vágás és feldolgozás is), pásztorkiállítás, juhtenyésztés, végül lótenyésztés. Szerencsésen egészítették ki mindezt a 70-es években a tematikus időszaki kiállítások. Volt kendertermesztési, gomba-, kenyértörténeti, öntözéstörténeti kiállítás és gyümölcsfa-bemutató. 1970-től évente rendszeresen megrendezték a „Mezőgazdaság a képzőművészetben”, évente pedig a „Hazánk mezőgazdasága diákszemmel” című kiállításokat. Előfordult az is, hogy egy-egy táj, termelőszövetkezet mutatkozott be.

Gyermekfoglalkozás a gótikus teremben
Playing in the gothic hall

Felívelő időszak volt, a 70-es években hozta létre fiálálit is a múzeum.

1976-ban megszületett és hatályba lépett a Közművelődési Törvény.⁷ A törvény II. fejezete „A közművelődési feladatok megvalósításáról” szól, ennek hatására szerte az ország múzeumaiban egymás után alakultak meg a tudomány népszerűsítéssel, múzeumpedagógiával foglalkozó osztályok, részlegek.⁸ A törvény a múzeumok szerepének akkori legkorszerűbb megfogalmazását adta: „A múzeumoknak ... keresniük kell a lehetőséget és a módszereket, amelyek a történeti, kulturális és művészeti értékeket minél szélesebb rétegek közkincsévé teszik. Mint elsősorban közművelődési intézményeknek, a tudományos munkájuk mellett céltudatosabb és hatékonyabb nevelő-művelő szerepet kell vállalniuk.” 1978 óta szakképzett múzeumpedagógus dolgozik a múzeumban, ennek köszönhetően a pedagógiai munka tudatosabbá és hatékonyabbá vált. Noha az akkori társalmi múzeumokhoz képest valamivel később jelent meg nálunk a múzeumpedagógus, s úgy tűnik, a múzeumpedagógia is kevésbé próbálkozott a hagyományos módszerek mellett újabbakkal, hatékonyságban azonban megelőzte a többi fővárosi múzeumot, ugyanis szoros és évekig gyümölcsöző kapcsolatot alakított ki az Országos Pedagógiai Intézettel és az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatallal. Füzet jelent meg kifejezetten iskolák, pedagógusok részére, megindultak a pedagógus továbbképzések. (Ebben az előnyben itt „kamatozott” az oktató funkció, a tanító jelleg, ami az alapítástól kezdődően hangsúlyosan jelen volt a múzeum kiállításrendezői gyakorlatában.)

Minden, pedagógiai problémák iránt fogékony ember számára kifejezetten élvezetes olvasmány a „*Hazánk mezőgazdasága diák szemmel*” pályázat díjnyertes általános iskolás és középiskolás dolgozataiba belenézni.⁹ Ezek a dolgozatok múzeumunk egyik gyűjteményét alkotják. A pályamunkákból felépített kiállítás sikerét pedig a vendégkönyvek – és persze saját emlékeink – bizonyítják. 1970 óta évenként megkapták az ország általános és középiskolái a múzeum felhívását, hogy növendékeik vegyenek részt a versengésben: ki tud a mai mezőgazdaságról maradandót, szépet, okosat alkotni. Az évente beérkezett több ezer pályamunka rajzokat, textilmunkákat, kerámiákat és kisplasztikákat is tartalmazott a mezőgazdaság jelenével foglalkozó dolgozatokon kívül. Az első 15 évben több mint 50 ezer képzőművészeti pályamunka, majdnem 5 ezer általános iskolai és több mint 6 ezer középiskolai dolgozat (125 témában) érkezett.¹⁰ A pályamunkákat a múzeum és az Országos Pedagógiai Intézet munkatársai bírálták el, a képzőművészeti anyagot külön zsűrizték. A pályázat képzőművészeti alkotásából évente rendez-

tünk nagy közönségsikerrel járó kiállítást. A 70-es években a múzeum jelentősen tágította kínálatát: létrehozta vidéki fiálálit, fővárosi épületében pedig számos időszakos bemutatóval várta közönségét. Ezekben az években a múzeumpedagógiai munka „élményszerűsége” törekszik, ahogy Szabó Loránd főigazgató fogalmazott. Nyilván azért, mert csírájukban megjelentek a később oly népszerű tevékenységek: A „Madarak és fák napi” program (a Jelles Zöld Napok előképe), a szünidei diákfoglalkozások (a „Szünidő” program előzménye) mellett nagyon fontos, hogy továbbképzéseket

Gyerekek a két bors ökröcskével
Children with the two oxen

tartottak a biológiatanárok, munkaközösség-vezetők részére. Ezerötszáz pedagógus jelentkezett a továbbképzésekre.

A Vajdahunyadvár belső építési, felújítási munkái (1985) után új állandó kiállítások készültek. (Domesztikáció, háziállatok, honfoglaló magyarok és a kora Árpád-kor háziállatai.) Az 1980-as években egymást követték az új kiállítások: juhtenyésztési, lótenyésztési, erőgép-történeti, vadászati, baromfitenyésztési, halászati stb. 1982-ben létrejött a *Közművelődési és Igazgatási Főosztály*, a közművelődési osztályokkal már rendelkező nagy, fővárosi múzeumok sorába illeszkedve. A kapcsolatot tovább bővült az Országos Pedagógiai Intézettel, mely bázisintézményi feladatokra kérte fel a múzeumot. Negyedéves rendszerességgel készült a programfüzet, de éves programtervet felvonultató kiadvány is létezett. 1987-ben kimondták: „*a múzeumpedagógiai munka folyamatos fejlesztése legyen a múzeum kiemelt feladata.*” Ezt nyilván a „*Hazánk mezőgazdasága diák szemmel*” 15. évfordulója is nyomatékosítja, és az is, hogy 221 tárlatvezetést tartottak majdnem 8 ezer embernek az év során, ebből 44-et a muzeológusok vezetésével hétvégeken. A filmvetítések száma is kimagasló: 413 alkalommal közel 25 ezer nézővel.

A múzeumpedagógiai tevékenység új irányt és új lendületet nagyjából a múzeum létesítésének századik évfordulójától (1996) kezdve vett, hiszen a rendszerváltás körüli években – a többi országos múzeumhoz hasonlóan – a múzeumpedagógia nálunk is kissé megtorpant. A már megszokottnak mondható tevékenységeken kívül drámapedagógiai és kézműves foglalkozásokkal találkozott a közönség.¹¹ A múzeumpedagógiai munka részeként a főosztály munkatársai nyaranta a 7–10 napos környezetismereti, mezőgazdasági, néprajzi témákat feldolgozó gyerektáborokat szerveztek.

A múzeumpedagógiai tevékenység tehát kb. a 90-es évek közepétől – elnyert pályázatokkal – módszertanilag is megerősödött. Gyermekfoglalkoztatónk egy egész – hajdan szolgálati – lakás, ezt 1995-ben minisztériumi támogatással sikerült korszerűen berendezni. Jó időben megvolt tehát a háttér a sokféle, pályázati forrásból finanszírozott múzeumpedagógiai foglalkozáshoz. Múzeumpedagógiai gyakorlatunk beépült az óvodák és iskolák pedagógiai munkájába. Ettől kezdve folyamatosan új utak keresése, új módszerek kipróbálása, megismertése és persze részben elvetése jellemzi múzeumpedagógiai munkánkat.

A rendszerváltás utáni társadalmi mozgások egyik jeleként igen gyorsan differenciálódott a közoktatás, következképp szakszerű múzeumi fogadtatásra kezdtek számítani a legkülönbözőbb pedagógiai törekvések

képviselői. Ebben a vonatkozásban a század utolsó éveit meghatározta, hogy a reformpedagógiai iskolák és a fogyatékkal élőket nevelő intézmények kívánalmainak is meg kellett (és kell) felelnünk. Pedagógiai kínálatunkat ekkor kezdtük bővíteni (8–10féle foglalkozás különböző témákban és tematikával), ugyanakkor módszertanilag is, ha úgy tetszik, tartalmi vonatkozásban is tágítottuk szolgáltatásunkat. Az intézmény közművelőinek kiemelkedő teljesítményeként tartható számon egy speciálkollégium vezetése, erre az ELTE Neveléstudományi Tanszéke kért fel bennünket. Több éven át fogadtuk és konkrét képzési tervek szerint oktattuk a múzeumpedagógia módszertana iránt érdeklődő egyetemistákat.¹²

Csakhamar múzeumunk közönségének újabb és újabb rétegeit sikerült „kiszolgálnunk”, kialakítva a „családi napok” rendszerét. A fogyatékkal élő gyermekek rendszeres múzeumi foglalkoztatását is ezekben az években kezdtük meg (speciális foglalkozások cukorbeteg gyermekek, vakok, és autisták részére), majd pályázati támogatással kiegészítve évről-évre egyre differenciáltabban kidolgozott pedagógiai projektek formájában folytattuk. 2003-ban a Fogyatékkal Élők Éve programjához kapcsolódva foglalkozásokat tartottunk

vakoknak, gyengénlátóknak és Down-szindrómában szenvedőknek.

2002 óta tematikailag változatos drámapedagógiai, múzeumpedagógiai és Montessori-pedagógiai foglalkozásokkal várjuk a diákokat a legkülönbözőbb oktatási intézményekből. A drámapedagógiai módszerek hosszú évek óta pedagógiai munkánk részét képezik, és nagyon népszerűek. A Montessori pedagógia módszereivel felépített foglalkozásokon az ismeretbővítő, új ismeretet nyújtó módszerek pedig Magyarországon elsőként ötvöződtek a hagyományos, múzeumpedagógiai módszerekkel.¹³ (Ez különösen a fogyatékkal élők bizonyos csoportjainak múzeumi foglalkoztatását segítheti.) A módszereiben korszerű drámapedagógiai és Montessori foglalkozások állandó kiállításaink mélyebb és pedagógiaileg megalapozottabb megismerését teszik lehetővé.

A Liget Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpont¹⁴ a múzeum Közművelődési Főosztálya keretében alakult civil szervezet, tagja a szövetségbe alakult oktatóközpont hálózatnak (1995). Oktatóközpontunk egyike a néhány múzeumban létrehozott környezet- és természetvédelmi oktatóközpontoknak. A mi oktatóközpontunk tevékenységének célja és értelme az, hogy intézményünk arculatának egyik meghatározó eleme legyen a környezeti nevelés, az ökológiai kultúra képviselője. Múzeumunk feladatkörébe tartozik a magyar természetvédelem tárgyi és írásos emlékeinek gyűjtése és tudományos feldolgozása, valamint kiállításokon való bemutatása. Ehhez a környezeti adottságok kiválóak, hiszen az épület szinte kínálja magát az épített és természeti környezet együttesének elemzésére.

Az elmúlt jó másfél évtizedben közönségünk mind szélesebb rétegei felé nyitottunk, hiszen a múzeumi közművelődés tevékenységi területeinek arányai megváltoztak, a PR-munka tartalmi és formai lehetőségei hihetetlen gyorsasággal kitágultak, megjelent a marketing tevékenység, a múzeumpedagógia sokrétűbbé vált. Talán még a múzeumunk szolgáltatásai iránt nem túl gyakran érdeklődő számára is világos, hogy az elmúlt években mennyiségi és minőségi vonatkozásban is korszakos változáson megy át a közművelő munka.

Az átalakulás első jeleiként már a 90-es évek második felében új, a közönségkapcsolatok terén szokatlan formák jelentek meg, mint a „Múzeumok Mindenkinél” felhívás – és e szellemben megvalósított pályázati munkák, vagyis sokakhoz sokszor szólni: ez a törekvésünk. A múzeum kiállítási ajánlata az elmúlt két-három évben szembeötlően megváltozott, a „Múzeumok Mindenkinél” szellemét tükrözve. Tömegeket vonzanak a vásárokkal egybekötött virág- és növénybemutatók (Orchidea, Bonsai, Valentin), a fotókiállítások, vendégkiállítások (pl. Kinder; Hírességek terítései; Pannónia szőlőskertje; Betlehemi jászol) és a kapcsolódó bemutatók. Igyekszünk fontos tevékenységi körbe illeszkedő évforduló-

hoz is hozzászólni a saját eszközeinkkel (pl. Kossuth Lajos és az agrárium; Biotechnológiai eljárások a mezőgazdaságban; Mezőgazdaságunk jövője az Európai Unióban), képzőművészeti kiállításokat rendezni (pl. a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének szobrászati kiállítása; Amateur Artium (nem hivatalos képzőművészek országos tárlata). Ezek a kiállítások 2003 és 2005 között, részben tehát még az ingyenesség bevezetése előtt nyíltak meg, s a fővárosi múzeumi „kínálat” ritka csemegéinek számítottak.

Nagyrendezvényeink sorából kiemelkedett az *Afrika fesztivál* (2004.), amelynek terve egy időszaki kiállításához kapcsolódva született meg, és áttörésnek számító jó példa volt az általunk rendszeresen szervezett korszerű, komplex rendezvény-típusra. A közönség legkülönbözőbb csoportjai is szívesen keresnek fel ilyenkor bennünket. Jó példa volt erre a „Gyermekvilág Magyarországon” című vendégkiállításához kapcsoló változatos program, amikor közönségünk „élő hagyományok” iránt fogékony része tulajdonképpen egy rendezvény-sorozatra járhatott. Ilyen volt az Alpár Ignác évfordulóra rendezett kiállítás (2005.) és a kapcsolódó „*Múlt túra*” című egész napos rendezvény is. Az elmúlt években megszokott negyedéves (majd éves) programfüzetünk mellett megjelent a honlapunk, amely tájékoztatásunk egyik legfőbb eszközévé vált.

2004-ben készült el a hazai mezőgazdaság történeti fejlődését napjainkig nyomon követő, új állandó kiállítás elfogadott tématerve alapján a kiállítás forgatókönyve, majd első (2005.), és második (2006.) szakaszának megnyitása. A 2007-es ünnepi évben remélhetően a harmadik szakasz is elkészülhet.

Szülők és gyermekek színházi matinékat is találnak a Vajdahunyadvárban. A havi gyakorisággal egymást követő (igényes irodalmi alkotásokat népszerűsítő) előadások többnyire népszerű művészek közreműködésével zajlanak.

A „Múzeumok Éjszakája” – ez az egyre népszerűbb rendezvény – 2002-ben kapcsolta először a hasonló szolgáltatást nyújtó nyugat-európai múzeumok sorához a hazai múzeumokat. Mi minden esztendőben örömmel csatlakozunk ehhez. A Vajdahunyadvár közönségét ilyenkor nemcsak kiállításainkkal, hanem rendhagyó, izgalmas, különleges, sőt bizarr rendezvényekkel várjuk.

A közönség kegyeiért, érdeklődéséért dolgozva a napi feladatok mellett folyamatosan igyekszünk megfogalmazni jövőre vonatkozó terveink leglényegesebb elemeit, amelyek a Magyar Mezőgazdasági Múzeum közönségkapcsolatait korszerűvé, kínálatát, rendezvényeit keresetté, fontossá teszik, egyszersmind alkalmassá és képessé arra, hogy kikerülhetetlen és kedvelt legyen a szolgáltatásai iránt fogékony, szélesebb társadalmi figyelem és érdeklődés számára. A hajdani alapítók szándéka és a miénk összecseng: szóljon a múzeum mindenkihez. 2007 júniusában megnyitjuk

a „*Száz éves a Vajdahunyadvár*” című kiállítást, amely nemcsak múzeumunk történetével, hanem a Vajdahunyadvár építészettörténetével is foglalkozik. Örömmel mutatjuk meg mindenkinek, aki érdeklődik iránta!

Jegyzetek

¹ A részletekre vonatkozóan lásd az „OMGE múzeumának keletkezése, működése és megszűnése” a Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattárában /4779/.

² A továbbiakban S. Szabó: A hatvanéves mezőgazdasági múzeum.

³ A Pesti Hírlap. 1907. jún. 9-i számát idézi S. Szabó: A hatvanéves mezőgazdasági múzeum.

⁴ Bándi Sándor írása a Köztelek c. lapból, 1907. június 9.

⁵ S. Szabó idézi Lambrecht Kálmán: Modern múzeumpolitika c. tanulmány-sorozatát, 1919.

⁶ Szabó Loránd: A Magyar Mezőgazdasági Múzeum 90 éve. Bp., 1986.

⁷ 1976. október 26-án fogadta el az Országgyűlés az 1976. évi V. törvényt a közművelődésről.

⁸ 1976-ban jelent meg a Kulturális Minisztérium Múzeumi Főosztályának állásfoglalása „A múzeumi közművelődési és propaganda szervezeti egységek működésének szabályozásáról.”

⁹ Diák pályázatok a Mezőgazdasági Múzeum „Hazánk mezőgazdasága diákszemmel” felhívására 1989–1995. Zöld füzetek 1–3.

¹⁰ Szabó Loránd: A Magyar Mezőgazdasági Múzeum 90 éve. Bp., 1986.

¹¹ Kovács Judit és Lehoczky Mária foglalkozásai.

¹² A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 1998–2000 kötetben: Darvasné Molnár Anna: Múzeumpedagógiai szakmai gyakorlat a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban I., Csók Márta: Múzeumpedagógiai szakmai gyakorlat a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban II., Kovács Judit: Múzeumpedagógiai szakmai gyakorlat a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban III.

¹³ Csók Márta: A Montessori pedagógia elmélete és gyakorlati hasznosítása a múzeumpedagógiában. In: ELTE PPK Oktatásmódszertani Központ Közleményei I. Budapest, 2003. 175.

¹⁴ Kapcsolattartó Darvas Lászlóné környezeti nevelési szakértő.

„Here is Agriculture: a Trade, a Science, Philology and Art” The Hungarian Museum of Agriculture and its Visitors in the Past Century

In 2007 it is the centennial anniversary of the Museum of Agriculture in the Vajdahunyadvár building, the castle built especially for this purpose in the City Park. The retrospective is based on the ample recollections of the past, press reviews, personal accounts, catalogues, other documentation. One of the basic objectives of the museum has always been to inform and educate Hungarian and foreign visitors of the developments, technologies, history and reflection of Hungarian agriculture. The foundation of the museum was preceded by a few successful expositions until in 1893 a plan was drawn up to establish a millennial exhibition as the predecessor of the museum. The media has always been very approving and positive about the activities of the museum. One of the guiding principles has been practicality and informativeness. Public relations and education has been in focus all along, by now it has been one of the most popular organisers of several attractions. The new permanent exhibition has been opened in three stages, the last one in 2007.

A 40 éves Finta Múzeum eredményei és évfordulós eseményei

Örsi Julianna

A múzeum alapítása és annak kerek évfordulója kapcsán kiemelt figyelem övezi az intézményt a helyi közösség és a szakmai grémium oldaláról egyaránt. Rendkívüli eseménynek kell ahhoz történnie, kiemelkedő eredménynek kell ahhoz születnie, hogy országos érdeklődés középpontjába kerüljön egy helyi múzeum. Az országos érdeklődés felkeltését ezúttal a múzeumi munka, a múzeumi működés pozitív példái felől közelítjük meg.

Dankó Imre Túrkevére kerülve a helyi lakossággal és középiskolás diákjaival karöltve 1951-ben megalapozta a helyi gyűjteményt, és megalapította a múzeumot. Péter László, a karcagi múzeum igazgatója támogatta ebben a törekvésében. Az 1951. augusztus 20-ai rendezvény keretében Balassa Iván nyitotta meg az első kiállítást. Az alapító ugyancsak néhány évig tevékenykedett az alföldi kisvárosban, de mindvégig figyelemmel kísérte az intézmény munkáját. Szerkesztette a túrkevei múzeum első három évkönyvét. Az 1980-as évek második felében még aktívan részt vett a túrkevei monografikus kutatásokban. Ezeket a tanulmányokat a *Túrkeve földje és népe* című könyv második kötetében olvashatjuk az építkezésről és az árucseréről. Legutóbb pedig a *Szűcs Sándor: A puszta utolsó krónikása* című kötet megjelenítéséhez segítette a Finta Múzeumért Alapítványt. A könyv anyagának válogatását, szerkesztését végezte önzetlenül. Túrkeve város megbecsülése jeléül ebben az évben „Túrkeve Városért” díjban részesítette a 85 éves dr. Dankó Imrét. A díj átadására május 11-én a Finta Múzeumban rendezett ünnepség keretében került sor.

Dankó Imre néhány év alatt elérte azt, hogy a városi termelőszövetkezeti múzeumot (ugyanis Túrkeve volt az első termelőszövetkezeti város az országban) elfogadtatta az Múzeumok és Műemlékek Országos Központjával, és ezzel integrálta az országos múzeumi hálózatba. Ekkor már a „Túrkevei Múzeum” a mai épületben, az Attila u. 1. szám alatt működött. Az alapító 1954-ben Gyulára távozott, hogy ott folytassa múzeumszervező tevékenységét. Ekkor Veress Éva történész került a túrkevei igazgatói székbe. A Budapestről Túrkevére helyezett szakember nem könnyű időszakban navigálta az intézmény hajóját az alapító által kijelölt úton. Szerencsére a helyi értelmiség kezdettől múzeumpártoló volt, így segítette a mindenkori múzeumigazgatót munkájában.

*Dankó Imre átveszi a kitüntetést
Imre Dankó receiving the diploma of merit*

1956. július 1-jével a városházi közigazgatási-jogi, és iskolai aktív tanári munka után dr. Györffy Lajos kapta meg a múzeumigazgatói feladatot. Györffy Lajos már a két világháború között is odafigyelt a városban felbukkanó történelmi-néprajzi értékekre. Neki köszönhetjük például a honfoglalás-kori tarsolylemez Finta múzeumba kerülését. Kölcsönös munkakapcsolatot tartott fenn Györffy Istvánnal. Ennek eredményeként több néprajzkutató járt Ecsegpusztán. Az elkészített, publikált fényképek, tanulmányok a várost a néprajzi érdeklődés középpontjába helyezték. Igen jelentős eredmény Györffy Lajos török defter fordítása. Folyamatosan szoros kapcsolatot ápol a helyben lakó és elköltözött értelmiséggel. Ennek eredményeként került a Finta szobrásztestvérek anyaga a túrkevei múzeumba. Kezdeményezte a múzeum „Finta” névfelvételét, amely 1967. április 23-án az első Finta – állandó kiállítás megnyitásával együtt megtörtént. Ezen évforduló alkalmából a város posztumusz „Túrkeve városért” díjat adományozott jeles múzeumigazgatójának, aki 24 évig állt az intézmény élén. Györffy Lajos 1980-ban adta át az intézmény vezetését Fehérvári Béla rajztanár-festőművésznek, aki az intézmény képzőművészeti irányultságát erősítette a „Kevi kör” amatőr képzőművészek múzeumhoz kötésével.

Örsi Julianna 1982-ben került az intéz-

mény élére. Az eltelt negyedszázadban a Finta Múzeumot kisvárosi múzeumból országosan is számon tartott, a fejlődésben élenjáró tudományos alkotóműhellyé, antropológiai gyűjteménnyé fejlesztette, amely ugyanakkor a térség kulturális életében is jelentős szerepet vállal. Ezekben az évtizedekben valódi táji, területi múzeummá vált az intézmény.

A Finta Múzeum gyűjteményfejlesztésében a hangsúly a néprajzi, történelmi, különösképpen a jelenkori tárgyi anyag összegyűjtésére került. Emellett a művészek adományaival tovább gyarapodott a képzőművészeti gyűjtemény is. Örsi Julianna kezdetektől nagy hangsúlyt fektetett a múzeum technikai fejlesztésére, amelynek eredményeként ma Jász-Nagykun-Szolnok megye legfelszereltebb múzeuma. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy nagy léptékben fejlődött a történelmi dokumentumtár, kialakult egy korszerű audiovizuális és multimédiás tár. Kutatásszervező tevékenysége révén jól működő kutatóhely a Finta Múzeum. A tudományos műhely anyaga, amely elsősorban a jelenkori életmód és kultúra kutatásával, feldolgozásával foglalkozik, a Finta Múzeum anyagát gyarapítja. A Finta Múzeumban civil szervezeti és intézményi partnerekkel (Túrkevei Kulturális Egyesület, Finta Múzeumért Alapítvány, MTA JNSZ M. Tudományos Egyesület, Jász-Nagykun-Szolnok megyei

múzeumszervezet, Szolnoki Főiskola Mezőtúri Fakultása) együttműködve jelentős kiadói tevékenység is folyik. Itt jelenik meg a „Finta Múzeum kiállításai”, a „Nagykun Kistérségi Tanulmányok”, az „Alföldi Könyvtéka”, a „Jászkunság Könyvtéka” sorozat. A nagy projektekkal (Széchenyi-pályázati, ROP pályázati támogatások) valamint OTKA, Mecénatúra, NKA, NCA támogatásokkal a kutatások, műhelymunkák, kiadványok mellett tudományos konferenciák szervezésére is rendszeresen sor kerül. Ezen összetett tevékenység jogosítja fel a Finta Múzeumot, hogy a jövő múzeumának egyik prototípusaként „antropológiai múzeum” profilt jelöljön meg a múzeumfejlesztési tervében.

Most, amikor az országos koncepció szerint a kulturális közművelődési feladatokat kell erősíteni a múzeumokban, lehetséges, hogy merész vállalkozás a múzeumi innovációnak egy ilyen irányt felvállalni. Ez azonban távolról sincs elmenthető a múzeum lényegével, a kulturális értékek feltárásával, feldolgozásával, megőrzésével, bemutatásával. Sőt, éppen a klasszikus múzeumi tevékenység korszerű eszközökkel és módszerekkel történő megújításáról van szó. A Finta Múzeum éppen azt igyekszik bizonyítani, hogy hogyan használható az intézményben fél évszázad alatt felhalmozott tárgyi és szellemi érték a társadalom széles rétegei számára – elsősorban persze a kistérségen, a Nagykunságon, a megyén, a régióon belül. Napjaink életmódjának, tárgyi környezetének feltárása, összegyűj-

tése pedig a jövő kutatói, muzeológusai és múzeumlátogatói számára ad hiteles képet az ezredforduló emberének tárgyi és szellemi kultúrájáról. A látogatóbarát funkció erősítéséhez, a múzeumpedagógiai tevékenység kiszélesítéséhez azonban további szakemberek alkalmazására lenne szükség.

A túrkevei múzeum épületegyüttese különösen az évezredforduló óta jelentős felújításon ment át, amely mind kiállítóterben, mind feldolgozó és tároló helyiségekben, mind közösségi terekben való bővülést is jelent. Az ehhez tartozó korszerű technikai háttérrel múzeumi és civil szervezeti pályázati támogatásokkal sikerült biztosítani. Ezek közül kiemelhetjük a Nemzeti Kulturális Alap és az Oktatási és Kulturális Minisztérium támogatását, amely révén a kiállítás-látogatók számára egy akadálymentes információs pult beszerzésére nyílik lehetőség. Ezen új technikai eszköz a májusi kiállításnyitáson került bemutatásra.

Az évfordulóra valósult meg a múzeum-épület több éves rekonstrukciója teljes mértékben. A múzeum központi épületének külső homlokzatát, a kiállítótermet ugyanis 1999-ben hozták rendbe, új kerítést 2005-ben készítettek, a tetőtér beépítést 2006-2007-ben végezték. 2000-ben a város felújította Vadász Pál helytörténeti kutató házát, és átadta a Finta Múzeum számára, ahol időszaki kiállítótermet és raktárak kialakítása történt. Mindez lehetővé teszi, hogy az állandó kiállítások mellett időszaki kiállítások is várják a látogatókat, a fel-

dolgozómunkák megfelelő körülmények között folyjanak, a gyűjtemények elhelyezése szakszerű legyen. E beruházások a tulajdonos megyei önkormányzat, Túrkeve városa és régiós területfejlesztési támogatással valósulhattak meg.

A sikeres pályázások, projektmegvalósítások mögött jelentős az egyéni innovációs magatartás, az új ismeretek befogadására, megszerzésére való hajlandóság. Ehhez az ágazati kulturális képzések (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Kultúrpoint által szervezettek) mellett ki kellett lépni és megtalálni a lehetőségeket más szférák szakembereivel, intézményeivel is. A vidékfejlesztési, az európai uniós pályázati, projektmenedzseri ismeretek megszerzése a szemlélet elsajátítása, a projektmegvalósítás során megszerzett tapasztalat, a szakmán túlerő kapcsolatháló kiépítése, a szakértői tevékenység hasznosítása mind hozzájárult ahhoz, hogy a túrkevei tájmúzeum felvegye a versenyt más, nemcsak kulturális, de oktatási és tudományos intézményekkel is.

Mi ebből a múzeum és a kulturális intézmények haszna? A Finta Múzeum hozzájárult ahhoz, hogy a múzeumokban folyó munka értékével, eredményeivel, hasznosságával megismertesse, elfogadtassa más szféra döntéshozóit is. Erre nagy szükség van napjainkban, amikor éppen a múzeumok imázsának rombolása, sőt leminősítésének folyamata zajlik országszerte.

Örsi Julianna országos és helyi méltatása (2007. március 14-én átvette a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetését, 2007. május 11-én pedig a Túrkeve Városért-díjat) egyúttal a túrkevei Finta Múzeum fejlődésének, az ott folyó munkának az elismerése is. (További információk, részletek olvashatók a www.fintamuseum.hu honlapon.)

A múzeum a tetőbeépítés után
The museum after the remodelling of the roof

The Results and Anniversary Events of the 40-Year-Old Finta Museum

The Finta Museum in Túrkeve celebrated the 40th anniversary of its own naming by opening new temporary exhibitions and commemorating the founder and predecessor. The local government of Túrkeve gave the Túrkeve Prize to Dr. Imre Dankó, dr. Lajos Györffy (posthumous) and dr. Julianna Örsi. In connection of the anniversary a short account is given of the development of the museum and its results. Besides infrastructural investments, completed since the early 1990s, a significant audiovisual and information centre was also created in the museum. Thanks to the establishing of a net of partners and due to successful tenders the scientific and professional activities of the museum drew the attention of the public nationwide. Their future plan is about the turning the institution into an anthropological museum as well as a visitor-friendly and user-friendly museum.

„Az év múzeuma 2006” pályázatról

Deme Péter

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület kezdeményezésére és szervezésében 1996 óta minden évben meghirdetett pályázatra, amelynek keretében a résztvevők előző évi tevékenységét értékeli a bíráló bizottság, 2007-ben 6 intézmény adta be az anyagát. A tapasztalt és elismert szakemberekből álló bírálóbizottságot ebben az évben is a Pulszky Társaság és a társkiíró szervezetek (az Oktatási és Kulturális Minisztérium Múzeumi Osztálya, a Nemzeti Kulturális Alap múzeumi kollégiuma, az ICOM /Múzeumok Nemzetközi Tanácsa/ Magyar Nemzeti Bizottsága és a Magyar Nemzeti Múzeum) képviselői alkották. A tagok: Basics Beatrix, Deme Péter, Füzes Endre, Kaján Imre, Matskási István, N. Kósa Judit, Pintér János, Vígh Annamária.

Az évek során kialakult gyakorlat szerint a testület a pályázó múzeumok beküldött információit és anyagait, valamint a helyszíni látogatások során szerzett tapasztalatokat megvitatta sokoldalúan értékelte az egyes intézmények 2006. évi tevékenységét és döntött a díjakról. Az ünnepélyes eredményhirdetésre és a díjkiosztásra – hagyományosan – 2007. május 19-én, szombaton délelőtt, a *Múzeumok Majálisa* megnyitóját követően került sor a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében.

Az alábbiakban röviden összefoglaljuk a bíráló bizottság értékelését a pályázaton induló intézményekről.

Bihari Múzeum, Berettyóújfalu (fenntartója a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatóságát fenntartó megyei önkormányzat)

A múzeum tipikus kisvárosi intézmény. A megyei szervezet tagjaként közvetlen közegéhez és környezetéhez, Berettyóújfalu városához jogilag (szinte) alig kapcsolódik. A működésének helyet adó épület (illetve annak emeleti része) adottságait (elsősorban a belmagasságot) az állandó kiállítás csak kis részben tudja kihasználni. A technikai kivitelezés és a megoldások többnyire látványosak, noha nem igazán érezhető az egységes koncepció vagy tervezés, így mindez kissé az esetlegesség érzetét kelti. A lehetőségekhez képest viszont igen jól hasznosítják az időszakos kiállítótermet, ötletesen adaptálva a más térre tervezett és itt is bemutatott tárlatokat. Minden feladatot az intézmény kis létszámú gárdája lát el, lelkesen, ügyesen és sikeresen.

A múzeum erőssége a helyi közösség körében és a közönségkapcsolat terén végzett munka. Ennek köszönhető, hogy az intézmény programjaival, ezek megvalósításával a város kulturális életének szerves, nélkülözhetetlen részét képezi. Sok eredmény bizonyítja ezt, ami további tervek, elképzelések megfogalmazására biztatja a múzeum dolgozóit. Tipikusan olyan múzeum működik ebben a kisvárosban, amely a rendkívül mostoha körülmények ellenére szakmai és társadalmi értelemben egyaránt fenntartja magát, és a fenn lobogtatja a kultúra, az örökségi értékek hasznosításának zászlaját.

HM HIM Hadtörténeti Múzeum, Budapest (fenntartója a Honvédelmi Minisztérium)

A jelentős hagyományokkal rendelkező intézmény anyagi lehetőségeinek függvényében lépésről-lépésre építi ki új állandó kiállítását, amelynek újabb rendezett részei szemléletükben és tartalmukban megfelelnek a korszerű kiállítási elveknek és gyakorlatnak. Az épület adottságai és a termek építészeti körülményei erősen korlátozzák ugyan a bemutatás lehetőségeit, de ezeket a korlátokat invenciózusan, ötletesen lépik át.

2006-ban – az 1956-os forradalom évfordulójához kapcsolódva – számos emlékkiállítást rendeztek határainkon belül és kívül egyaránt. Kiemelendő közülük a MÁV-val együttműködésben megvalósított mozgóvonat kiállítás. Nem a múzeum tehet arról, hogy anyagi okoknál fogva a MÁV csak nagyon rövid ideig tudta biztosítani a kiállítás vontatását, amely így egy-egy városban csak néhány órát tölthetett.

Nagyon eredményes és termékeny a múzeum kiadói tevékenysége, a nagyjából szívesen megtervezett kiadványok között mind a széles közönségnek, mind a szakmai körnek szólók megtalálhatók. Jelentős fejlődés tapasztalható a gyűjtemények raktározása és műtárgyvédelme terén. Ez egyrészt tapasztalható a vári épület fegyverraktárában is, másrészt új, korszerű raktározási lehetőséget szereztek a Keleti-pályaudvar melletti egykori postaépület átalakításával.

Az intézmény látogatottsága jelentős, emellett széles körben és folyamatosan bővítve ápolja társadalmi kapcsolatait. A jelenleginél talán több előre tervezett csoportos foglalkozást szervezhetnének. A múzeumnak és kiállításainak sajtóvisszhangja igen gazdag, marketing tevékenységre azonban

nagyobb erőt és figyelmet lenne érdemes fordítani.

Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém (fenntartója Veszprém Megye Önkormányzata)

A múzeum 2006-ban – jelentős szakmai előkészületek után – új állandó kiállításokat nyitott. Megvalósításuk során éltek az épület kínálta lehetőségekkel, illetve alkalmazkodtak azokhoz. Érezhető, tapasztalható az újítás és a korszerűsítés igénye, az az újfajta megközelítés, amely legalább annyira figyel a remélt látogató ismeretszintjére és érdeklődésére, mint a szakmai megalapozottságra. Tartalmilag és kivitelezésben egyaránt látogatóbarát, élvezetes, bár kissé túl sok szöveget tár a látogató elé. Az országos kezdeményezéshez kapcsolódó, témájánál fogva is közönségsikerre számot tartó időszakos tárlat hasonló erényei miatt dicsérhető.

Látványos fejlődés és komoly eredmények tapasztalhatók az intézménylátogatókkal kapcsolatos tevékenységében. Komoly fejlesztés zajlott a múzeumpedagógia és az informatika terén egyaránt. Jól érzékelhető ez a friss és naprakészen karbantartott honlapon is, amelyen a pályázati pénzekre alapozva létrehozott adatbázisok is hozzáférhetők.

A fogadótér átalakítása, a látogatókkal kapcsolatba kerülők (pénztáros, teremőrök) barátságos viselkedése, az érzékelhetően megerősödött és látványosabb reklámtevékenység, a korábbi magas szintet megőrző tudományos és publikációs munka folytatása mind azt bizonyítják, hogy a nehézségek ellenére a közösség sikeresen és eredményesen működik együtt. A média figyelmét emellett sikerült a megyei szervezet többi intézményére is ráirányítani.

Az intézmény tervei azt az ígéretet hordozzák, hogy tevékenységüket továbbra is hasonló színvonalon és eredményességgel lesznek képesek folytatni.

Matyó Múzeum, Mezőkövesd (fenntartója a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóságát fenntartó megyei önkormányzat)

Miután egykor már használt korábbi épületét felújították, a Matyó Múzeum 2005-ben nyitotta meg új állandó kiállítását, amely a matyók hagyományos népi kultúráját mutatja be a XIX. század második felétől napjainkig. A hangsúly a népművészet stíluskorszakainak, a hímző kultúra változásainak bemutatásán van, s ezt gazdag textil-, illet-

ve viseleti anyag jeleníti meg, jelentős számú fotóval és a paraszti gazdálkodás eszközeivel kiegészítve. Az épület földszintjén kialakított, időszakos tárlatok bemutatására szolgáló terem egyben közművelődési programok helyszínéül is szolgál. Itt 2006-ban 6 időszakos kiállítást rendeztek, amelyek a „jeles napok”-hoz, illetve a Rákóczi szabadságharc jubileumához kapcsolódtak, továbbá fotó-, textil- és képzőművészeti anyagot mutattak be.

A műtárgyállomány rendezett, az elhelyezés még folyik. A korszerű tároló rendszerben a szükséges műtárgyvédelmi eljárások után fokozatosan helyezik el a tárgyakat. A nyilvántartások megfelelnek az előírásoknak. A kényes textilanyag kiállítási védelmét szolgálja a fényvédő fólia és a klimatizált vitrinek beállítása.

Nagy figyelmet fordítanak a jelentős számú (2006-ban 24 ezer fő) látogató kiszolgálására. Többnyelvű tárlatvezető készüléket szereztek be, és 2007-től már működtetnek is. Rendszeresen a múzeumpedagógiai foglalkozások, vetélkedők. A látogatók három nyelven választhatnak a kiállítási vezetőből. Emellett lepreolló és rendezvény-naptár segíti a tájékozódást, de további értékes és érdekes kiadványokat is megjelentettek.

Külön figyelmet fordítanak a fogyatékkal élő látogatókra. Megoldották az akadálymentesítést, a mozgássérültek liften juthatnak fel az emeleti kiállítástérbe. Gondoltak a látás- és hallássérültekre is, számukra speciális megoldásokkal tették élvezhetővé a múzeumot. Kutatószobával és megfelelő technikai felszereléssel várják a szakembereket. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy látogatottságuk 20 %-kal nőtt az előző évhez képest.

Türr István Múzeum, Baja (fenntartója a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Múzeumi Szervezetét fenntartó megyei önkormányzat)

A múzeum az utóbbi időben két újabb, nagyon jó állapotú kiállítóhellyel gyarapodott. A Nagy István Képtár az egykori Vojnich-kúria gyönyörűen felújított klasszicista épületében kapott helyet. Sajnos, olykor szinte „rejtegetik” a kiváló XX. századi anyagot, és csak az időszakos kiállítók munkái láthatók. Ugyancsak kiállítóhellyé alakították át a város XX. századi művészeti életében vezető szerepet játszó Éber-család egykori lakóházát. Maga a Türr István Múzeum épülete és kiállítóterei azonban távolról sincsenek ilyen jó állapotban.

A kiállításon szereplő anyag azonban kárpótolja a látogatót. A nagy múltú alföldi kereskedőváros történeti, néprajzi, művészeti gyűjteménye egyaránt kiemelkedő. Az

A PÁLYÁZAT DIJAZOTTJAI

„Az év múzeuma 2006” kitüntető cím, első kategória (1,5 millió Ft)

Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém

„Az év múzeuma 2006” kitüntető cím, második kategória (1,5 millió Ft)

Matyó Múzeum, Mezőkövesd

Az ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága

és a Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület

különdíja (300 ezer Ft)

Hadtörténeli Múzeum, Budapest

Minden további résztvevő a bírálóbizottság elismerő oklevelét érdemelte ki.

ehhez méltó elhelyezésért, bemutatásért a munkatársak jelentős erőfeszítéseket tesznek. A történelmi kiállítást korábbi lebontott tárlatok installációjának újrahasznosításával mutatják be, sikerrel. Gondoltak a potenciális külföldi látogatókra is, egyes feliratok a magyar mellett angolul, németül és szerbül is olvashatók.

Az intézmény nem bővelkedik a város és polgárai támogatásában, kapcsolatuk átlagos az itt élőkkel. Egyelőre az sem ismert, vannak-e elképzelések az egyébként kiváló adottságú épület felújítására. Pedig ez sokat lendíthetne az amúgy rendezvényekben és látóvalokban közepes település szélesebb ismertségén.

Völgységi Múzeum, Bonyhád (fenntartója Bonyhád Város Önkormányzata)

A város önkormányzatának fenntartásában működő intézmény gyűjtőköre: helytörténet, néprajz, illetve nemzetiségi néprajz, Bonyhád város környékére kiterjedően. Gyűjteményeik elsősorban a település történetének, a helyi iparnak és kisiparnak az emlékanyagát, a német, bukovinai székely és felvidéki magyar viseleteket és textileket tartalmazzák.

A központi épületben látható „A Völgységi népeinek élete és története” című, jól áttekinthető állandó kiállítás, valamint a háztartás, a házi- és kisipar tárgyait bemutató tárlat. További tárlatok láthatók a Németek Házában, a Székely Házban és a kakasdi faluházban.

2006-ban a Perczel család bibliájának megvásárlásával sikerült gyarapítani a gyűjteményt, benne Perczel Mór számos bejegyzésével. Az utóbbi években jelentő-

sen gyarapodott a fotótár, így a helyi cipőgyár és a zománcgyár mintegy 800 pozitív képével, a völgységi németeket ábrázoló 650 üveglemez negatívval, valamint a bukovinai székelyekről készült mintegy 1.300 felvétellel. Jelentős eredmények születtek a digitalizálás és az állományvédelem terén is. A külső raktár egy részét sikerült biztonságosabbá tenni, emellett műtárgybarát környezetet teremtettek a történelmi és néprajzi gyűjtemény egy részének.

A 2006-os időszakos kiállítások közül kiemelendők az „1948-49 képeslapokon” és a „Kelengye a Völgységben” című bemutatók. Folytatódott a Völgységi Füzetek sorozat megjelentetése, illetve a völgységi konferenciakötetek kiadása.

A közművelődési tevékenység keretében során számos foglalkozást és programot szerveztek. Létrehozták a kistérségben lévő 13 néprajzi és 5 történelmi gyűjtemény képviselőinek tanácskozását, elősegítve együttműködésüket. Sikeres volt első részvételük a Múzeumok Éjszakája programjában is.

The Museum of the Year 2006 Award

The annual competition for museums was first launched in 1996 by the Pulszky Society- Hungarian Museum Association. There were 6 competitors in 2006, of which the first prize was given to the Dezső Laczkó Museum of Veszprém; and to the Matyó Museum, Mezőkövesd, and a special award was given to the Museum of Military History, Budapest. The other three applicants, the Bihari Museum of Berettyóújfalú, the István Türr Museum, Baja and the Museum of Völgység, Bonyhád, were awarded honorary diplomas, which were officially given to the winners in the framework of the traditional Museum Day in May.

Költészet Napja Makón

Halmágyi Pál

Makó városa és a József Attila nevét viselő intézmények: a múzeum, a gimnázium és a könyvtár a József Attila Múzeumban április 11-én délelőtt Költészet-napi ünnepséget tartottak. Az Espersit-ház udvarán, a József Attila szobornál Halmágyi Pál múzeumigazgató köszöntője után József Attila *Elköszönő szelíd szavak* című költeményét Joó Adrienn mondta el. A makói Költészet-napot Bogoly József Ágostonnak, az irodalomtudomány kandidátusának *A makói költőtriász. József Attila Croce-recepciója, Kiss Ernő Croce fordítása* című ünnepi előadása tette emlékezetessé.

Az irodalomtörténész saját kutatási eredményeit bemutatva emlékezett meg a makói költőtriásról, egy költészettörténeti folyamat egymáshoz kapcsolódó láncszemeiként villantotta föl a Makóhoz kötődő Makai Emil, Juhász Gyula és József Attila poézisének értékeit. Előadásában Bogoly József Ágoston saját, új irodalomtörténeti felfedezését is megosztotta az érdeklődő közönséggel. A kutatási eredményeiről összképet nyújtó kamarakiállítás ezen a makói versünnepen nyitotta meg a József Attila Múzeum az Espersit-ház folyosóján.

Bogoly József Ágoston az összehasonlító irodalomtudomány módszerét alkal-

Bogoly József Ágoston előadása, mellette Halmágyi Pál igazgató József Ágoston Bogoly giving his lecture, with director Pál Halmágyi

mazta, hermeneutikai, esztétikatörténeti kutatást végzett, József Attilával kapcsolatos hatástörténeti kutatásokat folytatott, a makói József Attila Múzeum anyagára támaszkodott. Meg is lett az eredménye. Bo-

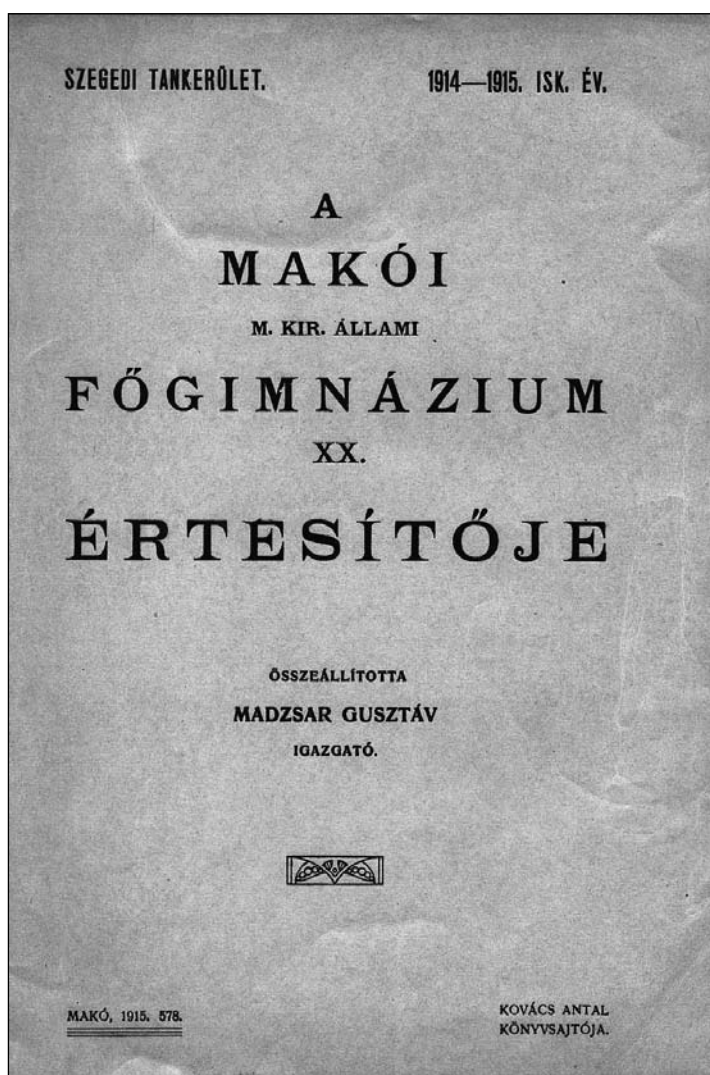
goly felfedezte, tanulmányában kimutatta, hogy József Attila a Makón született Kiss Ernő (1868–1931) irodalomtörténész fordításában ismerkedett meg Benedetto Croce (1866–1952) *Esztétika. Elmélet és történet*

Benedetto Croce, József Attila és Kiss Ernő művei
The works of Benedetto Croce, Attila József and Ernő Kiss

címmel 495 oldalon olvasható művével. Bogoly József Ágoston alapos filológiával dolgozik, pontosan kimutatta: a Kiss Ernő által magyarra fordított, *Esztétika. Elmélet és történet* című, 1914-ben kiadott Croce-műre 1928. július 30-án írt levelében hívta fel József Attila József Jolán figyelmét. Bogoly kutatásaihoz a filológiai bázist részben az a *József Attila levelezése* című kötet biztosította, amelyet a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársai állítottak össze (összeáll.: H. Bagó Ilona, Hegyi Katalin és Stoll Béla. S.a. r., a jegyz. írta: Stoll Béla. Osiris Kiadó, Bp., 2006.). Tóth Ferenc: „Az otthonom pedig hát ott, Makón van” József Attila makói évei című könyve (Makó, 2005, 2. kiad. 2006) nem említi a Makóhoz köthető Croce-hatást. A *Makó város monográfiája* sorozat eddig megjelent korszakilletékes kötetekben is megfeleltek a Makón született, Benedetto Croce első magyar fordítójának számító Kiss Ernő fordítói és irodalomtörténeti munkásságának bemutatásáról. A makói József Attila Múzeum keretében, a Forgó Géza szerkesztésében megjelenő Makói História című folyóirat 2006-ban közölte Bogoly József Ágoston tanulmányát az irodalomtörténész Kiss Ernőről.

Croce másik főműve, a Farkas Zoltán fordításában 1917-ben megjelent *Az esztétika alapelemei* című könyv ott volt Espersit János makói könyvtárában. „Az Espersitnél gyakorta vendégeskedő József Attila Croce: *Az esztétika alapelemei* című könyvét itt, az Espersit-ház könyvtárszobájában kitüntetett érdeklődéssel forgathatta” – mondta Bogoly József Ágoston Makón, az ünneplő közönségnek. Ekkor szinte mindenki érezte a hely szellemét átsuhanni az Espersit-ház udvarán. Az irodalomtörténeti tényeket felsorakoztató irodalomtörténész felidézte az olasz történész, filozófus és esztéta, Benedetto Croce és József Attila hatástörténeti kapcsolatát, és utalt az eddigi szakirodalomra is. Bogoly dióhéjban összefoglalta a József Attila Croce-recepciójára és Kiss Ernő Croce-fordítására, valamint Benedetto Croce esztétikájának hatástörténetére vonatkozó saját kutatási eredményeit. A szakmailag kitűnően érvelő ünnepi előadásában Bogoly József Ágoston a Makón született Croce-fordító, Kiss

A makói főgimnázium értesítője
The school report from the Grammar School of Makó

Ernő pályaképét is megrajzolta, és Croce első magyar fordítója számára az egykori makói szülőházon emléktábla elhelyezését javasolta.

Április 11-én, a makói Költészet Napján, egy másik ünnepség számára is a József Attila Múzeum adott otthont. Juhász Gyula halálának 70. évfordulójára a múzeum földszinti előadótermében emlékeztünk. A makói Juhász Gyula Református Gimnázium és Szakközépiskola igazgatója, Horváth Éva mondott köszöntő szavakat, majd Bogoly József Ágoston rendhagyó irodalomra keretében *A békevágy Juhász Gyula gondolatvilágában* címmel érdekfeszítő irodalomtörténeti előadást tartott. Juhász Gyula *Dal a rózsákról* c. versét Kovács László adta elő, a *Pilátus* c. Juhász-verset pedig Maróti Levente mondta el.

Bogoly József Ágoston délutáni előadása Juhász Gyula 1915-ben Makón megjelent *Háború és kultúra* című esszéjét az irodalmi mentalitástörténet szempontjából mu-

tatta be. Juhász Gyula az első világháború évei idején Makón volt gimnáziumi tanár, ekkoriban sokat betegeskedett. A háború eseménysorozatára reflektáló európai írók, költők, Georg Trakl, Roger Martin du Gard, Stefan Zweig írásaira is utalt az előadó. A háborúval kapcsolatos társadalomtudomány szerzői közül Gustave Le Bon, Werner Sombart, valamint Charles Richet munkáit a magyar gondolkodástörténet háborúra és békére vonatkozó korabeli felfogásaival, Alexander Bernát, Juhász Gyula, Lenhossék Mihály, Ravasz László, Babits Mihály nézeteivel szembeállította. A *Makói Újság* 1914. szept. 11-i számában megjelent *Magyar ősz* című Juhász-verset és még néhány Makón keletkezett Juhász-verset (pl. *Véres ősz*, *Karácsonyi köszöntés*) a békevágy felé mutató gondolati ív mentén elemezte az irodalomtörténész. Bogoly a békevágy bölcséleti értelmű jelenlétét Juhász Gyula költészetének teljességére vonatkozóan, több verset idézve mutatta be. „A háború első éveinek szörnyűséges tapasztalataiból született meg Romain Rolland írásaiban az európai lelkiismeretre történő hivatkozás. Juhász Gyula Makón közzétett, békevágyból fakadó gondola-

taiban is megtaláljuk az európai népek közötti szolidaritás emberi igényét” – mondta Bogoly József Ágoston.

Makó kulturális életében, a József Attila Múzeum szervezésében kiemelkedő, jeles napnak számított az idején ünnep és Bogoly József Ágoston hozzá kapcsolódó két irodalomtörténeti előadása. Nincs annál szebb, amikor a helyi értékek egy európai, egyetemes kulturális összefüggésben csillannak fel.

The Day of Poetry in Makó

The town of Makó celebrated the Day of Poetry with lectures and recitals of Hungarian poets connected with the town: Attila József, Gyula Juhász and Emil Makai. An exhibition was set up to represent the findings of literary historian József Ágoston Bogoly, in connection with the influence of Benedetto Croce, first translated into Hungarian by Ernő Kiss, born in Makó. The 70th anniversary of Gyula Juhász' death was also commemorated, highlighting local values in universal and European context.

Tündérpalota

Egy iskolaépület múltja, jelene, jövője

Székelyné Kőrösi Ilona

„Aki ezt a monumentális, szép kultúrpalotát a Népliget tőzszomszédságában megpillantja, önkéntelenül megáll, s gyönyörködve nézi.” Gaál Mózes főgimnáziumi igazgató fogalmazott így a budapesti Tisztviselőtelep első huszonöt évét összefoglaló munkájában, 1911-ben. Az akkor felavatott és Tündérpalotának nevezett épület – amely méreteivel és impozáns megjelenésével egyaránt magára vonta a figyelmet, s amely a XX. század során több múzeumnak is otthont adott – a Tisztviselőtelepi Magyar Királyi Állami Főgimnázium számára épült. A Könyves Kálmán körúton található, 1977 óta műemléki védetség alatt álló egykori iskolaépületben székelő Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum 2006 szeptemberében első alkalommal kapott helyet a Kulturális Örökség Napjainak programjában. A tárlatvezetések és épületbejárások mellett az érdeklődők mindkét napon a tisztviselőtelepi sétán is részt vehettek. Az építészeti értékek, és a történelmi múlt megismerését erre az alkalomra összeállított kiállítás segítette.

A Múzeumi Osztály *Tündérpalota – Egy iskolaépület múltja, jelene, jövője* című rendezvényén – amelyre 2006. október 18-án került sor az OPKM dísztermében – ismét az épület, a tisztviselőtelepi környezet, az itt működött és működő intézmények, valamint az építés korszakának szecessziós stílusa és iskolaépítészeti hagyományai jelentették az elhangzott előadások fő témáit. Bevezetésként – a kulturális örökség, építészet és iskola című blokkban – *Kertész Margit* országos koordinátor, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal munkatársa beszélt a Kulturális Örökség Napjainak megrendezéséről, hagyományairól, eddigi tapasztalatairól, az intézmények és a közönség részéről megnyilvánuló egyre nagyobb érdeklődésről. *Győr Attila*, a Hivatal Védési Osztályának vezetője az örökségvédelmi „műhelytitkok” bemutatását követően a Tisztviselőtelep ideiglenes védetté nyilvánításáról és építészeti értékeiről szólt részletesebben. *Bakó Anna*, a tisztviselőtelepi séták szervezője és vezetője ezúttal is e városrész létrejöttéről és nevezetességeiről beszélt. A fővárosi hivatalnokok által 1883-ban létrehozott Budapesti Tisztviselők Házépítő Egyesülete az Orczykertet és a Népliget között több mint 30 ezer négyszögölnyi telket vásárolt, és megszervezte egy tervszerűen telepített családi házas városrész felépítését. 1886 nyará-

ra 117 ház készült el, és az építkezés még ezt követően is folytatódott. Az itt lakókat szolgáló intézmények, közösségi épületek is sorra megvalósultak, 1893-94-ben elemi iskola épült, 1904-ben pedig létrehozták a Tisztviselőtelep első középiskoláját, amely ekkor még a VI. kerületi főgimnáziumhoz tartozott; új és önálló épületbe 1911-ben költözhetett. A gimnázium tanárai közül az új lakótelepen bérelt lakást Babits Mihály, aki több versében is megörökítette a környéket.

A századforduló éveinek magyarországi építészét, a legjelentősebb építész munkásságát és a szecessziós stílus által meghatározott épületeket *Hadik András*, a Magyar Építészeti Múzeum munkatársa mutatta be. A századforduló időszaka – a gazdasági fellendülésnek, az új építészeti stílustörekvéseknek, a modern pedagógiai alapelvek megfogalmazásának és a korszerűsítési igények megjelenésének köszönhetően – jótékony hatással volt a magyarországi iskolaépítésre is. Az 1890-es évektől kezdve az országban monumentális iskolaépületek épültek, részben a millenniumi évforduló látványos építkezéseivel kapcsolódva. Az iskolák a reprezentatív épületek sorában kaptak helyet, tervezőik között élvonalbeli építész sorát találjuk. Budapest komoly iskolaépítési programmal rendelkezett a századelőn, de hasonlóan nagy hangsúlyt fektettek korszerű iskolaépületek létesítésére a századelő vidéki településein is. *Székelyné Kőrösi Ilona* előadásában az 1910-es évek iskolaépületeit mutatta be, közelebbről néhányat azok közül, amelyek a tisztviselőtelepi főgimnáziummal egy időben épültek (pl. Székelyudvarhely, Kecskemét). *Nagy Villó* művészettörténész a századforduló fővárosi iskolaépületeiről és a „Tündérpalota” tervezőjéről, Kőrössy Albert Kálmán építészről tartott előadást. Kőrössy munkásságát az art nouveau hatása és a szecessziós stílus jellemezte, tervei és megvalósult iskolaépületei közül említésre méltó a VI. kerületi (ma: Kölcsey Ferenc Gimnázium) Főgimnázium épülete. Ebben az épületben tanított Gaál Mózes, a Tisztviselőtelepi Főgimnázium későbbi igazgatója is. Ismeretségük és barátságuk minden bizonnyal szerepet játszott abban, hogy a „Tündérpalota” Kőrössy tervei alapján valósult meg. Gaál Mózes igazgató külföldi tanulmányútjai és a korszerű iskoláról vallott elképzelései alapján részletes pedagógiai koncepció megírásával segítette a tervezéssel megbízott építész munkáját. *Reményi Ildikó*

A felújított épületszárny 2006-ban
The renewed wing of the building in 2006

muzeológus gazdag képanyaggal illusztrált előadása nyomán a hallgatóság részletes külső és belső képet kaphatott a főváros egykori legkorszerűbb, legjobban felszerelt, és egyik legszebb iskolaépületéről. *Dr. Bollókné Várhelyi Kata* az iskolaépület egykori berendezését mutatta be; mindennek előtt a fennmaradt dokumentumok, iskolai értesítők és fotók alapján, hiszen a régi iskolabútorokból sajnos nem sok maradt az utókorra. A Széchenyista Öregdiákok Baráti Társaságának képviseletében *Gánóczy József* beszélt a Széchenyi István Főgimnázium történetéről és kultuszáról. A Tündérpalotában otthont kapott főgimnázium 1921-ben vette föl gróf Széchenyi István nevét. 1924 szeptemberében kultuszminiszteri intézkedésre az iskolaépület háromnegyed részét át kellett engedniük – az akkori elképzelések szerint csak ideiglenesen, három évre – a Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára számára. A gimnáziumi osztályok egy része a környék iskolaépületeiben nyert elhelyezést. Az „ideiglenes állapot” 1972-ig tartott, ekkor költözött ki a Néprajzi Múzeum. Ezt követően az épületet a Magyar Nemzeti Múzeum és a Magyar Természettudományi Múzeum kapta meg.

A gimnázium 1975-ben megszűnt, emlékét és nemes hagyományait azonban az öregdiákok ma is ápolják, és rendszeresen megemlékeznek az első igazgatóról, Gaál Mózesről is. Az előadások sorában Gaál Mózes pedagógiai nézeteiről dr. *Fehér Katalin* összefoglalója hangzott el az egykori iskolaigazgatóról, akinek hivatali munkája mellett neveléstudományi és szépirodalmi munkássága is ismert. Benedek Elek barátja és munkatársa, ifjúsági könyvek szerzője, több gyermeklap – Tanulók Lapja,

Jó Pajtás, Én Újságom – szerkesztője volt. Emlékét szülőföldjén, az erdélyi Baróton is őrzik; erről számolt be *Demeter László*, a baróti Gaál Mózes Közművelődési Egyesület elnöke, aki egyben az Erdővidéki Lapok című, negyedévente megjelenő helytörténeti és néprajzi folyóirat főszerkesztője is. A lap hasábjain gyakran olvashatunk Gaál Mózesről is. Az előadásokat követően *dr. Varga Katalin*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatója mondott zárszót, és a jövőre vonatkozóan vázolta a *Magyar Pedagógusok Háza* elnevezésű programot, amelynek keretében az elképzelések szerint mind a könyvtár,

mind a múzeum fontos szerepet kaphatna a jövőben. A múzeum 1998-tól működik a Könyves Kálmán körúton, a könyvtár pedig 2006 decemberében költözött a Tündérpalota épületébe.

Fairy Palace The Past, Present and Future of a School Building

In 1911 a unique school building was completed in Budapest on the Könyves Kálmán Boulevard which throughout the 20th century served not only the purpose of education but was used as museum building as well. The so-called

Fairy Palace initially was completed as the Tisztviselőtelepi (Civil Servants' Colony) Hungarian State Secondary School. In 1924 when the school was used to store the Ethnographical Collection of the National Museum, several of the classes were transferred to neighbouring schools. This "temporary" situation lasted for many decades, when the building became partly the property of both the National Museum and the Natural History Museum, the school on the other hand was closed for good. In 1998 the National Pedagogical Museum moved into the building, in 2006 the materials of Pedagogical Library also was taken under the same roof. In September 2006 the library and museum took part in the programs of the Heritage Days, presenting the fabulous building and its unique history to the public.

Munkácsy Mihály Emlékháza és szellemi utódai Békéscsabán

Mészáros Zsuzsanna

Munkácsy Mihály 8 éves volt, amikor Miskolcra Békéscsabára került, teljes árván. Anyai nagybátyja, Reök István lett a gyámja, hozzá járt haza Békésbe, bármerre is vitte később a sors. Gizella húga is itt lakott Steinerné Reök Saroltánál. „...a város legvégében állt ez a csinos ház. Széles lépcsőzet vezet fel az udvarról. A másik oldalon terasz uralkodik a nagy kert felett. Nagynéném, Steiner bácsi és Giza már a lépcsőn vártak. Mindnyájan megöleltek és nyomban otthonosan éreztem magam” – írta rokonai Gyulai úti kúriájáról, ahol első csabai éjszakáját, majd gyermekélete utolsó boldog nyolc hónapját töltötte Munkácsy Mihály.

Ma ez a műemléképület ad otthont a nagy festő emlékházának. Születésének 150. évfordulója tiszteletére, 1994-ben nyitották meg. A termekben, ahol hónapokon át a finom ebédeket költötték és gondtalanul játszottak délutánonként kishúgával, s ahol átélték a végzetes rablótámadást, amelynek következményeként a szerető Sarolta nénit is elvesztették, e falak között ma festményeiben gyönyörködhetünk. A Magyar Nemzeti Galéria anyagából 21 eredeti kép reprezentálja Munkácsy alkotói korszakait.

Korai, népi életképei, például *A falusi felolvasás*, a *Korhely férfi* felidéznek inaséveit, amikor maga is a parasztok sorsát szenvedte. (Emléktábla áll ma Békéscsabán a Munkácsy utcában Lang György asztalosmester háza helyén, ahová nagybátyja inasnak íratta, s ahol 1854 és 1858 között az érzékeny lelkű fiú oly sokat kínlódott a durva bánásmódtól, nélkülözéstől. Korai felnőt-

té érésének helyszíne ez, talán itt edződött konok kitartása, ami a szegény sorsból tehetsége kibontakoztatása által világhírré emelte.) Csak 17 évesen kezdetet rajzolni, festeni, de 9 év múlva már elnyerte a párizsi Szalon aranyérmét a *Siralomház* című képével. Az ehhez készült tanulmányfejt, társaságában a további sikerek tanúsítói-
val, a *Milton*, a *Krisztus Pilátus előtt*, a *Golgota*, a *Reneszánsz apoteózisa* című műveihez készült vázlatokkal, néhány nagyvilági zsánerképpel, híres barátját Türr Istvánt ábrázoló portréjával.

Míg emlékhely vált az épületből, történelmet élt. Munkácsy rokonai után közel száz évig lakta a házat a szlovák származású Omaszta család, az apa és fia is közjegyzők, módos emberek voltak. Bútorait, tárgyaikat az 1950-es kilakoltatás után az evangélikus egyház őrizte. A szocialista időkben a tejbegyűjtőként, párt-házként, lakásokként használt ház erősen átalakítva, de épségben megmaradt. Az 1980-as években kezdődött a helyreállítás, s – a város tetemes anyagi ráfordításával – ma elmondhatjuk, hogy talán a Munkácsy gyermekkorában látott eredeti fényében ragyog ez a 160 éves, klasszicista stílusú udvarház.

Régen koptatott, felszedett csabai járdatégla burkolja a bejáratot, a timpanonos portikusz alatt fakockákkal borítva. Az épületben újabban teljesen akadálymentes a bejutás és a közlekedés. Így mindenkinek körbejárható a két sorra fűzött termekben látható kiállítás. Munkácsy Mihály képei mellett megcsodálhatjuk az Omaszta család szalon-, hálószoba-, ebédlőbútorainak

Mesekeltető asztal, mesemondó szék
Tale-brooder table, storyteller stool

Gyerekek köszöntik a Mestert, Schéner Mihályt
Children greet the Master, Mihály Schéner

néhány szép darabját, általuk ízelítőt nyerve a biedermeier, neobarokk, szecesszió stílusából. Óráik, köztük egy aranyozott zenélő óra, szobraik, tükreik, mívés csillárjaik, festménygyűjteményük néhány darabja és textíliák teszik otthonossá a kúriát, megidézve a XIX. század lakáskultúráját.

A programok is ehhez a milióhoz igazodnak, családias légkörű koncertekkel, könyvbemutatókkal, építészeti, művészettörténeti, ismeretterjesztő előadásokkal várjuk a közönséget. A városból elszármazott művészekkel tartunk beszélgetést, és kamara-kiállításon mutatjuk be művésztűket. Vendégünk volt már Ezüst György, Bohus Zoltán, Klimó Károly, Kass János, Gubis Mihály, Novotny Tihamér, Lóránt János Demeter, Bereczky Loránd, Bereznai Péter. Február 20-án Munkácsy születésnapját mindig megünnepeljük, rá emlékező műsorokkal, nevéhez kapcsolható kiállításokkal tisztelgünk, így láthattuk vendégül ez alkalomból Debrecenből a *Búsuló betyárt*, vagy a Pákh Imre gyűjteményből az *Ásító inast*, összes változatával. Nemrégiben Munkácsy első tanítómesterének, Szamossy Eleknek, majd gyermekkori barátja fiának, Vidovszky Bélának, vagy a már híressé vált Munkácsynál Párizsban tanult Rippl-Rónai Józsefnek rendeztünk kiállítást. Ötödik alkalommal zajlott márciusban a Kismemesi Otthonok Találkozója, amely a műemlékek megóvásáról, történetükről, a bennük zajlott régi életmódról, mai hasznosításukról szóló előadásokkal vonzza a szakembereket és a tárgykör iránt érdeklődőket. A környék nevezetességeit is bemutatjuk szakmai kiránduláson. Június 24-én

éjjelig nyitva tartó, szentivánéji szórakoztató esttel várjuk a látogatókat, a műsor mellett borkóstoló, az udvaron grillparti, éjjeli tűzgyújtás tartozik a hagyományokhoz. Ősszel a Kulturális Örökség Napjaihoz és a Kolbászfesztiválhoz csatlakozunk programjainkkal.

Legújabb sorozatunk az „Otthonainkból” címet viseli. Az emlékház kistermében magángyűjteményekből összeválogatott – tehát a nagyközönség által csak igen ritkán látható – anyagot mutatunk be a környezetünkben élt vagy élő, alkotó rangos Munkácsy-díjas mestereinkről. A már említetteken kívül helyet kapott idén a sarvasi Ruzicskay György, a fiatalon elhunyt Gaburek Károly, az emlékház udvarának műtermében dolgozó Lipták Pál, s záró programként a nagyra értékelt Schéner Mihály csabai családnaknál idézve őrzött műveinek tárlata. A képek Schéner mester kiállításából idéznek. Neki állandó kiállításai is láthatók a megyében, Békéscsabán a Meseházban és Medgyesegyházán, a szülőházában.

The Memorial House of Mihály Munkácsy and His Spiritual Successors in Békéscsaba

The painter Mihály Munkácsy was 8 years old, when as an orphan he was taken to the town of Békéscsaba from Miskolc. His uncle, István Reök became his legal guardian, and his house became the home of Munkácsy, who regarded it as such, wherever his career took him in the decades to come. Today the building is the memorial house of the painter; in the rooms, where once he played and lived, his beautiful paintings can be seen, and several cultural programs are organised which are linked with his oeuvre.

Időlabirintusból kortárs szendvics

Orosz Zoltán

Ellentmondásos genesis

Még a régi „monstrum-kultúrház” állt, amikor elkészült Debrecen ezoterikus térképe, ami emberi testhez hasonlította a várost és egy-egy területén lokalizálta annak szerveit: gyomrot, szívet, agyat, tüdőt. Debrecen számtalan operáción esett át azóta. Többek között, mint valamilyen betokosodott idegen testet, porrá zúzták a betonból öntött Kölcsey Múvelődési Házat, helyére implantáltak egy korszerű komplexumot, s ennek részeként a város harmadik szemét, a *Modemet*, amin keresztül Debrecen az anyagi világ egyetlen élő lélekészletéhez: a művészethez kapcsolódik.

Az eredeti elképzelésekben még nyoma sem volt az új szervnek. Amikor a régi Kölcseyt javíthatatlanná nyilvánította, és halálra ítélte a város vezetése, helyére „csak” a térség legmodernebb konferenciaközpontjának és egy hozzá kapcsolódó luxus szállodának a felépítését tervezték. Aztán felütöttek fejüket a hírek: Antal Péter debreceni műgyűjtővel, a modern magyar képzőművészet legjelentősebb kollekciónak, az *Antal-Lusztig* gyűjteménynek a tulajdonosával megállapodtak Pécs vezetői, hogy a raktárból kiállítótérmekekbe helyezik gyűjteménye egy részét.

– *A gyűjteményem mindig is Debrecenben volt, csak senkit sem érdekelt* – mondja a tulajdonos. – *Többször kezdeményeztem az el-*

múlt tizenöt évben, hogy intézményesüljön, így mindenki, akit érdekel, megismerkedhesen velem, de minden esetben süket fülekre találtam. Aztán egy pécsi kapcsolaton keresztül, az ottani tavaszi fesztiválok keretében évről-évre rendeztünk egy-egy válogatott kiállítást. A negyedik év után felvetették, hogy hozzunk létre egy állandó, tematikus tárlatot. Amikor ennek híre ment, hirtelen Debrecen is nyitott a gyűjteményem felé. Az egyeztetések után olyan megállapodás született, hogy Pécsen a XIX. század második felét, Debrecenben pedig a XX. század kezdetétől napjainkig terjedő időszakot feldolgozó kiállítást nyitunk. Óriási dolog volt, hogy a két kiállítás, az ország ellentétes végeiben szinte napra pontosan egyszerre nyílt meg.

A civis eszmélet után ugyanis terv tervet követett. Többek között szóba került egy 2 in 1 néprajzi és modern művészeti múzeum bizarr ötlete (Déry Frigyes etnográfiai kollekciónak tetemes része is debreceni raktárakban raboskodva vár jobb sorsra), de Antal Péter kategorikusan elutasította a szíami-intézmény ötletét. A legésszerűbb elgondolásnak megfelelően végül megtoldták egy új szárnyal az akkor már épülő Kölcsey-központot. Annyira korszerű múzeum született, hogy volt „demo” verziója. Mert történt, hogy a sok keresztstülő között elveszett a gyermek neve: a kivitelező Keviépp nem győzte kivárni, míg az építető önkormányzat döntésre jut, a Demo és a Modem elnevezések között. Bizva az ötven százalékos esélyben, hatalmas betűkkel a rövidebb nevet véste az épület homlokzata-

iba. Nem jött be. A performansz-fieszta jellegű intézményavatón a bejárat fölött már a Modem felirat díszelgett, de az oldalfalat még állványzat takarta, hogy plusz néhány millióért a névzavart megoldó utolsó simításokat is elvégezhesék.

Keleti nyugat

A *Modem* kívül-belül nyugat-európai igényvel felépített múzeum. Komplexum részletként nem kaphatott egyedi arcot, ám a fehér kő, üveg és fém triász által meghatározott plázyszerű külső érzékeny lelket takar, amiről már a bejárat előtt igyekszik meggyőzni a látogatót. A Baltazar Teret Lakner Antal izlandi hadseregének objektumai őrzik, alkotmány után pedig az üvegbástya-lépcsőházból, kusza jelzőfényként Benczúr Emese alkotása csalogatja a Modembe a városban andalgókat. A bejárat melletti reklámtáblán Moholy Nagy László: Női portré című alkotására komponált modem-bléma, mint különleges lehetőséget hirdeti a funkciót: „*kapcsolódás a művészethez*”.

A galéria Közép-Európa legnagyobb kiállítótérét foglalja magában. A közel háromezer négyzetméter három szinten oszlik meg. A belsőt puritán, de stílusos elegancia jellemzi, a hatalmas, csarnokszerű „white cube” terek mozgó közfalakkal jól variálhatóak, így a tárlatrendezésnek csak a kreativitás szab határt.

Tágas, üvegfalú előcsarnok, kávézó és egy kis belső kert nemcsak segít a tárlatlátogató felfrissítésében, de kiegészítő programok

A Modem, a Kölcsey Központ és a Hotel Lyceum – The Modem, the Kölcsey Centre and the Hotel Lyceum

Nyitány a modern magyar képzőművészethez – Overture of modern Hungarian Art

– könyvbemutatók, jazzkoncertek, kortárs opera – befogadásával a debreceniek kulturális igényeinek kielégítését is szolgálja.

Gyerekbetegségek

A felkészületlen látogatót jelentős kihívások elé állítja a „99 év” című első modembeli Antal-Lusztig tárlat. Háromezer négyzetmétert még bejárni sem egyszerű, a több száz alkotást egy alkalommal befogadni pedig szinte lehetetlen.

Modemet nem egyetlen óriás kiállítás bemutatására tervezték. A három szint úgy különül el egymástól, hogy esély sincs harmonikus egység kialakítására, hatalmas zökkenőkkel jutunk át az egyik térből a másikba. Lépcsők és a liftek csak a terem frontoldalán vannak, így az is kénytelen visszagyalogolni a bejáráshoz, aki nem szabályos körben, hanem csak úgy saját kénye-kedve szerint nézi a képeket. A másodikon ugyanakkor van egy remek emeleten belüli átvezetés. Két terem között függőfolyosó vezet át, melynek külső fala, padlótól a plafonig, a kis kertre néző ablakok sora. A belső fal mellett, mint egy kamaratárlat, apró szobrok sorakoznak. A „99 év” egésze egyébként is jellemezhető kis kamarakiállítások lazán kapcsolódó szövedékeként. Olyan, mint egy puzzle, melynek darabjai már egymás mellett hevernek, de még nem illeszkednek egészé. Az időrendre, vagyis a művészet fejlődéstörténetére fittyet hányt a kurátor. Cikázó korszakok időlabirintusában bolyongok. Az egymás mellé helyezett alkotások, a kisebb műcsoportok érezhető kontaktusban vannak egymással, szemmel látható közöttük (szó szerint) a diskurzus, a szimbolikus interakció, mégis nehéz egészként felfogni a számtalan kis részletet.

Értem és akceptálom Bencsik Barnabás

célkitűzését, a kortárs atmoszférához illeszkedő egyedi, formabontó koncepcióról, mégis van két ellenvetésem. A feldolgozást a szubjektív rendezési elv inkább megnehezíti, ami nem is feltétlenül lenne baj, ha nem épp egy új intézmény nyitótárlatáról lenne szó, aminek elsődleges feladata a nagyközönség megnyerése. Másrészt, az Antal-Lusztig kollekciónak épp az egyedülálló igényű szelektációs szempontok miatt érdemelte ki hírét. Tehát a műgyűjtő(k) személyes látásmódja, tudása és ösztönei eleve egyedi arcot adnak a tárlatnak, amit csak akkor érthetünk meg, ha felfedezzük a sajátos érték- és érzékrendet. A „99 év” mindezt duplán kívánja meg a látogatótól: egyszerre kellene azonosulni a gyűjtővel és a kurátorral. Olyannyira, hogy egyéb támpontok nem is léteznek. Bencsik semmit sem használt a kiállításrendezőik fizikai kelléktárából. Vakítóan fehér falak hordozzák az önmagukért beszélő alkotásokat. Nem csak a hangsúlyt, a perspektívát kiemelő finomságok vagy a kiegészítő információk, életrajzi adalékok, művészettörténeti segédletek hiányoznak, de a legalapvetőbb adatok, még az évszámok is. Vagyis minden, ami segítené a „kapcsolódást a művészethez”.

– Többek között azért, mert a „99 év” rendezésekor az Antal-Lusztig gyűjtemény még nem volt szakmailag feldolgozva – tudom meg Gulyás Gábortól, a Modem Kht ügyvezető igazgatójától. – A nagy szakértelmet igénylő, hatalmas munka végzése Nagy T. Katalin vezetésével jelenleg is folyik. Gyűjteménye új kurátorával Antal Péter is sokkal elégedettebb, mint a „99 év”-vel.

– Nagy T. Katalin kiváló szakember és jó a személyes kapcsolatunk is. Jó kezekben érzem gyűjteményemet. Mind az első kiállítás, mind a katalógusa rengeteg hibával jött létre. Bár a visszasságok a múzeumi szakmá-

ban, országosan jellemzőek, remélem, hogy a Modem esetében csak gyermekbetegségekről van szó. Elégedetlen voltam a kommunikációval is. Az ország két különböző pontján egyszerre nyílt két jelentős tárlat a gyűjteményemből, ami nem mindennapi eset. Hiányoltam az ennek megfelelő médiakampányt, ami leginkább a két város közötti elégtelen kapcsolattartásnak köszönhető.

Gulyás Gábor más origóból közelít a Modem történetének első felvonásához: Az időrend csak egy a lehetséges rendezési elvek közül, bár kétségtelenül ez a leggyakoribb.

A jövő ígérete

A Modem gyermekkorra a „99 év” végével lezárult. El kell kezdenie azt az életét, melyre született. Három szint, három galéria, három kiállítás. Lent és fent egy-egy időszaki kortárs, míg a középpontban egy állandó jellegű, de hosszabb időközönként megújuló Antal-Lusztig tárlatot járhatunk majd be. – Utóbbi, Nagy T. Katalin vezetésével egészen sajátos arcot ölt majd – tudom meg Gulyás Gábortól. – Nem a hagyományos értelemben vett állandó kiállítást kell elképzelnünk, hanem olyat, ami részleteiben folyamatosan megújul. Mindig lesznek kiállítások a kiállításban, vagyis, a nagy egészhez valamilyen formában kapcsolódó kis belső kamaratárlatok. A gyűjteménynek meghatározója, hogy a művészek nem csak egy-két alkotással vannak jelen benne – teszi hozzá Antal Péter. Ennek megfelelően kínálkozik a lehetőség, hogy a „Testbeszéd” címet viselő nagy kiállításon belül létrehozzunk egy-egy kis életmű tárlatot. Elsőként Tóth Menyhért kamarakiállítása nyílik, a „Testbeszéddel” egy időben.

– Hogyan lát munkához a Modem új művészeti vezetője, a Pécsi Galéria volt igazgatója, Pinczehelyi Sándor?

– A változás ott érhető tetten, hogy volt egy Bencsik Barnabás nevű kurátor, engem meg Pinczehelyi Sándornak hívnak. Annyi közös van bennünk, hogy mindketten rendeztünk már be kiállításokat, de mint két különböző embernek, egészen más a világlátásunk. Én a „99 évet” is másképp oldottam volna meg. Ez nem azt jelenti, hogy jobban, csak más szempontból közelítettem volna.

Mint gyakorló képzőművész, és mint magánember is elkötelezett vagyok a kortárs irányába, de tudom azt, hogy nem lehet töményen rázúdítani az előképzettséggel nem rendelkező nagyközönségre, mert nem fogják megérteni, és így megszeretni sem. Az emberek szemét lassan ki kell nyitogatni, hogy megszerethessék a mai művészetet. Ezért elsőként egyfajta folyamatosságra fogok törekedni, és arra, hogy minél több, a tárlatokhoz kapcsolódó információt juttassak el a befogadóhoz. Másodszor, az Antal-Lusztig gyűjteménynek megvan az a tulajdonsága, hogy minden részlete egy-egy kiváló kapcsolódási pont időszaki tárlatok számára, ezt maxi-

málsan ki szeretném használni. Harmadszor pedig, Debrecen régiós helyzetéből kiindulva, szeretnék akár egyéni vagy csoportos, nemzetközi kiállításokat szervezni. Konkrét és határozott elképzeléseim, terveim vannak. Tudom, hogy kompromisszumokat kell majd kötnöm, amire egy ésszerű határon belül hajlandó is vagyok.

Ma már az is tudható, hogy a fenti elképzelések megvalósítása felé vezető útnak miként vágta neki a Modem főszereplői. A „99 év” bezárása után három, mind formában, mind tartalomban egyedülálló kiállítással álltak elő.

Torzulások 99 év után

– *Vajon photoshoppal csinálta?* – hangzik hátam mögül a kérdés, André Kertész „Torzulások” című fotókiállításán. Tekintve, hogy itt már jól feltüntetettek a XX. század eleji évszámok, remélem, hogy csak viccből. A szemléletváltás nem csak a képek datálását jelenti. A francia állam tulajdonában lévő, 1933-ban készült klasszikus fotók teljes egészében először láthatók Magyarországon. Rajtuk a női test, mint a szexualitás bálványja és az anyaság szentsége, különös torz kreatúrákba oldódnak egy elvarázsolt kastélyban. A *Distorsion* sorozat nemcsak az aktinak, mint műfajnak, hanem a torz szónak is új jelentést ad, ami nem a visszataszítóra, hanem a különlegesre rímel.

A nyugati-európai igénytel kialakított galéria, nem kis mértékben a Gulyás Gábor ötletéből kialakított installációnak köszönhetően egy igazán testhezálló kiállításnak ad otthont, teret. Izgalmas félhomály, a képek rivaldafényben. Távolabbról úgy tűnik, a fotográfiák kerettestül csak vetítve vannak a falakra. Közelebb lépve, a látogató szeme előtt lassan kilépnek a síkból, és válnak a virtuálisból kézzel fogható valósággá. Az installáció, mint forma ugyanolyan hatásos elegyet alkot a fotográfiákkal, mint tartalommal, mint André Kertész görbe tükrei a valósággal. Telitalálat!

Az ismeretlen világsztár

A bizalmatlan szemlélő ismét úgy érzi, hogy át akarják verni: nagyméretű manipulált fotókkal kiszűrni az ő művészetre éhes szeméit. Először gyanakodva, majd egyre inkább egy leküzdhetetlen, delejes vonzástól vezérelve közelít Sándorfi István alkotásaihoz, s amikor az orra már kis híján a felületet súrolja, szinte felkiált a meglepetéstől. Olaj, vázson, varázslat.

„A test színeváltozása”-nak alkotóját mind Nyugat-Európa, mind Amerika a legelismerettebb kortárs festőművészek között jegyzi, de ahogy az lenni szokott, itthon alig ismeri valaki. Mégis meglepően sokan álltak sorba, hogy frissen vásárolt albumaikat de-

dikáltassák az első hazai életmű kiállítása alkalmából a Modembe látogató művésszel. Vélhetően azért, mert akár egyetlen festményének látványa, elementáris erővel győzt meg arról, hogy nemcsak alkotásait érdemes megismerni, hanem ha vajmi kevésbé is, a mögöttük álló művészt.

Sándorfi István képeinek hatásmechanizmusát nehéz kiismerni. A hiper- és a szürrealizmus közötti pengeélen egyensúlyoznak úgy, hogy egyszerre részesei mindkettőnek és egyiknek sem. Egyik helyen a valós, másutt a groteszk elemek háborzongatnak, vagy éppen az a kontextus, melyben az egyébként hétköznapi elemek egymásra reflektálnak. A témák hol teljesen víziószerűek, hol a valóság apró részleteiből épített hallucinációk. A megformáltság minden esetben szinte tökéletes, a részletek a lehető legaprólékosabban kidolgozottak, de egy szándékos elmosás vagy jelzésértékű részlet állandóan figyelmeztet a valóság határaitra. Az olykor horrorisztikusnak tetsző alkotás láttán nem egy szemlélő kérdőjelezi meg Sándorfi István lelki épségét, pedig a hiba bennük kell, hogy legyen, ha nem veszik észre, hogy a végletes visszatetszést kiváltó részletek tulajdonképpen groteszk, (ön)ironikus viccek, amolyan görbe tükrei a világnak. Másrészt ilyen jéghidegen kiszámított profizmussal festett képeket csak sziklaszilárd mentális erővel lehet létrehozni.

Tóth Menyhért kamaratárlata – The chamber-exhibition of Menyhért Tóth

A hazatérő – Homecoming

Életműárlatról lévén szó, a teljes kiállított anyag, a szónak még éppen a jobbik értelmében eklektikus. Kollázsokra és archív fotókra emlékeztető festmények éppúgy szerepelnek, mint tengeri halak csendéletei, vagy önreflexív asszociációkból épített szimbólumrendszerek.

– Sándorfi István egy ötszáz éve létező, de valamiért csak nagyon ritkán alkalmazott technikával dolgozik – avat be a művész egyik „titkába” Gulyás Gábor. – A lényeg az, hogy az ecsetvonásokat és minden egyébként arra utaló jelet, hogy festményről van szó, a láthatatlanságig eldolgoz a vásznon. Az eljárást egy bizonyos Leonardo da Vinci dolgozta ki. Bizonyos szempontból, ha kissé távolról

is, „A test színeváltozása” elővezeti a Modem nyárvégi szenzációját is.

Non verbalitás

A kevesebb még annál is több az Antal-Lusztig gyűjteményből másodikként rendezett „Testbeszéd” című tárlaton. Két emelettel kevesebb, de egy élménnyel több. Bár visszaköszönnek ismerős részletek, néhány alkotás ugyanis ott maradt, ahová Bencsik Barnabás helyezte őket, de körülöttük teljes metamorfózison esett át a Modem középső szintje. Nagy T Katalin, Antal Péter segítségével egyszerre szenzitív és szuggesztív tárlatot rendezett be. A művek végre nem csak egymás-

sal, de látogatóikkal is szóba állnak. Kicsiny Balázs „Ivócsarnoka”, vagy Kis Varsó „Tulajdonságok” című tornasor installációja a sokadik találkozáskor is tudnak újat mondani. Egyik személyes kedvencemnek, Anna Margit „A kaszás” című festményének pedig kifejezetten jót tett az áthelyezés, új helyén mintha lesben állva rám várna.

A hatalmas tér jól oszlik meg, de még így is tömény, ámbar sima, fogyasztható elegy tölti ki. Mindezt két hatásos epizód keretezi. A bejárat után kialakított kis szobaszerű beugróban a már említett Tóth Menyhért kamarakiállítás, melynek különlegességét fokozza, hogy olyan alkotásokat is bemutat, melyek nem szerepelnek az Antal-Lusztig gyűjtemény letétbe helyezett részében, vagyis a „99 év” alatt sem voltak láthatók, sőt, néhányan közülük eddig másutt sem. Antal Péter hasonló ingyencégeket kínál majd a továbbiakban is.

– Egyelőre annyit árulok el, hogy az életműárlatok háromhavonta fogják váltani egymást és biztosan szerepelni fog Nagy István és Derkovits Gyula, valamint kiállítással fogunk tisztelni idén Ámos Imre, jövőre pedig Vajda Lajos születésének századik évfordulója előtt.

A „Testbeszéd” zárójelenetének az üvegfolysón lehetünk szemtanúi. A különleges kiállítási tér jelenleg Baglyas Erika hatalmas szappantömbökből álló installációjának ad otthont. Ott jártamkor ez a rész sajnos még le volt zárva, mert féltő volt, hogy a nem túl stabil alapanyagokból készült alkotások megsérülhetnek, de néhány különleges kellék beszerzése után a folyosó újra látogatható. Ez a rész időről időre szintén meg fog újulni, a szó legszorosabb értelmében a

A test színeváltozása – Sándorfi István – The transfiguration of the body – István Sándorfi

Varsó Kis

Falhoz állítva – Kis Varsó: Tulajdonságok – Back to the wall – Varsó Kis: Features
Fotók – Photos: Fejes Márton

frissesség jegyében. A műgyűjtő, fiatal képzőművészek bemutatkozó terepét kívánja itt kialakítani, akik kifejezetten a helyre tervezett alkotásokkal jelennek majd meg.

Antal Péter tervbe vette egy hiánypótló, a modern és kortárs magyar képzőművészet szempontjából egyedülálló kiadvány megjelenését. – A „99 év” katalógusában megjelent a gyűjteményem egy részéről készült fotóanyag és folyamatosan készülnek majd az életműábrákat feldolgozó kiadványok is. Később ezek összefűzéséből születik meg majd az Antal-Lusztig gyűjtemény katalógusa, a szerződések szerint 2009 őszén.

Hova tovább?

Ellentmondásokkal tarkított születése és gyermekbetegségei után a Modem vitathatatlanul fejlődési pályára állt, amit nem csak tartani, hanem amennyire lehet, fokozni igyekeznek. Lássuk be, szükség lesz rá, ha meg kíván felelni céljainak, az önmaga által támasztott követelményeknek, nemcsak meghatározó képzőművészeti központjává válni az ebből a szempontból is elhanyagolt keleti országrésznek, hanem bekapcsolódni a nemzetközi művészeti élet vérkeringésének főáramába is.

– A Modemet a kezdetektől, mint Kunsthalle kiállítóhelyet képzeltük el. Ehhez kiváló alapot biztosít az Antal-Lusztig gyűjtemény, és ennek szellemében terveztük, tervezzük a többi kiállításunkat is. A folytatásban egy érdekes kérdéskör megválaszolásához kívánunk hozzájárulni. A magyar kortárs képzőművészettel kapcsolatban folyamatos viták zajlottak arról, hogy bizonyos generációk

hogyan és miért kerülhettek abba a helyzetbe, hogy folyamatosan kiállításokon szerepelhettek, albumokat adhattak ki. A hetvenes-nyolcvanas éveknek két meghatározó generációját ismerjük, az egyiket akkor már érettnek, kiforrottnak tekintették, a másik akkoriban kezdte pályafutását. Legközelebb e korszak markáns egyéniségei fognak egy-egy párhuzamosan zajló, egymással szoros kapcsolatban álló csoportos kiállításon szerepelni. Augusztusban nyílik a Leonardo da Vinci kiállítás, szeptemberben pedig egy újszerű kapcsolódási pontot nyitunk a kortárs képzőművészet felé az Intermodem Nemzetközi Intermédia Fesztivállal.¹

– Nem hagyhatjuk szó nélkül az idei év nagy szenzációját. Ön többször nyilatkozott úgy, hogy a Modemben nem rendeznek a manapság divatos nagy nevekkel operáló kiállításokat, ehhez képest már néhány hete az augusztusra tervezett debreceni Leonardo da Vinci kiállítással volt tele a hírmédia.

– Két fajtája van a nagy nevek kiállításainak. Az olyan „mega tárlatok”, mint a Van Gogh vagy az impresszionisták szükségesek, mert vonzzák az embereket a múzeumba, mégsem egészen célszerűek, mert nagy a tumultus, ami nem kedvez sem a befogadásnak, sem az élményszerzésnek. Sajnos olyan kiállítások is elterjedtek, ahol csak kiírnak egy nevet a bejárathoz, de nincs igazán mögötte semmi. Utóbbiak nem fognak bekerülni a Modembe. A populárisnak mondható kiállítások közül is a kuriózumokat keressük, ilyen lesz „Az igazi da Vinci” című kiállítás. Életnagyságban láthatjuk majd a Leonardo által tervezett szerkezeteket, valamint a mester festményei és grafikái közül is több mint tíz már biztosan

szerepelni fog. Pontos listát még nem szeretnék közölni az alkotásokról, mert bár a fő megállapodások már megszülettek, a részletek tisztázása még folyamatban van.

A belépőket júniustól árusító jegyirodát a napokban választjuk ki. A legdrágább teljes árú felnőtt jegy 2900 Forintba kerül, míg a legolcsóbb csoportos diákjegyekért fejenként 900 Forintot kell majd fizetni. A célunk az, hogy aki szeretne, mindenképpen bejuthasson, ezért számos kedvezménykategóriát is meghatározunk. A kiállítással kapcsolatos friss információk a www.leonardodavinci.hu című internetes oldalon találhatóak.

Jegyzet

¹ Az Intermédia fesztivállal kapcsolatos információk megtalálhatók a www.intermodem.hu oldalon.

A Contemporary Sandwich out of a Time Labyrinth

The „Modem” is Debrecen’s new art gallery and museum of modern art, replacing the old cultural complex. It is housed in an additional wing of the new complex. The collection is based on Péter Antal’s substantial contemporary and modern art collection, the Antal-Lusztig Collection. The museum itself is a state-of-the-art place on three levels, two of which will be home to temporary shows, while a permanent exhibition will be arranged in the middle. The largest exhibition space in Central Europe can be found there, having enough room for complementary events. The first show was called „99 years” and provided enough conclusions to be able to move further. Andre Kertész’ „Distortions” was another attractive exhibition of modern photography. A Da Vinci exhibition is being planned as part of the „linking to the visitor” philosophy.

A Holló László Galéria Putnokon

Zs. Ujváry Mária

2007. február 27-én nagyszabású emlékünneprésre került sor a putnoki Holló László Galériában, a Kossuth-díjas festőművész születésének 120. évfordulója alkalmából. Az ünnepségen köszöntő beszédet mondott Hideg Imre, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Oktatási és Művelődési Főosztályának főtanácsosa, valamint Lovas Kiss Antal, a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke adjunktusa. A díjakat dr. Ujváry Zoltán professor emeritus adta át. A rendezvényen a Péczeli József ÁMK Általános és Alapfokú Művészeti Iskola zenetagozatának növendékei adtak műsort.

A *Holló László Művészeti Díjat* a művész felesége, Hollóné Maksa Olga alapította férje születésének 110. évfordulója alkalmából. Azóta minden évben március 6-ához közeli időpontban kerül sor a díjak átadására. A kuratórium 2007-ben három helyszínen összesen kilenc Holló László Díjat és két Holló László Emléklevelet adott át. Az egyik ilyen helyszín a putnoki Holló László Galéria volt, ahol dr. Faggyas István ózdi grafikusművész, folklórgyűjtő, É. Kovács László gömörorszói festőművész, honismereti kutató, Zajác Tamás Tiszaujvároson élő bőrszobrász iparművész és Balogh Géza nyíregyházi festő- és szobrászművész vehette át a díjat a kiállítással egybekötött emlékünneprészen.

A Holló László Galéria 1994 szeptemberében nyílt meg az ún. Seress-házban. Az épületről néhai tulajdonosa, dr. Lendvály Benóné Seress Sarolta még életében úgy rendelkezett, hogy halála után múzeumi célokat szolgáljon. E nagylelkű ajándékozást egy másik követte: dr. Ujváry Zoltán professor,

a gömöri térség szülötte, a Gömöri Múzeum létrehozója értesülve az új intézmény alapításának terveiről, azonnal felajánlotta nagyszámú és nagy értéket képviselő képzőművészeti magángyűjteményét, amely megvetette az intézmény alapját. Feledy Gyula, Reich Károly, Medgyessy Ferenc, Józsa Lajos, Tóth Sándor, Zádor István művei mellett Szilágyi Imre grafikái sorozata került ekkor a galéria tulajdonába, de a kollekció legszámottevőbb részét a Munkácsy- és Kossuth-díjas festőművész, Holló László festményei és grafikái tették ki.

Az első kiállítás a gyűjteményt megalapozó kollekció anyagából nyílt. Holló László művei az épület első helyiségében állandó tárlaton fogadják a látogatót. Az Ujváry Zoltán professor által felajánlott első képzőművészeti adományt még további kettő követte. A másodikra az ötéves évfordulón, 1999-ben került sor. Negyven képzőművészeti alkotás, erdélyi, kárpátaljai, jugoszláviai és természetesen magyar művészek kitűnő művei kerültek a gyűjteménybe.

A galéria fennállásának tizedik évfordulója adott alkalmat a harmadik nagy értékű adományozásra. Az ünnepi tárlaton 45 db kortárs festmény került bemutatásra. A művészek között amatőrök és naivok, ifjú tehetségek és mesterek, művészeti díjasok, anyaország-

A Holló László Galéria épülete
The building of László Holló Gallery
Fotó – Photo: Frecskóné Farkas Beáta

gi (a Dunántúltól a fővároson át Nyíregyházáig) és határon túli (tornaljai, ungvári, vajdasági, valamint Erdélyből áttelepült) magyar alkotók festő-, grafikus- és szobrászművészek egyaránt szerepelnek, a válogatásban figyelve a történelmi Gömör alkotóinak jelenlétére is. A 45 kortárs mű stílusában, technikájában és műfaji változatosságában szintén gazdag spektrumot képvisel. A ceruza-, toll- és tusrajztól a linómetszeten, diópácon, akvarellen, pasztellen át a tűzzománcig, olajfestményig és a bronz kispasztikáig látjuk a technikai variációkat. Az adomány további részét képezi a Holló László grafikai művészetét bemutató törzsanyag, amely 50 bekeretezett, kiállításra előkészített grafikából áll (diópác, tus-, szén- és ceruzarajz). Ujváry Zoltán további 200 db vázlatot ajándékozott a galériának, amelyek Holló László meghatározó témaérdeklődéseit bemutató grafikai tanulmányok. A tízéves évfordulón került sor a Kövér József szobrászművész által készített Holló László-dombormű felavatására is, a galéria épületének homlokzatán.

Az intézmény gyűjteménye az újabb felajánlás révén igazán sokszínű, gazdag képzőművészeti gyűjteménnyel rendelkezik, melyből jelenünk művészeti fejleményeit igényesen bemutató több önálló vándorkiállítást lehet megrendezni.

The László Holló Gallery in Putnok

The László Holló Gallery held a large-scale celebration on the occasion that the painter whom it was named after was born 120 years ago. The gallery was opened in 1994 when the Seres House was bequeathed by its former owner to serve as a museum. The foundation of the collection was the result of the generosity of Prof. Zoltán Ujváry, who donated most of his private art collection to the gallery, the majority of which consists of works by László Holló.

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition
Fotó – Photo: Gáti Sándorné

A magyarországi lengyelség múzeuma és levéltára

Juhász János

Bevezető gyanánt

A magyarok és lengyelek évezredek barátságára, történelmünk számos kapcsolódási pontja a mai emberek, s különösen az utolsó emberöltőt megelőzők közül sokak számára személyes tapasztalat. Az 1956-os forradalom hatására a lengyelországi politikai közhangulatra, s a Lengyelországból hazánkba irányuló segítőkészség megnyilvánulásait közvetlenül kapcsolhatjuk a második világháború lengyel menekültjeinek magyarországi gondozásához. (Az 1956 lengyel visszhangjára emlékező különleges dokumentációs kiállítást a Fővárosi és az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézetével közösen rendezte 1997-ben a Budapesti Történeti Múzeumban.) Ezen kívül különböző kulturális intézményekben számos olyan tárlatot is láthatott a közönség, amelyek a lengyel kultúra egy-egy szegmensének magyarországi bemutatását vállalták. A magyar-lengyel kapcsolatok és a Magyarországon élő lengyelek történetének átfogó ismertetése azonban – ha több fontos tanulmányban, szép kivitelű történeti munkában meg is valósult – múzeumi kiállításként még nem jöhetett létre.

Lengyel és magyar közeli múlt

Magyarországon a nemzeti és etnikai kisebbségek önkormányzatiságának törvényi szabályozását követően megalakult az *Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat* (1995), amely a Magyarországon élő több mint 10 ezer fős lengyel kisebbség civil kezdeményezéseinek, művészeti életének, vallási tevékenységének támogatását is magára vállalta. 1998-ban, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által kiadott működési engedély birtokában, az önkormányzat épületével azonos telken megnyílt a *Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára* (*Muzeum i Archiwum Włógierskiej Polonii*) Budapesten, a kőbányai Állomás utca 10. szám alatt. Fenntartója a Magyarországi Lengyel Kisebbségi Önkormányzat. Költségvetési ellátását 2003-tól a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal biztosítja, az állami költségvetés kisebbségi intézmények fenntartására előirányzott keretéből.

A múzeum a magyar-lengyel kapcsolatok és a Magyarországon élő lengyelek története teljes köre tárgy- és dokumentációs gyűjteményének létrehozását kezdte el, s folyamatosan építi az ehhez kapcsolódó

Derenki Emlékház, Andrásztanya
The Memorial Building of Derenk Village in Andrásztanya

Derenki szobarészlet
An interior from Derenk Village

adatbázist. Az archívum, a kialakított fejlesztési koncepció szerint felöleli a különféle közgyűjteményekben és egyéb intézményekben (múzeumokban, könyvtárakban, levéltárakban, egyetemeken, civil szervezeteknél) elérhető információk témánkra vonatkozó összességét.

Az épület, amelyben 1998 és 2005 között a Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára is otthonra talált, az állandó kiállítás mellett csak kisebb időszakos kiállításoknak tudott helyet adni; esetenként kamaratárlatok bemutatására is sor kerülhetett. 2005 augusztusában magyar és

lengyel állami szervek összefogásával elkezdődött a múzeumépület bővítése. *Az új múzeum felavatására 2006 szeptemberében kerül sor.* Az ünnepélyes megnyitó a Külhoni Lengyel Múzeumok, Könyvtárak és Levéltárak Állandó Konferenciája 2006. évi ülészaka keretében valósult meg. Ez egyúttal lehetőséget teremt műzeumunknak a lengyel közgyűjtemények nemzetközi szakmai munkájába való intenzívebb bekapcsolódásra, kiállítási anyagaink és kiadványaink cseréjére, a kutatótevékenység szélesítésére. Az Európai Unió kulturális örökségvédelmi, művészeti és történeti kutatási programjaiban történő részvételt is segíthetik ezek a kapcsolatok, s különösen fontosak a szomszédos országokkal (Szlovákiával, Romániával, Ukrajnával, Litvániával, Fehéroroszországgal, a jugoszláv utód-államokkal), mert a történeti múltat nyilvánvalóan Magyarország és Lengyelország történelmi határai között kell vizsgálnunk.

A magyarországi „lengyel vidék”

Az építkezés ideje alatt ugyan az állandó kiállításunkat le kellett bontanunk, de az ott bemutatott anyag egy részéből összeállított „Szülőfalum, Derenk” című tárlatot Borsod-Abaúj-Zemplén megye településein vándor-

oltatjuk. A második világháborúban felszámolt Derenk község Magyarország egyetlen tisztán lengyel nemzetiségű települése volt. Lakóit a környező falvakba (Andrástanyára, Istvánmajorba, Büdöskútpusztára stb.) telepítették át. Az emlékkiállítás egy tiszta szoba enteriőrrel és dokumentumokkal mutatja be az egykori faluközösség lakóinak életmódját.

Az Andrástanyára költöztetett derenkiek gazdálkodásának és lakáskultúrájának tárgyait őrzi a Derenki Emlékház, amely a derenki lengyel családból származó Sa-farcsik Tibor építésmérnök és felesége gyűjteményének felajánlásával 2003. szeptember 9-e óta a Magyarországi Lengyel Múzeuma és Levéltára fiiláléjaként működik.

A második világháborúban Magyarországon menedéket talált lengyelek emlékét az ország számos helyén őrzik. A sárvári, egykori „selyemgyári” menekülttábor lakóinak relikviáiból 2004 szeptemberében rendeztünk emlékkiállítást, amely a dunántúli településről indulva járja az országot. A sárvári temetőben megemlékeztünk az ott eltemetett egykori menekültekről. A lengyelek sírjait az országban mindenütt igyekszünk felderíteni, és gondozásba venni. Ez arra is utal, hogy múzeumunk a helyi lengyel kisebbségi önkormányzatokkal, az

országos önkormányzattal és a civil szervezetekkel szorosan együttműködve tevékenykedik. Gyűjteményünk anyagából rendeztük meg 2005 nyarán Budapesten a Magyarországi Lengyel Napja alkalmával szervezett ünnepségen „A magyarországi lengyel kisebbségi önkormányzatok 10 éve” című időszaki kiállítást.

A visegrádi országokban élő lengyel képzőművészek alkotásaiból „Négy égbolt” címmel 2004-ben egy reprezentatív és igen nagy sikerű időszaki kiállítást rendeztünk Budapesten. Ezt követően az anyagot Magyarországon, Csehországban, Szlovákiában, Lengyelországban vándoroltatjuk. A közelmúltban Varsóban (a királyi nyári rezidencia múzeumában) mutattuk be, a jelenleg Krakkóban látható a „Lengyel népi faépítéset” című, Jan Swiderski fotóiból összeállított vándorkiállítást számos magyarországi helyszínen és Szlovákiában mutattuk be.

Derenk falu egyetlen, el nem bontott épületének: a romos, de még megmenthető egykori iskolának – az Észak-Magyarországi Erdőgazdasági Részvénytársasággal együttműködésben történő – rendbehozásával egy fotókból és dokumentumokból összeállított állandó kiállítás létrehozásán dolgozunk. A falu területének az elburjánzott növényzettől való megtisztításával a

*A lengyel parcella a rákoskeresztúri Újköztetőben
The Polish section of the Rákoskeresztúr Cemetery*

A derenki búcsú, 2005. július 24
The Fair in Derenk, 24 July 2005
Fotók – Photos: Juhász János

telek- és utcaszerkezetet, a házak táblákkal történő megjelölésével felismerhetővé tesszük. A temető bejáratát megépítettük. Az elpusztult sírjeleket részben már pótoltuk. A derenki búcsú minden év júliusának végén a magyarországi lengyelek egyik legnagyobb közösségi megmozdulása! A romfalu területén megépült kicsiny kápolna előtt lezajló szertartáson több száz ember szokott részt venni. (A falu születési és halotti anyakönyveinek feldolgozásával és megjelentetésével ismertté váltak Derenk családnevei, rokonsági kapcsolatai, demográfiai mozgásai.

Tervek és lehetőségek

Új állandó kiállításunk fő egységei a magyar-lengyel kapcsolatok fontosabb területeit: a kereskedelem, a művészetek, a tudomány és technika jelentős folyamatait, eseményeit, személyiségeit, alkotásait fogják ábrázolni. A közös királyok, a fegyverbarátság, a XVIII. századi és korábbi paraszti népesség határok menti kölcsönös áttelepülései, a XIX. század polgárságának családi kapcsolatai, a XIX-XX. század magyarországi gyáriparában foglalkoztatott jelentős szá-

mú lengyel munkásság megjelenítése fontos szerepet kapnak majd a tárlaton.

Kétévenként rendezzük meg a „Lengyelek magyar földön” című tudományos konferenciát. A 2002. és 2004. években elhangzott előadások kötetanyaga szerkesztés alatt van. A megjelentetés anyagi fedezetét azonban csak pályázati forrásokból tudjuk előteremteni. A 2006 novemberében sorra került harmadik rendezvényen a Rákóczi szabadságharc lengyelországi támogatottságának kérdéseit elemezték a kutatók.

A Magyarországi Lengyel Múzeuma és Levéltára 2005-től ad otthont a Magyarországi Lengyel Alkotói Fórumnak. Ez a hazánkban élő, lengyel származású művészek, tudományos és műszaki kutatók 2006-ban civil szervezetté váló társasága, s amely 1996-ban jött létre, és elsősorban képzőművészeti kiállításaiival hívja fel magára a figyelmet.

Múzeumunk könyvtári állományának fejlesztésében elsősorban a történeti szakirodalom beszerzésére törekszünk. Emellett a Magyarországon letelepedett lengyelek irodalmi és szakmai publikációinak teljes körét igyekszünk figyelemmel kísérni. A hazánkban letelepedett lengyelek hagyatékának múzeumba kerülése egyúttal könyv-

tári anyagunkat is gyarapítja. A gyűjtemény mennyiségileg legjelentősebb része az a történeti dokumentumanyag, amely a magyarországi lengyeliség társadalmi, művészeti, vallási szervezeteinek működése során keletkezett. Igen fontos a Derenk községből elszármazottaktól gyűjtött, a hagyományos paraszti életmód tárgyi kultúráját reprezentáló kollekció. A képzőművészeti gyűjtemény darabjai részben a Magyarországi Lengyel Alkotói Fórum tagjainak kiállításai alkalmával kerültek a múzeumba.

A magyarországi nemzetiségek kultúrájának – mondhatnánk: kulturális hozományának –, szellemi életének és gazdasági tevékenységének folyamatos jelenléte gazdagítja az országot, mozgalmas és igényes színfoltja történelmünknek és jelenünknek. Az ezeréves lengyel-magyar barátság és sok tekintetben közös történelem tárgyakban és dokumentumokban megőrizhető lenyomatát igyekszik összegyűjteni és bemutatni a Magyarországi Lengyel Múzeuma és Levéltára.

Itt is felhasználjuk az alkalmat arra, hogy olvasóinkat és kollégáinkat kérjük: a gyűjteményeinkben található magyarországi *polonikákról* és lengyelországi *hungarikákról* tájékoztassanak bennünket!

The Museum and Archives of Poles Living in Hungary

Hungarian and Polish history and culture have always been very close to each other and have been intertwined and connected at several points. This relationship, however, has not been presented to the audience in a museum exhibition. The Minority Government of Poles in Hungary was established in 1995 to support civil, cultural, religious and other activities of the 10 thousand Poles in Hungary. Their museum and archives were opened in 1998 in Budapest. There a whole database is being developed collecting and processing the objects and documents. The museum had a permanent exhibition until 2005 when it closed down for reconstruction. The reopening is planned to be at the Expatriate Polish Museums, Archives and Libraries Conference. A selection from the closed permanent exhibition is travelling around in the north of the country, where the only pure Polish settlement was demolished during the world war. The relics and documents from that place are exhibited in the show, commemorating this important village. Another travelling exhibition is commemorating the refugee camp in Sárvár. Polish artists have their permanent forum in the framework of the museum. The new permanent exhibition is planned to be an important review and resource of information on Hungarian-Polish relationships, in culture, politics, arts, commerce etc., along with the biennial conference, the enlarging library, as the culture and presence of minorities in Hungary is an asset to the whole country and it is important to preserve and represent it for the public.

Kiállítások

„Virágozódott ... anno” Az Umlingok Kalotaszegen

Marosi Ernő

Minden emberi tevékenységben, s különösképpen a kultúrában szükséges, hogy munkálkodásunk értelmét keresve, időnként visszatekintsünk a kezdetekre. Ilyen visszatekintésre ad alkalmat a Néprajzi Múzeum most számunkra megnyíló kalotaszegi kiállítása. Alkalmat a múzeum hagyományával való szembenézésre, amelynek nemcsak anyaggyűjtésében, hanem jellege megformálásában, a néphagyományról, a népművészet esztétikai és történeti értékelésében vallott alapelveinek kialakításában is döntő és mintaképet adó tett volt Bátky Zsigmond 1898-as nevezetes gyűjtőútja. Ennek a nagyszabású gyűjtésnek az eredménye tudvalevőleg mindmáig nemcsak a múzeumban, hanem a közvéleményben is az egyik legfontosabb, egységes corpust alkotja, s szemléletesen megtestesíti a népművészet egyik ideálját. Alkalmat ad azonban arra is, hogy immár történeti visszatekintésben szemléljük ezt az ideált magát is. Arról az ideálról van szó, amelyet egykor a Malonyay Dezső szerkesztette munka formált kánonná és terjesztett el, s amely a századfordulón került a kultúrpolitika középpontjába.

Ez az ideál a XIX. századvégnek terméke, s belőle nemzeti kultúránknak számos, általánosan vallott, axiomatikus érvényűnek tekintett értékelve származik. Ezeknek az elveknek egyik sajátossága az organikus közösségnek a kisebb, familiáris közösségekről magára a nemzetre is rávetíthető ideálképe, esztétikum és morál szerves összefonódása, s a másik, ami ebből következik, a világkép harmonikus totalitásának feltételezése. Ezekben az alapelvekben nem nehéz a XIX. század végének s a XX. század elején a művészetek nagy egységét kereső elgondolásaira ismerni, azokra, amelyeket Richard Wagner zenedrámája, mint Gesamtkunstwerk testesített meg, vagy másfelől, amelyet a görög művészet és mítosz harmóniája képviselt Friedrich Nietzsche-től kezdve a közösségi éthosz és a művészet azonosságát, az egyetemes és a nemzeti elválaszthatatlan egységét hirdető magyar Fülep Lajosig. Mindezek az általános esztétikai elvek konkrétabb megfogalmazásukban, a William Morris nyomán haladó, a gyáripari tömegtermelés értékrombolásával szemben a középkori eredetű kézművesség esztétikumából ihletet merítő preraffaelita mozgalom nyomán tették a gödöllői szecessziós művészek számára álmaik ihletőjévé és egyszersmind megvalósulásává Kalotaszeget. Egyik vezéralakjuk, Kriesch Sándor éppolyan programszerűen vette fel a Körösi

Részlet a kiállításból – Detail of the exhibition

nevet, ahogyan másfelől Bartók Béla lakásának berendezésénél is kalotaszegi festő-asztalozhoz fordult. A művészeti ágak egységének alapelveit, a képzőművészeti és a zenei kutatások közös előfeltevését mindenekelőtt a paraszti közösség archaikus értékeit megőrző szerepből következő, „tisztá forrás” jelentőségének elképzelése jelentette. Ebben a szellemben kínálta Kós Károly Kalotaszeg mintaképek az építészek számára: „Írók nektek arról, amit ti nem tudtok, és amit ti letagadtok, apáink, nagyapáink és dédapáink építőmunkájáról”.¹ Mert, a nemzeti művészetéről szóló fejtegetései szerint, miközben „Kítúrjuk mi a múlt idők avarjaiból megvetett népdalainkat, felfedezzük népiünket, mint nemzeti kultúránk leghívebb híveit, legjobb őrzőit.”² Kós Károly történelmi koncepciója szerint „Polgárságunknak, főurainknak, egyházainknak, szóval művészi termelésünk fogyasztóinak a maguk, életük, vagyonuk biztosításával kellett törődniük, középnemességünk vagyoni és szellemi ereje kimerült a haza és vallás védelmezésében. Művészetük ilyen körülmények között teljesen visszafejlődött. De nem halt meg, csak elrejtőzött. Elrejtőzött oda, ahova nemzeti irodalmunk, nyelvünk is: a nép közé.”³

Ennek az elrejtőzés-teóriának s a nép értékőrző szerepének mindig is nyugtalanító jelenségei voltak a kolozsvári festőasztalos Umling Lőrinc és fiai, akinek munkásságát e kiállítás bemutatja, hiszen tevékenységük egyáltalán nem elrejtett, hanem monumentális igényű volt, s mindmáig meghatározza Kalotaszeg templo-

mainak újkori képét. Nem téveszthető szem elől az sem, hogy ez a munkásság a XVIII. század végéig tartott, s lényegében a barokk és a rokokó stíluskorszakaival, eszmetörténeti szempontból a felvilágosodással párhuzamos jelenség. Érthető, hogy a művészettörténeti kronológiai rejtély feloldása erősen ösztönözte a történeti kutatásokat. E téren a legtöbbet Kelemen Lajos tette, aki számos, indokolatlan előítélettel leszámolt, s nevezetesen az erdélyi nemzetek, városok és régiók kölcsönhatását is példásan tisztázta. Ma is érdemes idézni 1944-es, iránymutató megfogalmazását, amely szerint [Segesvár] „Jóformán a fél Közép-Erdélyt ellátta készítményeivel, s ez a hatás nem korlátozódott csak a templomi felszerelésekre, hanem a megrendelt vagy a vásárokra hordott házi bútortat révén még jobban és messzebbre kihatott. Midőn pedig a Segesvárt tanult szászoké Umling Lőrinc 1742-től Kolozsvárra tette át működése színhelyét, egy emberöltőnél tovább elárasztotta mintáival Kolozsvár környékét s főleg Kalotaszeg templomait. A vaskos, kövér szász mennyezet- és bútorvirágok aztán Umling hasonló nevű fia meg utódai és a kolozsvári magyar asztalosok kezén megkönnyebbedtek, megszépültek. Színük is módosult, s a XVIII. század utolsó negyedében már olyan magyar bútor- és mennyezetvirágokká alakultak, hogy ha nem ismernénk fejlődésük menetét és alkotóikat, éppen olyan nehezen jönnének reá rokonságukra, mint néha az ugyanolyan nagyszülőktől származó, először látott unokákéra.”⁴ Feltétlen figyelmet érdemel,

hogy Kelemen Lajos nem merev archaizmusról beszélt, hanem élő, fejlődőben lévő stílusról. Szerinte Vistán „Sok minta – mondhatni az egésznek kétharmada – még tiszta reneszánsz hagyományokat mutat; de viszont néhánynál oly erős barokk vonásokkal találunk, hogy néhány akkor is elárulná félszázados valószínűséggel a mennyezet korát, ha a felirat erről egy szót sem szólna.” (1756)⁵ Kelemen Lajos elsősorban az ornamentikát értékelte e munkákon, így Szász-lónán is „a nagyon változatos késői reneszánsz és barokk virágdíszeket”,⁶ mentséget keresve a figurális elemekre: „a sok szép virágmotívumért elfelejtjük vagy megbocsátjuk azokat a gyarlóbb kísérleteket, melyeket egy-egy kevésbé vagy nem jól sikerült állatszimbólum vagy éppen emberi alak ábrázolásában festőjük elkövetett. Enyhítő körülményül mindenesetre föl kell hoznunk azt, hogy ezek az ábrázolások túlnyomóan bibliai vonatkozásúak, s alkalmazásukat a templomban minden bizonytalansággal annyiira a festő, mint az egyházi felfogás kívánhatta.”⁷ Érdemes megjegyezni, hogy az újabb kutatás, mindenekelőtt Mihály Ferenc megfigyelései épp e téren hoztak új eredményeket, bebizonyítva, hogy az ifjabb Umling Lőrinc a bánffyhunyadi mennyezetet a végsőkig, alapmotívumokra egyszerűsítve, olyan morális emblémákat festett, amelyekkel – egyelőre pontosan nem azonosított grafikai előképek nyomán – 1778-ban a magyarköblösi református templom karzatmellvédjét is díszítették.⁸ Ezzel a korszerűség, a haladás és a műveltség új kritériumai kerültek előtérbe. Minden

Menyasszonyi láda, 1789, Kolozs megye, ifj. Umling Lőrinc
Wedding chest, 1789, county Kolozs, Jr. Lőrinc Umling

Mennyezetkazetta, 1745. Kispetri, Umling Lőrinc
Ceiling panel, 1745. Kispetri, Lőrinc Umling
Fotók – Photos: Sarnyai Krisztina

jel szerint éppen az Umling család művészetének mai szemlélete kimozdulóban van abból az állapotából, amelyben kortalan, archaikus vonások őrzőjeként jelent meg.

Még jelentősebbek, és témánk szempontjából általános művészettörténeti érdekűek azok az újabb fejlemények, amelyek a XX. század elejének összművészeti igényének alapján konstruált és közkeletűvé vált „virágos reneszánsz” koncepciójának felülvizsgálatához vezettek. Mint ismeretes, ennek egyik legtekintélyesebb híve és hirdetője Balogh Jolán volt. *A művészet Mátyás király udvarában* című nagy monográfiájának képkötetében néhány helyen motívumsorokat közölt, így Szatmári György pécsi tabernákulumától kezdve a kolozsvári Farkas utcai templom szószékének lábazat-részletéig,⁹ visegrádi reneszánsz faragványtöredékektől sárközi hímzés-részletig,¹⁰ vagy Corvina-kötések ornamenseitől XVIII. századi virágos faragványokig és a vistai református templom 1699-es mennyezetkazettáig,¹¹ annak a tételének bizonyítására, mely szerint a késő reneszánsz

Menyezettábla, 1780. Bánffyhunyard,
Umling Lőrinc
Ceiling panel, 1780. Bánffyhunyard,
Lőrinc Umling
Fotó – Photo: Mihály Ferenc

„ornamentális rendszere és motívumai tovább éltek a virágdíszes ornamentikában (festett mennyezetek, ornamentális freskók, hímezések stb.). Erdélyben sajátos postrenaissance alakult ki, főként a kőfaragásban, melyet joggal nevezhetünk erdélyi virágos renaissance-nak. A virágornamentika, valamint egyes építészeti formák lassanként beolvadtak a népművészetbe, ahol új változatokban szinte a huszadik század kezdetéig tovább éltek és virágoztak.”¹² Mint látjuk, Balogh Jolán tézise lényegében Kós Károly koncepcióját őrizte meg sokáig. 1985-ös megfogalmazása szerint mindez „főként a kőfaragásra” érvényes, s ezzel a megszorítással nyilvánvalóan figyelemmel volt az általa igen nagyra becsült Kelemen Lajos véleményére, aki Voit Pál 1942-es tanulmányáról helyeslően írta: „Külön ki kell emelnünk Voitnak a virágos reneszánsz stílusra vonatkozó megállapítása helyes elhatárolását. Ezt az elnevezést Balogh Jolán használta legelőbb, de az, mint Voit helyesen megállapítja, csak 'az erdélyi renaissance kőemlékek egy csoportjára' vonatkozik; egyesek helytelenül alkalmazták más díszítésekre is.”¹³

„Együtt fényesebbek...”

Az újfehértói aranyelet vendégkiállítása Kassán

Ulrich Attila – Kriston Vízi József

„Ki gondolná, hogy az Úr 1685. esztendejének február hava ilyen meleg? Tisztára tavasz van, még virágot is láttam az út mentén valahol. Meg lesz még ennek a börtje, legalábbis nagyapám mindig ezt mondogatta. Csak ne kellene

Kelemen Lajosnak ez a szigorú módszeressége talált folytatásra a jelenkori művészet-történeti kutatásban – erdélyiben, különösen Kovács András kolozsvári professzornál és a hazaiban is, különösen Mikó Árpádnál. Kovács András alapos tanulmányokkal és újabb forrásadatokkal világított rá – legutóbb a Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából 2006-os kötetében,¹⁴ hogy az a művészi gyakorlat, amelynek utolsó jelentős képviselője az 1762-ben meghalt, az Umlingokkal párhuzamosan élő és dolgozó Sipos Dávid volt, a Bethlen Gábor és I. Rákóczi György uralkodása idején a fejedelmi udvar által foglalkoztatott idegen művészek manierista gyakorlatára vezethető vissza. Kimutatja – különösen a kolozsvári Farkas utcai templomi szószéken dolgozó Elias Nicolai és Benedictus Mueck, valamint Régeni Asztalos János művészetének a prágai udvari manierizmus körébe vezető tapasztalatait és tanulmányait, nem utolsósorban a virágornamentika allegorikus múlandóság-utalásokkal telített természettanulmányokhoz vezető kapcsolatait. Kovács András végkövetkeztetése szerint: „... igen nehéz lesz továbbra is fenntartani a Farkas utcai szószékből kisarjadt 'magyaros' stílusorszakra, az 'erdélyi virágos reneszánszra' vonatkozó elképzeléseket. Az ilyen, a XVII–XVIII. századi Erdélyben elterjedt és kedvelt, rajzos, virágos díszítő kompozíciók, éppen úgy, mint a Farkas utcai szószék is, az európai dekoratív művészet évszázados, grafikai lapok, iparművészeti alkotások révén elterjedt közheleiből ihletődnek.”¹⁵ Mikó Árpád élesen fogalmazott következtetése szerint pedig „a magyar művészet-történet-írás, amely a reneszánszban, ebben a 'haladó' stílusban sokáig saját nemzeti karakterét kereste, a 'virágos reneszánsz'-ban találta meg azt a szívárványhidat, amellyel a népművészetet és a történeti stílusokat össze lehetett kötni. Bár sok kérdés vár még tisztázásra a magyarországi késő reneszánsz művészet tovább élő jelenségei körül (főleg Erdélyben), nem lehetetlen, hogy csupán az ezzel foglalkozó tudomány volt sajátosan magyar, s nem az, amit tárgyául választott.”¹⁶

Előljáróban arról beszéltem, mily üdvösek az olyan alkalmak, amelyek a tudományos hagyományainkkal való szembenézésre adódnak. Ilyen lesz a hírek szerint a magyar későreneszánss kiállítása 2008-ban, Mikó Árpád szer-

vezésében. S ilyen alkalom, a későreneszánssz reális történeti helyének megértését segítő szemle a mai is, amiért köszönettel tartozunk a Néprajzi Múzeumnak és munkatársainak.

(A kiállítás kurátora: Kiss Margit)

Jegyzetek

¹ Kós Károly: Régi Kalotaszeg, MMÉEK XLV-1911. 639.

² Kós Károly: Nemzeti művészet M. Ipm. XIII-1910. 145.

³ uo. 154.

⁴ Kelemen Lajos: Művészettörténeti tanulmányok, s.a.r. B. Nagy Margit, Bukarest 1977. 52.

⁵ uo. 97.

⁶ uo. 83.

⁷ uo. 83.

⁸ Lángi József – Mihály Ferenc: Erdélyi falképek és festett faberendezések 2. Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ, Budapest 2004. 62-67.

⁹ Balogh Jolán: A művészet Mátyás király udvarában II. Képek, Budapest 1966. 53, 61-65. kép.

¹⁰ uo. 171, 249-252. kép.

¹¹ uo. 403, 569 a-g kép.

¹² Balogh Jolán: Mátyás király és a művészet, Budapest 1985. 450.

¹³ Kelemen: i.m. 1977. 104.

¹⁴ Kovács András: Képfaragók és dekorátorok a 17. századi Erdélyben. Dolgozatok az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárából Új sorozat I. (XI.) kötet, 2006. 163-178.

¹⁵ i.m. 174.

¹⁶ Mikó Árpád: Reneszánssz, in: Galavics Géza – Marosi Ernő – Mikó Árpád – Wehli Tünde: Magyar művészet a kezdetektől 1800-ig, Budapest 2001. 314-315.

Lásd még – See also: Borító 3 – Cover 3

„Floral Renaissance... in Blossom” The Umling Artist's Family in Kalotaszeg

The Hungarian Museum of Ethnography has just opened its new exhibition representing the extremely artistic Kalotaszeg region, thus creating the opportunity to do some retrospection on its past and traditions, how its foundations were laid, how its guiding principles were formed, all of these partly, and largely shaped by the collections of Zsigmond Bátky originating from 1898. The Kalotaszeg region has always been a kind of model for artists, representing the purity and authenticity of the peasantry, in its music, visual arts or architecture. The Umling family was a remarkable artist dynasty in the 18th century, their work simultaneous with the Baroque or the Enlightenment, leaving its mark on the modern appearance of churches in Kalotaszeg. The late Renaissance and also the „floral Renaissance” are and will be finely represented in the shows of the Museum of Ethnography.

várig valahogy. Ha nem Thökoly Fejedelem vagyónát vinnénk, Isten bizony itt hagynám ezt az egészet! A németek már nagyon közel vannak. Látszanak a felgyújtott falvak tüzei. Most úgy látom, Hajdúnánás ég, ez már nagyon közel van hozzánk.

Na de mindegy, úgyis szürkül már! Ha éjszaka sokat megyünk, hajnalban tán' elérjük Újfe-

Bethlen Gábor tízszeres aranyforintja.
Erdély, 1619
The ten-time golden florin of Prince Gábor
Bethlen. Transylvania, 1619

II. Rákóczi György tízszeres aranyforintja.
Erdély, 1652
The ten-time golden florin of Prince György
Rákóczi II. Transylvania, 1652

hértót. Csak ez az Alföld, ez ne lenne olyan sík. Még beszélgetni is tilos, nehogy meghallják. (Nem, mintha a szekerek nem lennének hangosak, na meg ezek a buta tehének... Még jó, hogy gondolkodni lehet, beszélgetek én szívesen magammal.)

Csak gyorsabban mehetnének, de nem tudunk, mivel itt a sok arany, fegyver, ezüst, na meg az a sok pénz! Hát... amikor pakoltunk, belenézünk az egyik vasas ládába. Barátom! Vót' az vagy 50 kila arany, mind pénz, szép szarvasbőr zacskókban. Láttam benne Ófelsége, az Erdélyi Bibliás Fejedelem pénzét, Isten nyugosztalja. Azt hiszem, ő volt a kis Ferkó nagypapa. De vót ott más is: Dobzse László király Turzó által vert érme, Bethlen-pénzek, sok madonnás arany, meg igen sok más is, nem is láttunk még olyat. Mondtuk is ezzel a fél vak társammal, el kéne tenni belőle valamit. Na és ebből mi lett, semmi...

Vírrad, látszik Fehértó. Közel a tó, mert a nádasban megyünk.

Mi a fene, hangok. Kik ezek? Halt! Hande hoch! Dejszen, németek... Hol a láda, itt egy zacskó, ez elég lesz, jó nehéz, elteszem magamnak. Bizony, jól fog jönni a háború utánra! Gyorsan be a nádasba, elbújok. Itt is németek, ott is németek, körbe vagyunk zárva. Hol a kardom? Na, fennhagytam a kocsin, de van jó késem, elásom a kincset... Ott egy fa, ezt megjegyzem, gyorsan, gyorsan, még jó, hogy ez homok. Na, megvan! Most pedig elbújok. Hé, te vagy az, komám? Gyere, elástam egy zacskó aranyat!

– Was?

– Ez egy német! Jaj, hol a fegyverem? (Lövés dördült...)"

Ez a szöveg hangzik el immár nap, mint nap

szlovák és magyar nyelven akkor, amikor látogatók keresik fel a hírneves kassai Kelet-Szlovákiai Múzeum¹ épületében lévő elegáns trezor termében a négy és fél hónap időtartamra (2007. május 18. – szeptember 30. között) helyet kapott újfehértói aranyelet tárlóit. Mint köztudott, pontosan öt évvel ezelőtt, 2002 április végén – a leletbejelentést követő kétheti kutatás eredményeként – 261 db aranypénz került be (a Nyíregyháza és Debrecen között éppen félúton lévő) Újfehértóról a nyíregyházi Jósa András Megyei Múzeumba.² A dr. Ulrich Attila történész-muzeológus szakmai vezetésével feltárt és gondozott éremkincs az elmúlt 50 év legnagyobb középkori aranyelelete, amit a benne előforduló ritkaságok, például tízszeres súlyban (három és fél dekagramm!) vert aranyak is kiemelkedővé tesznek. A lelet teljes súlya megközelítőleg 1 kg 30 dkg. A lelet kezdő évszámát Luxemburgi Zsigmond nagyszobeni aranyforintja (1436) adja, záró évszáma I. Lipót 1684-ben, Körmöcbányán vert aranypénze. A legtöbb veret (132 db) a Magyar Királyság területéről származik. A lelet földrajzi-birodalmi megoszlása darabszám szerint a következő: Erdély (8), Ausztria (6), Salzburgi Érsekség (26), Csehország (5), Szilézia (1), Német-Római Császárság (egyházi és világi tartományai 9, városai 42), Lengyel Királyság (7), Németalföld (5), Velence (4), Svédország (3), Strassbourg városa (Franciaország 1), Zü-

rich városa (Svájc 1), Német Lovagrend (1).

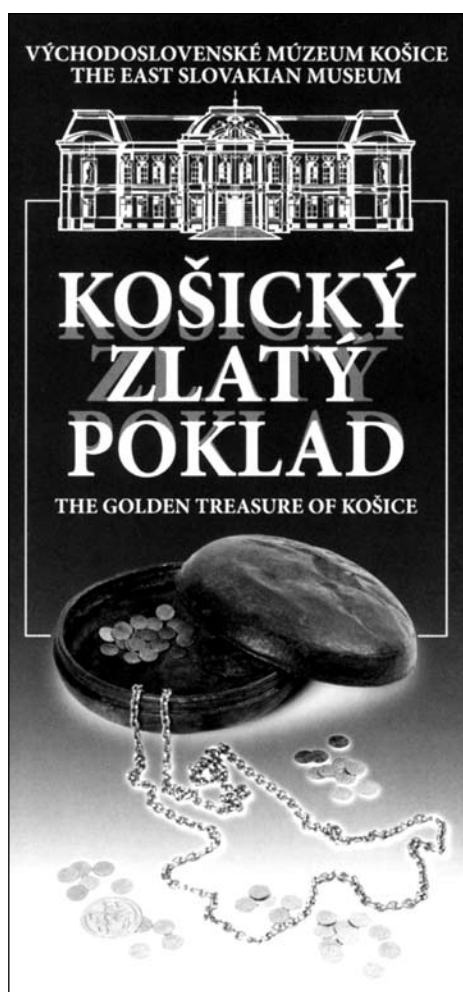
Nagyon valószínű, hogy a lelet vagy egy gazdag kereskedő magánvagyonra lehetett, de nem kizárható az a feltételezés sem, hogy a kincset közbe lehetett a Thököly–(Rákóczi) családhoz, mivel Thököly Imre felső-magyarországi fejedelemsége éppen 1684–85-ben esett szét. A kincset az egykori tokaji – egyébként már azt megelőző történelmi korokban is rendszeresen használt – kereskedelmi út mellett rejtették el, ami bizonyíthatja, az elrejtőt útközben lephették meg kirablói. Az Újfehértón megtalált kincs egy tervszerűen gyűjtött vagyon benyomását kelti, amit a sok igen jó állapotban, szinte verdefényesen megmaradt érme is bizonyít.

A lelet egyediségét a benne lévő többszörös (egy egység: 3,5 gr súlyú) aranyak, II. Ulászló hétszeres súlyban vert guldinere és János Kázmér igen ritka, négyszeres súlyban lévő dukátjai is megerősítik. Ilyen súlyú aranypénzek még a kassai aranykincsben sem találhatóak – noha az több, mint a tízszerese az újfehértóinak!³ Az éremkincs abszolút unikuma Gusztáv Adolf svéd király két 1632-ben vert dukátja, amit – jelen tudásunk szerint – eddig nem ismert a numizmatika! A kassai és az újfehértói aranykincs Közép-Európa két legjelentősebb XVI–XVII. századi éremlelete, amelyek egyszerre való kiállítása szakmai szempontból is az év egyik legjelentősebb eseményei közé tartozik.

A kiállítást kísérő marketing tevékenységről: A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Múzeumok Igazgatósága 2006 őszén vetette fel a Kelet-Szlovákiai Múzeummal egyre határozottabban formálódó együttműködése során e kiállítás megvalósítását, amit az is indokolt, hogy a nyíregyházi múzeumközpont épületének felújítása késve indulhatott meg. Mivel az OKM által továbbra is preferált Alfa-program egyik kiemelt tematikus (új állandó kiállítások megvalósítása) blokkját megcélzó szabolcsi pályázatnak szintén egyik alkotó eleme a megye területéről előkerült legendás (régészeti és középkori arany- és ezüst) kincsleletek bemutatása, ezért az érme ven-

dékiállítását egyfajta közönség-tesztnek is szánjuk. Az NKA Múzeumi Kollégiumánál elnyert sikeres pályázati támogatás segítségével az alábbiakat tudtuk megvalósítani: 1.) a kiállítás kültéri óriás molinójának és bejárat közeli reklámtáblájának (szlovák és magyar nyelvű) elkészítését, 2.) az 1899-ben épült felvidéki múzeumközpont előcsarnokából levézető exkluzív kiállítóegység fogadó-tereiben elhelyezésre kerülő szlovák, magyar és angol/német nyelvű ismertető kivitelezését, 3.) a kiállított műtárgyaink – a meglévő, néhány évvel ezelőtt helyben újra alkotott dizájn szerinti – elhelyezését, illetve azokhoz kiegészítő installációk elkészíttetését, 4.) egy június közepére időzített magyar és szlovák nyelvű kiállításvezetőt. A szintén kétnyelvű s a továbbfejlesztett arculathoz igazodó meghívó elkészítését (nomen est omen!) a nyíregyházi Aranymarketing Reklám Bt. támogatói szerződés keretében, jelentős kedvezménnyel vállalta – igaz, a szlovák betűkészlet konvertálása során akadtak némi zavarok részünkről. Egy szlovák és angol nyelvű képes leporelló elkészítésének költségét a szlovák fél kiemelt szponzora, a Moneta Cassovia (talán Kassai Pénzvédelem fordíthatnánk), s ugyanők a kassai múzeum numizmatikai gyűjteményében lévő, jó állapotú verőtő segítségével 50 darab alkalmi éremmel okoztak meglepetést.

A kiállítás beharangozását már február elején megkezdjük a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei éremgyűjtők havonta szokásos klubülésén, illetve Zozuláková Katarína népszerűsítő előadásával a kelet-szlovákiai numizmatikák körét informálta első kézből. A március végén Budapesten megrendezett hagyományos Utazás Idegenforgalmi Szakkiállítás és Vásár alkalmából megjelent kelet-magyarországi turisztikai lapban igen frekvenciált helyet (címlapfotót és egy egész belső oldalt) kaptunk.⁴ A MÁV Zrt debreceni székhelyű, ám a programszervezésben élenjáró nyíregyházi szolgáltatás értékesítő képviselő – az elmúlt két év során tudatosan kialakított kapcsolatunk bizalmi tőkéje alapján – úgy döntött, hogy különvonalat indítását hirdeti meg, a nyitónap (május 18.) mellett a tervek és szándék szerint havonta egy-egy hétvégét is kitűzve szeptember végéig. Az alkalmi szerelvény Debrecenből indul s megállóhelyei: Újfehértó, Nyíregyháza, valamint Tokaj. A május elejétől bevezetett új és jelentős vasúti jegyáremelkedés ellenére is igen kedvező (külön diák és felnőtt) részvételi díjakkal – eddig úgy tűnik – sikerült felkelteni a kispénzű nyári szabadidős kulturisták, egyesületek, baráti társaságok, családok figyelmét egyaránt. S a támogatók, együttműködők között is: minden/ki/, aki

A kiállítási leporelló címlapja
The cover of the exhibition folder

„arany és fénylik”: regionális média-partnerül a Gold FM rádió menedzsménjét sikerült megnyerni, míg a megnyitót követő fogadásra a kassai múzeum lendületes menedzser igazgatója, Ph. Dr. Pollák Róbert igazgató úr a Zlaty Bazant (Arany Fácán) hús-habos nedűt szolgálta tálcán a látogatók nyüzsgő tömegének!...A Szabolcs-Szatmár-Bereg megye nyugati szélén található Tiszadada községben 2004 novemberében alakult meg és működik Magyarország jelenleg egyetlen Gyermek Éremgyűjtő Szakköre, melynek vezetője ifj. Kovács Géza andragógus, kulturális menedzser, aki egyúttal az ottani tájház vezetője, lelke-motorja is. A Kör jelenleg 25 főt számlál, s programjaik megvalósításában közreműködik a kézműves-múzeum-pedagógus néprajzkutató, Botrányi Mónika is.⁵ A helyi Holló László Általános Iskola tanulója a hozzájuk csatlakozó Szűcs Zsuzsanna muzeológus-néprajzkutatóval (Vasvári Pál Múzeum) már a vonatút alatt, majd a kiállítás megnyitásának délutánján játékos pénz-

történelmi és -ismereti bemutatót s foglalkozást tartottak a kassai múzeumpalotában. Az előcsarnokban elhelyezett pénzverőgép segítségével érmeket készíthettek; a kassai ifjúsági társadalommal együtt pedig további rendszeres találkozók szervezésébe fogtak. A múzeumközi kapcsolatok szakmai körét – a protokolláris szint mellett – azzal is szeretnénk bővíteni, hogy a szlovák és a magyar (szabolcsi és borsodi) múzeum-pedagógusok, kulturális szervezők közös tématerve alapján egy kísérleti mintaprojektet felállítva vezetnek, végeznek családos hétköznapi és iskolai hétköznapi csoport-foglalkozásokat.

A még formálódó elképzelések között szerepel, hogy a 2007 végén bezáró kassai múzeum válogatott kincseiből az egy év múlva már teljes nagyüzemmel működő Jónás András Múzeum fogadjon viszont-bemutatót, s így az addigra feltehetően már kimerült múzeum-pedagógiai és közönségbarát programok tapasztalatait itthon bizalommal alkalmazhatjuk mindennapjainkban.

Jegyzetek

¹ Kelet-Szlovákiai Múzeum, Kassa belvárosában. www.cassovia.sk/vsmuzeum Nyitva: keddtől szombatig 9 és 17 óra között, vasárnap 9-től 13 óráig.

² Dr. Ulrich Attila: Az újfehértói aranykincs. Numismatics Hungary, Online numizmatikai folyóirat. 2002. május 15. In: http://mumizmatika.hu/cikkek/ujfeherto_erekincs.htm. A cikk mellett tételes lelet-lista is olvasható.

³ Zozuláková, Katarína: The Golden Treasure of Košice. East Slovak Museum, 1997. Ugyanó: Poklady, ktoré nestrácajú lesk. In: Pamiatky a múzea 1998/2. 23–26.

⁴ Kriston Vizi József: Kincsek kamrája... In: Kikelet, 2007. március. 15. p.

⁵ Tiszadadai Gyermek Éremgyűjtő Szakkör III. éremkiállítása, március 10. In: http://www.numismatics.hu/news/gyermekerekgyujto_3_kiallitas.htm

Lásd még – See also: Címlap – Cover

„They Are Shinier Together...” The Exhibition of the Gold Treasure from Újfehértó in the Treasury of the East Slovakian Museum, Kosice

The gold treasure from Újfehértó is temporarily on display at the Museum of Kosice, Slovakia for 4 and a half months. The treasure, which is the most important mediaeval gold find of the past 500 years, including real rarities, spanning from 1436 to 1684, was uncovered in 2002 and was taken to the András Jónás Museum in Nyíregyháza. It is being exhibited together with the other remarkable Central European mediaeval gold treasure, from Kosice. The co-operation between the Hungarian and the Slovakian museum seems to be successful, the temporary show has been prepared together, including the marketing campaign and the complementary activities.

In memoriam

P. Dr. Galambos Ferenc Ireneusz OSB (1920-2007)

S. Lackovits Emőke

Az Úr magához szólította hűséges szolgáját, a felsőorségi magyarság szószólóját, minde-
nesét, ügyének önzetlen képviselőjét. Hosszú,
gazdag és aktív életet mondhatott magáénak,
amely Alsópakony pusztától Pannonhalmáig
ívelt, több állomással. Bárhova rendelte őt a
Fennvaló, mindenhol másokért tett, egész földi
pályája szolgálat volt. Amikor kellett, báto-
rított, vigasztalt, amikor szervezőmunkára volt
szükség, azt végezte el maradéktalanul, a re-
ménytelenekbe reményt csöpögtetett, és ha a
helyzet úgy kívánta, korholt, könyörgött, de so-
ha, semmilyen körülmények között a rá bizot-
takat, a hozzáfordulókat nem hagyta magukra,
nem hagyta az élet továbbvitelében segítséget
jelentő útravaló nélkül. Mindig volt ereje a szol-
gálatához, mert ezt nem földi forrásból, hanem
fentről, Urától, Jézus Krisztustól kapta. Életé-
vel, munkásságával a magyarságot és a keresz-
ténységet szolgálta, akár tanításról, akár kiad-
ványkészítésről, akár iskolaszervezésről vagy
nyelvápolásról, a hagyományok megmentésé-
ről és továbbadásáról legyen szó. Életének ke-
retét a töretlen hit, a szeretet, szerénység és a
másokért való szolgálat adta. Soha nem vona-
kodott a munkától, az áldozatvállalástól.

Amikor a budapesti Bencés Gimnáziumban
megszerzett érettségét követően belépett a
bencés rendbe, egész életére elkötelezte ma-
gát a szolgálatra, másokért élni, tenni, má-
sok javára munkálkodni. 1943-ban tett ünne-
pélyes fogadalmat, miközben párhuzamosan
végezte teológiai tanulmányait Pannonhal-
mán a Szent Gellért Főiskolán, valamint Buda-
pesten a bölcsészkaron magyar-német
szakon. 1944-ben szentelték pappá, és taná-
ri munkáját is ekkor kezdte meg hajdani is-
kolájában. Az ifjúság nevelésében fontosnak
tartotta a cserkészetet. Cserkészcsapatot,
cserkészparancsnok volt, rendszeresen spor-
tolt, amely fizikai teherbírásában akkor is, de
később is nagy szerepet játszott. Nemcsak a
lelki, hanem a fizikai terhelést is jól bírta, bár-
milyen nehéz, kilátástalannak tűnő helyzet-
be került, mindig megtalálta a jó megoldást.
Fiatal tanárként a háború érett férfivá tette,
hisz egyszerre kellett ellátnia a házigazdónki,
a gimnázium igazgatói, a jegyzői feladatokat,
vezette a cserkészetet, az énekkart és Buda-
pest ostromakor a hozzájuk menekülőknél is
lelki vigaszt, szállást, menedéket biztosított.
Egyik alapítója és tanára volt 1945-1948-ig a
csepeli Jedlik Ányos Bencés Gimnáziumnak,
majd az államosításakor váratlanul „kincéssé”

lett, hogy azután káplánként, helyettes plébá-
nosként hatalmas szervezőmunkával pez-
gő kulturális életet vigyen két faluba is (Tö-
köl, Adony). A „békepapságot” megtagadta,
helyette teológiai doktorátust szerzett a Hit-
tudományi Akadémián, majd váratlan fordulat-
ként újra bencéssé lehetett, ezúttal a győri
Czuczor Gergely Bencés Gimnázium tanára-
ként. 1956. november 4-én a Forradalmi Tanácsban való tevékenysége miatt menekülnie
kellett, így került Ausztriába, ahol a traiskir-
cheni menekülttáborban élő magyarok lelké-
szeként, tábori életük vezetőjeként enyhítet-
te hontalanságuk keserűségét, reményt adva
számukra.

1957-ben szervezte meg a németorszá-
gi Burg-Kastl-ban a magyar gimnáziumot,
amelynek első igazgatója lett. Innen ment
Rómába posztgraduális tanulmányokra
1966/67-ben, majd Amerikába, Kanadába
és 1969-ben édesapja temetésére Magyar-
országra, ahonnan visszatérve a közeli Bur-
genlandban a felsőlövői gimnáziumban ta-
nári állást vállalt. Ezzel kezdetét vette
a felsőorségi magyarságért végzett, több év-
tizedes áldozatos munkája, amelyet azután
1977-től alsóóri plébánosként még nagyobb
intenzitással, még szélesebb körben folyta-
tott. Odaadásában soha nem volt hiány. Azo-
kat karolta fel, akik a trianoni békediktátumot
követően mindig kiestek a magyar politikai
vezetés érdeklődési köréből, és az anya-
ország magyar népessége vajmi keveset tudott
róluk. Politikai képviselőjük nem volt, kultu-
rális életük rendkívül szerénynek bizonyult
Galambos Ireneusz megjelenéséig. Neki kö-
szönhető a népfőiskolai magyar nyelvokta-
tás, 1971-től az *Őrség* című lap szerkesztése,
amelynek rendszeres szerzője volt, de az *Őr-
vidéki Hírek* és egy gyermekújság elindítása
is, a Kulturális Egyesület megszervezésében
vállalt nagy munkája, a Magyar Intézet lét-
rehozása és irányítása, a 40.000 kötetes
könyvtár megteremtése, a hagyományápolás
(néptánc, citeracsoport, énekkar, szava-
lóversenyek, „Nagykarácsony éccakája” kará-
csonyi játékok), zarándokutak megvalósítása,
konferenciák, tudományos tanácskozások so-
rozatának rendszeres szervezése, a színját-
szók istápolása, a sportegyesület vezetése
és a felsőóri két-tannyelvű (magyar-horvát)
iskola megalapításában vállalt nagy munká-
ja. A korszerűsített alsóóri plébánia sok min-
dennek és sok mindenkinek otthont adott, így
a Felsőorségben kutató magyar néprajzosok-
nak is. Ireneusz Atya szíve és ajtaja nyitva
állt a betérők előtt. Nehéz összefoglalni azt a

rendkívül nagy munkát, amelyet a felsőorségi
magyarság és a magyar anyanyelv megőrzé-
sért, ápolásáért, a hagyományok felkutatásá-
ért tett, amellyel a magyar művelődéstörté-
netet szolgálta.

Úgy vélem, nem lehet eléggé hangsúlyozni
az ökumenéért való rendíthetetlen munkálko-
dását sem, amelyben kiváló társakra talált dr.
Gyenge Imre református püspök, felsőóri lel-
kipásztor és dr. Teleky Béla óriszigeti evangé-
likus lelkész személyében. Nemcsak beszélt,
hanem tett is azért, hogy a különböző feleke-
zetű magyarságot a vallási hovatartozás ne
szakítsa szét. Rendszeres résztvevője, elő-
adója és szerzője volt a *Népi vallásosság a Kár-
pát-medencében* címmel a veszprémi Laczkó
Dezso Múzeum által szervezett konferencia-
és kiadványsorozatnak. Évente, újesztendőt
követően szétküldte körleveleit, amelyekben
két sűrűn teleírt oldalon foglalta össze mind-
azt, amit munkatársaival közösen tettek az el-
telt esztendőben. Ilyenkor mindig volt néhány
baráti, szívélyes, személyre szóló mondata a
körlevél elején és végén. Az egyik alkalom-
mal jelezte, hogy visszatér Pannonhalmára,
úgy látta, megtalálta azokat, akiknek az általa
megkezdett munkát továbbvitelre átadhatta.
Addig dolgozott, amíg erővel bírta.

Tudományos és közművelődési munkássá-
gáról még nem is szólhattunk, amelyről pedig
tanulmányok és ismeretterjesztő, a közéletet
formáló írások sokasága tanúskodik. Pannon-
halmán jelent meg 2004-ben a közel 50 esz-
tendeig fiókban álló liturgiátörténeti munkája
*Az egyházi év a magyar középkorban. A Meg-
testesülés és a Megváltás ünnepköre* (Pannon-
halmi Füzetek 51. Pannonhalma 1953/2004.
203. p.) címmel. Értekezése, amely a ma-
gyar középkor hat évszázadából a liturgikus
esztendőt feltárja, és szintézisben ismerte-

ti, nemcsak hatalmas forrás, hanem példa az alázatos tudományos elkötelezettségre, megmutatva a középkori magyarság hitvalló istencsérétét.

Ireneusz Atya halálával véget ért egy szolgáló, áldott földi élet, olyan emberé, aki mindig mindenhol segített, biztatott, újjáélesztett, aki „egyszemélyes intézménye” volt egy peremhelyzetben élő, majdnem anyanyelvét veszített közösségnek. Földi pályájáról el-

mondható Pál apostollal, hogy szilárd és rendíthetetlen volt, mindenkor az Úr munkájában buzgólkodott, tudva, hogy fáradozása nem hiábavaló. „Mindenkinek mindene lett, hogy mindenkit megmentsem” (I. Kor. 15; 22.). Életének alapja és vezérfonala rendíthetetlen hite, amelyből ereje táplálkozott, vallva, hogy: „Törekedjék mindegyikünk felebarátja kedvére, javára és épülésére. Hiszen Krisztus sem kereste a maga kedvét” (Róm. 15; 2-3.).

P. Dr. Ferenc Ireneusz Galambos OSB 1920-2007

Dr. Prof Ferenc Galambos OSB died at the age of 87, leaving an outstanding oeuvre behind. He was anointed a priest in 1944 and started his work as a teacher as well. In 1969, after his father's death he moved to Burgenland, Austria, where he started organising the cultural life of the Hungarians living in Austria. It was his activity that led to the establishing of the Hungarian Institute, the creating of a library of 40 thousand volumes, and the maintaining of the traditions.

Incze László (1928-2007)

S. Lackovits Emőke

Elment a minden élők útján a múzeum-teremtő, a történész, a népművelő a „Tanár Úr” is, a nagy tudású, szerény múzeumi igazgató, aki gyermeknek, felnőttnek, magányosnak vagy csoportnak egyaránt ugyanolyan lelkesedéssel magyarázta Kézdivásárhely történetét és céhes iparát, mindenkinek mindig tudása legjavát adva, soha nem téve különbséget ember és ember között. Számára ez volt természetes. A műveltségi javak átadását személyes feladatának tekintette, önként vállalva ezt a szolgálatot, meggyőződésből, egyszerűségéből, a magyar anyanyelvű közösség iránti elkötelezettségéből. Nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy Incze László egy személyben Kézdivásárhely „intézménye” volt, személye egyet jelentett a múzeummal. Azt, amivé ez a gyűjteményi egység fejlődött, azt, hogy a szó legnemesebb és klasszikus értelmében múzeummá vált, elsősorban neki köszönhető. Hiszem, hogy munkája időt álló, immáron kivívta magának az intézmény a rangot a múzeumok sorában, megméretetett, és nem találtatott könnyűnek, ahogy alapítója sem. Reméljük, a változó történelmi széljárásban nem esik a rombolás áldozatává, nem lesz útjában semmiféle hatalomnak.

Incze László Barótról indult és immáron oda tért vissza. A kolozsvári kitérő az egyetemi éveket jelentette és a Magyar Népi Szövetség tagságát, majd polgári származása miatti megbélyegzését. Az egyetem befejezését követően rövid ideig Mezőbándon tanított, majd 1952-ben Kézdivásárhelyre került, ahol 1970-ig tanárként adott példát arra, hogyan lehet kibújni a történelemhamisítás kelepéceiből. A múzeumba kerülve azután megtalálta a lehetőségét a magyar történelem iskolán kívüli oktatásának is. A város, a céhek, a céhes ipar és az ipartestület története nemcsak a helytörténetet jelentette számára, hanem mind-az egy magyar történelem részeként kapott

helyet kutató és közreadó munkásságában, sajátos oktató-nevelő munkát, iskolán kívüli művelődést teremtve. Ő volt az a kutató muzeológus, aki Kézdivásárhelyről és céheiről mindent tudott. Egyéni életét, ambícióit, idejét az önként vállalt feladatnak, kötelességnek rendelte alá habozás nélkül, nem sajnálva az áldozatokat. A város és környéke művelődési központjává tette a múzeumot, minden tétével gyarapodását mozdította elő, és a közösséget szolgáltatta. A Múzeum önálló arculatának kialakítása egyértelműen az Ő érdeme. Múzeumi tárlatvezetései nemcsak ismereteket gyarapítottak, információt nyújtottak, hanem öntudaterősítők, nevelő hatásúak voltak, a látogatók érzelmeire egyaránt hatottak. Ügyszeretetének, önzetlenségének köszönhető az a jelentős műtárgygyarapítás, amely mind a várostörténet, mind a kézműves ipartörténet számára pótolhatatlan értékeket mentett meg, és amelyek jelentős részét adományként sikerült megszereznie. Bizvást mondható el Incze Lászlóról, hogy a magyar muzeológiának egyik legkiválóbbja volt, egyike azoknak a kiemelkedő nagy egyéniségeknek, akiknek munkássága előkelő helyet kap az egyetemes muzeológia képzeletbeli Aranykönyvében. A Kézdivásárhelyi Múzeum arculatának és szellemiségének megőrzése döntően az Ő érdeme.

Bár soha nem akart irányítani, vezető lenni, mégis azzá lett, akaratán kívül, személyes életének, önzetlen szolgálatának, népe, szűkebb közössége iránti hűségének példájával. Hatalmi pozíciókat, önérvényesítési vágyakat nem hajszolt, vagyont nem áhított. Életének keretét a becsület, az önzetlenség, a hűség, a szolgálat, a munka adott.

Tudományos és ismeretterjesztő írásai helytörténeti és kézműves ipartörténeti tárgyúak, mellettük viszont jelentősnek mondható múzeumlételem feldolgozása is. Írásait gondosság, igényesség, hatalmas anyagismeret, ugyanakkor olvasmá-

nyosság jellemzi. Széles körű, kiterjedt, nagymennyiségű új adatokat tartalmazó gyűjtőmunkájának azonban csupán töredékét volt ideje feldolgozni. Rövidre szabott nyugdíjas esztendeit az egyre súlyosabbá váló betegség nehezítette. Hiába vártuk, nem születhetett meg az összegzés, a Kézdivásárhely teljes múltját, változatos társadalmát és annak életét, a céhes ipar történetét feldolgozó monográfiája. Pedig ezt csak Ő tudta volna minden részletre kiterjedően megalkotni. Most özevgyére, Szabó Judit néprajzosra vár a nagy feladat, hogy cédulákból, nagyszámú jegyzetből, félbehagyott írásokból megformálja azt a tudományos összefoglalást, amely Incze László életművére kellett volna a koronát feltegye. Ehhez kívánunk Judit Asszonyoknak sok erőt, elszántságot, egészséget és türelmet!

Amikor ebben az esztendőben március 15-én telefonon beszélünk, már ugyan felkelni nem tudott, és az oxigénpalackot is csupán rövid időre nélkülözhetette, de bizakodó volt, várta a húsvétot, amit azonban már nem érhetett meg. Halálhírért megkapva arra gondoltam, hogy Ura és Megváltója, akinek szeretet-parancsát igyekezett egész életében maradéktalanul teljesíteni, bizonyára azzal fogadta Őt: „Jól van, te hűséges, derék szolgáló!... mivel kevésen hű voltál, sokat bízik rád: menj be urad örömébe” (Mt. 25; 21-22.).

László Incze 1928-2007

László Incze, the historian who knew everything about the history and guild industry of the town of Kézdivásárhely has made its departure from this world. His life began in Barót and now it is the village of his final resting place. After finishing his university studies in Kolozsvár he taught in Mezőbánd for a short time, then he moved to Kézdivásárhely in 1952 where he became the image of teaching history in an objective way. Not long after he started working for the museum in Kézdivásárhely he transformed it into a real cultural centre. His absence will always be felt among all his friends and former colleagues.

Könyv- és folyóiratszemle

Kiadvány a szlovákiai magyar gyűjtemények dokumentációjáról

Selmezi Kovács Attila

Danter Izabella hosszú évek óta tartó fáradósának egyik jelentős eredménye a jelen kötet, mely 20 tanulmányt, ill. annak alapjául szolgáló muzeológiai előadást tartalmaz. A kötet szerkesztője által 2002-ben szervezett konferencia a szlovákiai magyar gyűjtemények helyzetének áttekintését, értékelését vállalta fel. A nagy szakmai érdeklődés által kísért rendezvény eredményeképpen megalakult a *Szlovákiai Magyar Múzeumi Kollégium*, melyben minden magyar vonatkozású tárgyi emlékekkel rendelkező intézmény egy szakemberrel képviselteti magát. A kollégium munkáját a somorjai székhelyű Fórum Kisebbségkutató Intézet koordinálja a boldogfai Mátyusföldi Muzeológiai Társaság közreműködésével. Ez utóbbi felvállalta, hogy évente konferenciát szervez a galántai Honismereti Múzeummal együttműködésben, melynek központi témája a szlovákiai magyarság tárgyi emlékeinek feldolgozása, a különböző szakterületek gyűjteményeinek gyarapítása, kutatása, restaurálása és bemutatása.

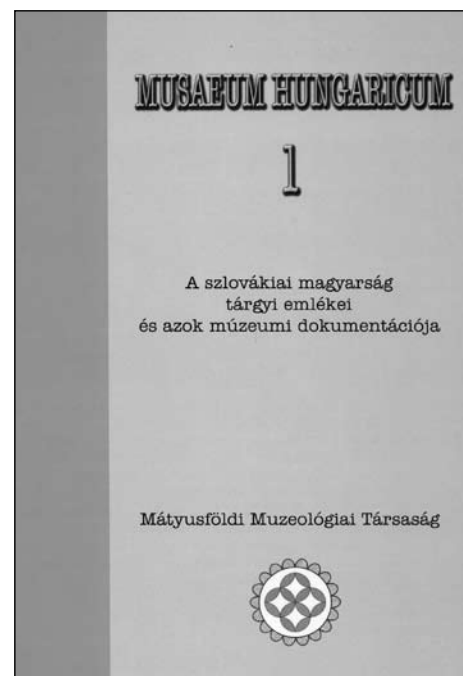
Az utóbbi három év konferenciáinak anyagából szerkesztett kötet a legújabb kutatási eredményekről ad számot. A legtöbb írás egy-egy gyűjteményt mutat be, de olvashatunk jelentős kiállításról, muzeológiai módszertani problémákról, terepkutatási eredményekről is. Noha a közreadott tanulmányok tematikailag nem tagoltak, közreadásuk sorrendje a fontosabb témakörökhöz igazodik, megfelelően reprezentatív képet mutatva a jelenlegi szakmai tevékenység sokrétűségéről és jelentőségéről.

A tanulmányok sorát Hont megye X–XI. századi temetőfeltárásaiból előkerült gazdag tárgyi anyag ismertetése (Nevizánszky Gábor) indítja, majd a 2000. évi műemlékvédelmi törvénynek a múzeumok szempontjából hasznosítható vonatkozásairól (Kovács Eszter) olvashatunk. A szlovákiai magyar történeti muzeológia tevékenységének áttekintése és értékelése után a szakterület adattárának létrehozására és felépítésére tesz javaslatot Gaucsík István.

Tudománytörténeti szempontból is tanulságos képet nyújtanak a különböző tematikus gyűjteményekről és hagyatékokról szóló írások, melyek a múzeumügy mellett kultúrtörténeti értékkel is rendelkeznek, mint pl. a turkológus orientalista Blasko-

vits József könyvgyűjteménye, mely az érsekújvári Thain János Múzeum gyűjteményét gyarapítja (Kovács Eszter), a kassai Kelet-Szlovákiai Múzeum rendkívül gazdag céhszabályzat gyűjteménye, valamint a kassai fazekascéh magyar nyelvű dokumentumanyaga (Ambrušová, Uršula), továbbá Kultsár István komáromi hírlapíró és színgazgató XIX. század eleji könyvtárának viszontagságos sorsáról szóló áttekintés, míg a hagyatékok múzeumi tudományos kutatókönyvtár alapjaként szolgálhat a Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeumában (Fehér Csaba), Sass Sándor irodalomtörténész, pedagógus hagyatékának értékelése és gazdaságtörténeti munkáinak pontosítása, valamint Paxy László prédikációinak és kéziratának rendszerezése, mely 2004-ben került a vágsellyei levéltárba (Gaucsík István).

A következő tematikus blokkot, mely a múzeumi tárgyi anyaggal foglalkozik, Danter Izabella áttekintése és értékelése indítja a magyar népi kultúra dokumentálásának sokrétű munkálatairól és az utóbbi években megmutatózó eredményességéről a szlovákiai múzeumok gyűjteményeiben. Tanulságos képet nyújt az 1970-es években felszámolásra került magyar Mohi falu tárgykultúrájának felgyűjtéséről és fotódokumentálásáról nyújtott élményszerű beszámoló, mely a lévai Barsi Múzeum jelentős tárgykollekcióját alkotja (Holbová, Katarína). Részletes statisztikai áttekintést kapunk az érsekújvári Honismereti Múzeum néprajzi gyűjteményében őrzött magyar népi kultúra tárgyairól, mind tematikai, mind földrajzi megoszlásában (Gudmon Ilona). A galántai Honismereti Múzeum textilgyűjteményének ismertetése kapcsán egy jelentős kollekciónak, az alsószelei magyar takácsok termékeinek összetételével és díszítőmotívumaival ismerkedhetünk meg (Danter Izabella). A komáromi múzeum képzőművészeti gyűjteményéről és kiállításairól ad számot Gaál Ida, különös figyelemben részesítve a kortárs szlovákiai magyar képzőművészeket és múzeumba kerülő alkotásaikat. Szabó Kinga a magyar vonatkozású képzőművészeti alkotásokat a szlovákiai galériák gyűjteményeiben vette számba, megállapítva, hogy a magyar képzőművészek jelentős mértékben szerepelnek ezekben az intézményekben, majd Szabó Gyula festőművész losonci emlékházának létrehozására tesz javaslatot és tervezetet. A képzőművészeti

gyűjtemények sorát egészíti ki a pozsonyi Szlovákiai Magyar Kultúra Múzeuma művészettörténeti gyűjteményének ismertetése (Jarábik Gabriella).

A kiállítási témakörben Fehér Csaba ismerteti és értékeli a 2004-ben a komáromi Magyar Kultúra és Duna Mente Múzeumában az általa rendezett és nagy visszhangot kiváltott Magyar Kálvária 1945-1948 című kiállítást. Tanulmánya a nemzeti történelmünk egyik legnagyobb tragédiáját bemutató kiállítás tematikai és módszertani megoldásaiba avatja be az olvasót. A következő írás a csallóközi kistérségi monográfiák tematikai és szervezési feladatairól, terveiről ad számot (Presinszky Lajos), majd arról a jelentős kutatási és publikációs munkáról kapunk képet, mely az utóbbi években valósult meg Danter Izabella szervezésében és irányításával. A magyarlakta szlovákiai területek népi gazdálkodásának négy monografikus feldolgozása jelent meg impozáns kötetben (Gúta, Leléd, Vásárút, legutóbb Farkasd és Negyed). Ennek – a hazai agrárétnográfia szempontjából is jelentős teljesítménynek – műhelytitkaiba enged bepillantást Danter Izabella kötetet záró cikke.

(*Musaeum Hungaricum 1. A szlovákiai magyarság tárgyi emlékei és azok múzeumi dokumentációja. Szerkesztette: Danter Izabella. Mátyusföldi Muzeológiai Társaság. Boldogfa, 2006. 143 p.*)

Szlovák történelem – kronológia és lexikon

Basics Beatrix

A szlovák nyelven is elkészült, majd angolul kiadott kötetről feltételezhetjük, hogy jelentős eleme a nemzeti bemutatkozásnak, így különösen érdekes, mit és hogyan tartanak a szerzők fontosnak közölni a népükről, országukról, kultúrájukról. A két, csaknem egyenlő részre osztott könyv első fele kronológia, ahol rövid bevezető összefoglalókkal tagolt fejezetekben tárgyalják a szlovák történelmet. Az első fejezet 375-ben zárul, Valentinianus halálával, amelyről a szerzők megjegyzik, hogy Brigetióban történt „Kormarno” mellett. (Bár a település később Ószőny, majd Újszőny néven ismert, ma Szőny már Komárom városának része, így az utalás nem teljesen pontos, a névhasználat pedig nem hiteles.) Még valószínűleg hosszú idő fog eltelni, mire egyetlen közép-európai nép sem fogja úgy érezni, nemzeti öntudatán esik sérelem, ha nem a mai településneveket használja kizárólag, természetesen a szakirodalomban, történeti feldolgozásokban is.

A következő fejezet „A szlávok a mai Szlovákia területén – az első szlovák állami lét” címet viseli, bár a körülményes angolságot meglehetősen nehéz magyarra fordítani, magyar változat pedig – sajnos – nem készült. A bevezető lényegében a Morva Birodalom létrejöttéről és létéről szól, s a magyar honfoglalással zárul, megállapítva, hogy „írott források hiányában lehetetlen nyomon követni, hogyan foglalták el a magyarok Dél-Szlovákiát”. A „Szlovákia az Árpád-ház alatt” szövege szerint a XII. századot „a Magyar Királyságnak a környező országok ellen intézett támadásai jellemezték”, de az „agressión” kifejezés azért ennél a fordításnál erősebb jelentésű. A felvidéki városoknak adott királyi privilégiumok „kolonizációs tevékenység”-ként szerepelnek.

„A feudális rendszer” című fejezet a mohácsi csatával zárul, majd A „Koraújkor kezdete” (1526–1711) a szatmári békével fejeződik be (a város nevének írásmódja ismét a jelenlegi).

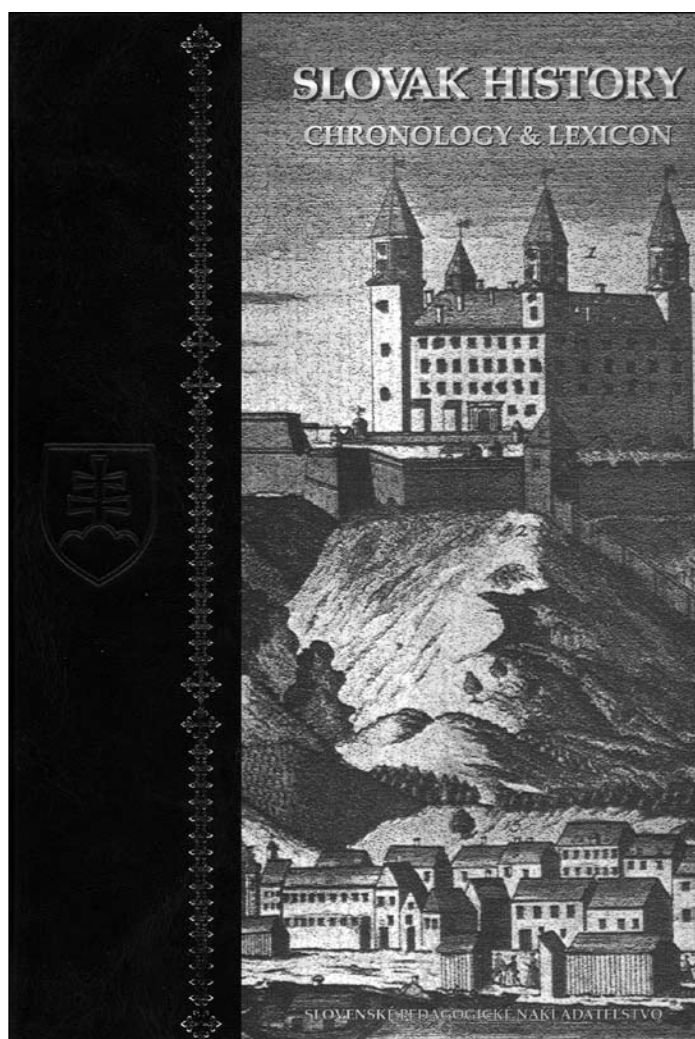
A következő összefoglaló a „Reformkor” címet kapta, jóllehet az 1711–1780 közötti időszakról foglalkozik. Ekkor már „Szlovákia területe megszűnt a pusztító harcok színtere lenni”, s a század az „egyre erősödő szlovák nacionalizmus időszaka”. „A modern kor küszöbén” (1780–1848) című fejezet a polgári társadalom kialakulását tartja legfontosabbnak. Itt már egyre nagyobb helyett kapnak a szlovák irodal-

mi nyelv kialakítói, a „magyarosítás” mellett (ez itt valójában a magyarországi reformkor követeléseinek összefoglalását jelenti).

„Bécs és Pest között” (1848–1867) címmel elsősorban a társadalmi modernizációt említik a szerzők. Ekkor került szerintük először a szlovák kérdés, az autonómia megszerzése a politikai események középpontjába. A kiegyezés pedig „eltemette a szlovák alkotmányos ambíciókat és a radikális magyarosítás útját nyitotta meg”.

Az 1868 és 1918 közötti periódust az „erős nacionalista elnyomás által eltorzított modernizáció” korszakának nevezik. Néhány, már korábban is közzétett elem – szlovák munkások építették Budapestet, Szlovákia, mint Magyarország iparilag legfejlettebb területe – színezi azt az általános megállapítást, hogy az élet minden területét áthatotta az erőszakos magyarosítás, így a magyar politikai élet – szemben a Lajtán túlival – soha nem vált demokratikussá. Mivel Szlovákia úgy érezte, kimarad a politikai döntéshozatalból, passzivitással reagált az „agresszív magyar nacionalizmus”-ra. 1918 után Csehszlovákia létrejöttével új fejezet kezdődött a szlovák történelemben.

„A két háború között – Szlovákia Csehszlovákiában” című fejezet utal arra, hogy Csehszlovákia létrejötte megszabadította a szlovákokat az erőszakos magyarosítás nyomása alól és általános fejlődés indult meg. De ez még mindig nem a szlovák nemzeti önállóság időszaka, amely csak 1939–45 között valósult meg először az első szlovák állam formájában. Az 1945–68 közötti időszak szovjet korszaka után a „remény és normalizáció” időszaka (1968–1989), majd a „demokrácia első lépései – a független állam” máig tartó periódusa következik és a 2000. november 25-én a Vatikánnal aláírt szerződéssel zárul az áttekintés.

A második rész abc-sorrendben megjelenő fogalmak rövid magyarázatát tartalmazza, az Árpád-ház és a Habsburgok le származási táblája, valamint a „Szlovákia területén uralkodó királyok és elnökök listája”, irodalomjegyzék és mutatók egészítik ki a könyvet. Az uralkodónévsor sajátossága, hogy Mojmir és Szvatoplukot rögtön Géza fejedelem követi, IV. Károlyt Masaryk.

Az ötlet nem rossz, s a kiadványtípus alkalmas arra, hogy a külföldi érdeklődők számára elég információt nyújtson, az összefoglalók magyarázatként, értelmezésként elegendő terjedelműek. Mégis, a közép-európai történelemben kevésbé jártas érdeklődő nem biztos, hogy a szövegek és adatok irányításával megtalálja és megérti azt, ami érdekli. Érzékelheti legalább, hogy nem akármilyen volt ez a közös történelem, még ma sem könnyű benne eligazodni, még itt, az események helyszínén sem.

(*Slovak History – Chronology and Lexicon. Szöveg: Julius Bartl, Viliam Čičaj, Mária Kohútová, Róbert Lez, Vladimír Segeš, Dušan Škvarna. Wauconda–Bratislava, 2002. 350 p.)*

Közgyűlési előadás

Műkereskedelem és néprajzi muzeológia

Kemecsi Lajos

A 2006. évi Pulszky Károly díj átvételekor a társaság szolnoki közgyűlésén a korábbi díjazottak előadásait hallgatva döntöttem a díj névadójához kapcsolódó témájú előadás mellett. Pulszky Károly életét, tudományos tevékenységét elemző kutatások adatait megismerve döntöttem a műkereskedelemmel kapcsolatos tapasztalataim megfogalmazása mellett. Néprajzos muzeológusként különösen az utóbbi három év során kerültem élénkebb kapcsolatba a hazai néprajzi műkereskedelemmel. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Felföldi mezővárosi tájegység felelős muzeológusaként irányítottam a szükséges tárgygyűjtések és tárgvvásárlások feladatait.¹

A díj névadójának, Pulszky Károlynak (1853–1899) szakmai tevékenységét a művészettörténeti kutatások mellett a műalkotások felkutatása és vásárlása fémjelezte.² A külföldi múzeumok és műgyűjtemények alapos ismerete alapján a XIX. század utolsó évtizedeinek legnagyobb hazai műértőjévé fejlesztette magát. Már pályafutása elején végzett tárgvvásárlásokat Bécsben az Iparművészeti Múzeum számára. A tárgvvásárlások a későbbiekben elsősorban az Országos Képtár és a mai Szépművészeti Múzeum gyűjteményeinek gyarapítását szolgálták. 1896-tól évente 2 millió forintot költhetett el festményekre és szobrokra. „Pulszky Jelles szakértelemmel gyarapította a képtár állományát. Amiben a Szépművészeti Múzeum látogatói ma gyönyörködnek: az nagyrészt Pulszky Károly gyűjtő buzgalmanak köszönhető.”³ A rövid idő alatti rendkívül feszített tempóban végzett műtárgyvásárlásai esetében egyes számlák pontatlanok voltak, s ezt használták ki a politikai okból kezdeti támadások során ellene. „1896 februárjában egy képviselő interpellációjában azt állította, hogy Pulszky felelőtlenül költekezik a képvásárlásaival, feccséri az állam pénzt és sikkaszt.”⁴ A Pulszky elleni vizsgálat elindult, igazgatói állásából felfüggesztették. A vizsgálat kimutatott bizonyos tévesen számlázott tételt, amit a család, addig is, amíg a számlázás körülményei tisztázódnak, azonnal készpénzzel kifizetett. Később a törvényszék egyértelműen felmentette az alaptalan vádak alól. De akkor már nem élt. Pulszky Károly a hajsza miatt idegösszeomlást kapott. Részleges gyógyulását követően Ausztráliába utazott. Brisbane kikötőjében egy hajón, mely Dél-Amerikába indult, öngyilkos lett.⁵

Az ún. magas művészet termékeivel szemben a néprajzi tárgyakról elterjedt közfelfogás szerint azok „aránylag kisebb értékű s viszonylag köznapinak számító tárgyak”.⁶ Ezeknek a múzeumokba kerülése igen változatos módon zajlott az utóbbi 130 évben. A néprajzi tárgyak iránti érdeklődés gyakorlatilag egyidejű a népművészet felfedezésével. Összefonódik a „nemzeti háziipar” eszméjének formálódásával. A gyűjtés igen sok esetben egy-egy kiállítás kedvéért történt. Az összegyűjtés módjaként a kiállításokon megjelenő anyagnak a saját terepbejárás és a vidéki vásárokon való vásárlás volt a legjellemzőbb, illetve az egyéni – családi gyűjtemények kölcsönzése.⁷ Az 1873-as bécsi világiállításra szükséges tárgyakat Xántus Jánossal összegyűjtő Römer Flóris visszaemlékezései is érzékeltetik a műtárgykereskedelem szerepének formálódását. „Korsót és tálát kaptam egy párt, de már erre minden nagyon drága! Jártak már erre is kutatók, azoknak nyomai után pedig rossz geschäftelés esik.”⁸ Az általuk összegyűjtött közel 2500 darab tárgy közel tíz százaléka népi kerámia volt.

Alig egy évtizeddel később, 1885-ben már léteztek a néprajzi tárgyakra is kiterjedő műkereskedelem. A Budapesten rendezett Országos általános kiállítás „Háziipar” csoportjában „15 élethű parasztszoba” került bemutatásra.⁹ Az ebben az évben készült feljegyzései szerint Huszka József rendszeresen vásárolt pl. Kosner Sámuel brassói műárusnál.¹⁰ A sepsiszentgyörgyi rajztanárként dolgozó Huszka 1878-tól folytatta gyűjtőmunkáját. A műkereskedelem lehetőségeit a terepmunkán gyűjtött tárgyak mellett kihasználta Herman Ottó is. Egy írásában bemutatja a vásárlások egyik általános jellemzőjét: ezek szerint vett egy bokályt „Budapesten köcsögös zsidómtól tehát ki tudja hányadik kézből szereztem”.¹¹ A Herman idézet is jelzi a tulajdonosi ismeretek hiányának jelentőségét. Az a felvetés sem napjainkban fogalmazódott meg először, hogy a kereskedők felvásárolják a kutatók, muzeológusok előtt a néprajzi tárgyakat. Herman a tálak, bokályok, tányérok sok vidékről való eltűnését a zsidó kereskedők mohóságának rovására írja, akik kiszállították azokat külföldre. A néprajzi gyűjtéssel foglalkozók esetenként megfordították a folyamatot, és ők adták el tárgyaikat műkereskedőknek, miként ezt Gyarmathy Zsigáné is tette, mikor 275 darab régi tárgyat adott el egy árusító iroda részére 1885-ben.¹² A múzeumokba kerülő tárgyak

ilyen gyarapodására enged következtetni az a tény, hogy a Néprajzi Múzeum Kerámia-gyűjteményének első leltárkönyvi bejegyzése szerint 1885-ben vettek 42 darab cserépedényt Hunyad megyéből, műkereskedőtől. S csak 1888-ból származik az első, muzeológus által gyűjtött leltárkönyvi tétel.¹³ Megállapítható hogy a korai gyarapításban a mű- és régiséggyűjteményből átvett tárgyak számottevő mennyiséget tesznek ki. Bár szigorú túlzásnak ítéltető Györffy 1939-ben a Néprajzi Múzeum gyűjteményeiről megfogalmazott lesújtó értékelése: „az anyag kilenctizede kereskedőtől való vétel”.¹⁴

Hosszú ideig az esztétikum, a szépség és a ritkaság értékrendje befolyásolta az etnográfia tárgyelfogását. Napjainkra egyre elfogadottabb az a nézet, hogy bonyolult és esetenként változó hosszúságú formációs folyamatok eredményeként születik meg egy-egy tárgy üzenete. Ennek megfelelően a múzeumba került/ló tárgyak életrajzi elemzése lényegesen növelheti azok muzeológiai értékét.

A mű- és régiségkereskedők száma a második világháború után, az 1960-as évektől gyarapodik újra. Konfliktusok mellett kialakul egy sajátos részleges együttműködés is a muzeológusok és a kereskedők között. Kresz Mária, Csilléry Klára és mások szaktudását a kereskedelemről élők is felismerték és elismerték. Egyes esetekben kölcsönösen segítették egymás munkáját. Hasonló kapcsolat kialakult a felföldi mezővárosi tájegységhez tartozó tárgvvásárlások esetében is. A kereskedők felhívták a múzeum figyelmét egyes, az intézmény számára használható tárgyakra, illetve közvetítői szerepet is próbáltak betölteni. Természetesen a terepen történt gyűjtés során több alkalommal is sikerült a közvetítők kihagyásával felvenni a kapcsolatot a megfelelő tárgyak tulajdonosaival. Előfordult, hogy magángyűjteményből a múzeum munkatársai válogathattak megfelelő tárgyakat, míg kereskedők számára elzárva maradtak. Hazánkban a XXI. század elejére rögzülni látszanak a műkereskedelmi érdek- és területszférák. A tematikus és lokális megosztás elveit a „szakmaibeliak” jól ismerik és érdekeiknek megfelelően be is tartják. Megjelentek a nemzetközi porondon is ismeretes kereskedők és múzeumok ellátására szakosodott gyűjtők.¹⁵ Esetenként bizony megteremtődik az a helyzet, melyben már nincs közvetlen kontaktus a tereppel, a tárgyat készítőikkel-használókkal.

A Szabadtéri Néprajzi Múzeum legutóbb

elkészült állandó kiállítási egysége a Felföldi mezőváros tájegység minden korábbi kiállításnál rövidebb idő alatt készült el. Igaz ez az építkezés mellett a néprajzi–muzeológiai megvalósításra is. A korábbi tájegységfelelős, Kecskés Péter által közel 30 éve elkezdett muzeológiai előkészítés 2004 őszén – nyugdíjba kerülése után – nyert új lendületet. Kiderült, hogy a szükséges több mint ötezer műtárgynak csak töredéke került korábban a múzeumba, s így a frissen elkészült berendezési tervek alapján egy minden korábbinál intenzívebb tárgygyűjtésre van szükség.

A hagyományos szabadtéri néprajzi múzeumi igények elsődlegesen a kiválasztott épület eredeti berendezésének megszerzését tekintik ideális helyzetnek. Természetesen számtalan oka lehet, hogy a kiválasztott bemutatási periódusra vonatkozatható tárgyak nem gyűjthetőek az eredeti épületből. Eben az esetben a család, a szomszédság, a hasonló társadalmi-gazdasági helyzetben élő településen belüli források szerepe felértékelődik. S ez a kör esetenként tovább tágulhat: szomszéd falvak, néprajzi táj, stb. Egyes esetekben – napjainkban egyre növekvő arányban – a történeti források (pl. hagyatéki leltárak) alapján történő rekonstrukciók alapján keresik a muzeológusok a megfelelő tárgyakat.

A Felföldi mezőváros tájegység borteremelő monokultúrára épülő XIX. századvégi életmódját hitelesen bemutató tárgyak összegyűjtése a falusi-paraszti tárgyakénál is nehezebb feladat volt. Az 1880-as években a Mátraalját és Tokaj-Hegyalját is pusztító filoxéra vész alapvetően átalakította a korábbi gazdálkodási struktúrákat. Rövid idő alatt egyes korábban virágzó települések gyakorlatilag „visszapasztosodtak”. A korábbi egzisztenciát jelző lakásberendezések, konyhai felszerelések vagy munkaeszközök gyakorlatilag eltűntek a házakból. Az értékes egykori berendezési tárgyakat a gyorsan terjedő műkereskedelem és magángyűjtemények vásárolták fel. Ez indokolta elsősorban a műkereskedelemből vásárolt tárgyak számának növekedését. Történeti források és néprajzi gyűjtések, könyvészeti, levéltári kutatások alapján elkészült berendezési tervekben összeállítottuk az enteriőrökbe szükséges tárgyak listáit. Ezek alapján folytattuk a célzott terepmunkákat, jártuk a régiségvásárokat, piacokat, kutattunk a területen illetékes közgyűjtemények raktáraiban. Szintén a szükséges tárgyak ismeretében kerestük fel a műkereskedőket, magángyűjtőket is. Egyes esetekben a településeken élőkhöz fordultak a múzeum munkatársai, mint Bíró Friderika tette, aki a gyöngyösi elektronikus és írott sajtóban is felhívta a figyelmet egyes hiányzó tárgyakra. Néhány speciális esetben a műtárgymásolatok készítésével sikerült csak a megfelelő szituációhoz szükséges berendezést megvalósítani.

Általános tapasztalata a skanzenekben dolgozó munkatársaknak, hogy amennyiben a bontás, kiválasztás idején nem sikerült a lakóktól, ott élőkől pontos adatokat és hiteles tárgyakat gyűjteni, ezt évtizedekkel később szinte már lehetetlen megoldani. A korai korszakok tárgyai közül különösen problematikus a ma már nehezen megszerezhető tárgyak összegyűjtése: így a jellegzetes bútoroké, kerámiáé, textiláé. Sok esetben már csak közgyűjteményekben, magángyűjteményekben találunk megfelelő tárgyakat. Azonban a mezővárosi polgári tárgyi világ emlékeit gyakran hiába keressük a közgyűjteményekben, mert a gyűjtési koncepciók nem mindig foglalkoztak ezzel a kulturális szegmessel, gyűjtésüket annak idején elmulasztották.

Az összefüggő tárgye gyűjtések megvásárlása a szabadtéri néprajzi muzeológia szempontjából fontosabb, mint más közgyűjtemények esetében. Különösen értékesnek ítéltetőek a kiválasztott épületekben megőrződött berendezések múzeumunk számára. Igen ritka, hogy szinte teljes berendezéssel együtt sikerül megvenni, majd lebontani egy-egy házat. A mádi kapásház esetében ez sikerült. Így az épület újjáépítési javaslatát és berendezési tervét is elkészítő Sabján Tibor az egykori lakóktól származó tárgyakat pusztán néhány ponton kiegészítve rekonstruálta a korabeli életvilágot. A múzeumi berendezéseknél az optimális elképzelés szerint az egykor a házban élt család rekonstrukciója a kívánatos, egyes esetekben azonban az így bemutatásra kerülő családmunkák az átlagtól nagyon eltérő képet mutatnának. Épp a hitelesség egy másik dimenziója érdekében kell eltekintenuk a konkrét viszonyoktól, és egy átlagosabb család összetételét alapul venni a berendezés tervezésénél. Sajátos volt a hejcei épületből származott tárgyak gyűjtése. A lakórész berendezése gyakorlatilag teljesen átalakult, viszont a munkaeszközök, a borászathoz szükséges tárgyak gyűjtésére lehetőség nyílt. Így a másolatban (eredeti elemekkel kiegészített) megépült ház múzeumi berendezésében több, az eredeti épületből és családtól származó tárgyat sikerül bemutatnunk.

Az összefogás és a sokirányú segítség eredményeképpen a 9 porta és a felépített pincék berendezéséhez két év alatt közel 9 ezer tárgyat gyűjtöttünk össze. Sikerült rekonstruálnunk a hiteles berendezéseket. Közel 2 ezer tárgyat vásárolt a múzeum különböző formában kereskedőktől, gyűjtőktől. Természetesen tisztában voltunk azzal, hogy az így múzeumunkba kerülő tárgyak többségéről az eladók semmilyen releváns információval nem rendelkeznek. Egyébként a néprajzi terepmunkák során is egyre gyakoribb tapasztalat, hogy az eladók nem rendelkeznek a családjuk birtokában eset-

leg évtizedek/századok óta lévő tárgyakról adatokkal.

Előadásomban röviden vázolom a különböző kereskedelmi formákat, melyekkel az utóbbi két évben kapcsolatba kerültem a tájegységépítés során:

A hagyományos értelemben vett műkereskedelem érintett képviselőinek feltérképezése után igyekeztünk a boltokba kerülés előtti stádiumban megismerni a tárgyakat. A kereskedői raktárak hazánkban nem különböznek (sajnos) körülményeikben az „átlagos” múzeumi raktáraktól. Különösen emlékezetes volt az az alkalom, mikor a Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársai egy szervezett akció keretében kitelepültek egy „nagykereskedő” raktáraihoz. Több napon keresztül az elkészült berendezési tervek alapján zajlott a tárgyak keresése. A muzeológusok munkáját segítették a nyilvántartás szakemberei és a restaurátorok is. Így a kiválasztott tárgyakról azonnal tárgy- és állapotleírás is készült, illetve digitális fényképek. A bútorokkal kapcsolatos szakmai munkát segítette Vadászi Erzsébet, az Iparművészeti Múzeum szakértő munkatársa is. A közel 800 megvásárolt tárgy volt az első jelentős gyarapodás a tájegységi tárgyvásárlások sorában.¹⁶ Ezt még több tucatnyi alkalom követte. A budapesti-eken kívül a régióban működő kereskedőkkel is szoros munkakapcsolat alakult ki. Így rendszeresen jártuk a miskolci, egri, hajdúszoboszlói, nyíregyházi, rakamazi kereskedők boltjait és raktárait. A specializáció elérte a műkereskedelem azon szegmenseit is, amelyekkel kapcsolatba kerültünk. Esetenként lenyűgöző mennyiségű textilgyűjtés össze egy-egy kereskedő raktárában. A tárgyakat többségében megbízottak szállították számukra. Valamelyest hasonló módon, mint az idézett „zsidó” Herman Ottónak. A textilanyagot „forgalmazó” kereskedők többségükben roma segítőkkel dolgoztattak. Az országhatárok – tapasztalatunk szerint – nem jelentettek akadályt a lokálisan egymás érdekeit viszont minden esetben tiszteltetben tartó konkurensok számára. A magyar nyelvterület közelebbi-távolabbi vidékeiről is szállítottak számukra rendszeresen „anyagot a beszállítók”. Az Európai Unió tagországain kívüli területről is szinte korlátlan mennyiségben jut be hazánkba, és kerül innen tovább a műkereskedelem csatornáit felhasználva néprajzi tárgy.

Kiterjedt és komoly feltárói munkát igényelt a magángyűjteményekből származó tárgyak megvásárlása. Ezek felkutatásában a múzeumi szakemberek – így elsősorban Viga Gyula – segítségével több esetben sikerült a kereskedők kapcsolatait felhasználva eredményesen működnünk. Esetenként komoly diplomáciai érzékkel lehetett csak az olykor évtizedes konfliktusokat hordozó magángyűjtői kör tagjaitól közgyűjte-

ménynek vásárolnunk. Az is előfordult viszont, hogy egy közel tíz esztendeje elhunyt komoly gyűjtő hagyatékában elsőként kutathatott múzeumunk szakembergárdája. A gyűjteményt a műkereskedelemtől továbbra is elzárta a tulajdonos család, viszont felismerve a Szabadtéri Néprajzi Múzeum érdeklődésének szakmai indokait, jelentősen segítették tárgygyűjtő munkánkat.

A múzeum muzeológusai a rendszeresen megtartott ún. régiségvásárokon is részt vettek. A miskolci, egri, turai, havonta megrendezésre kerülő vásárokon gyorsan megismerték a muzeológusokat az árusok. Természetesen itt is csak következetes és tervszerű vásárlásokkal, igen határozott alkuk után lehetett megszerezni a szükséges tárgyakat. Esetenként a vásáron való vásárlás váratlan eredményeket hozott. Ilyennek ítélem a terepen általában már nehezen gyűjthető zsidótárgyak megvételét a miskolci vásárban. Ezek a tárgyak meghatározó elemei lettek a mádi kereskedőház zsidó enteriőrje hiteles berendezésének.

A néprajzi muzeológia már évtizedek óta – igaz, hogy változó intenzitással – vásárolt műkereskedői aukciókon. Az árverések figyelemmel kísérése az eseti vásárlások mellett két fontos eredménnyel is járt. Megismertük a műkereskedői árképzési gyakorlatot, katalógusokat, illetve személyes jelenlétünkkel jeleztük a kereskedőknek érdeklődésünket. Több esetben is kiderült, hogy azért tudtunk alacsonyabb áron megszerezni egy-egy tárgyat, mert a kereskedő tudta, hogy ismerjük a hasonló tárgyak jellemzőit. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum történetében a Felföldi mezőváros tájegységhez sikerült internetes árverésen megfelelő tárgyakat vásárolnunk.

Általános tapasztalatként megfogalmazható, hogy a kereskedőkkel folytatott eredményes munka egyik alapvető feltétele – biztos anyagi háttér mellett – a szakmai ismeretek alkalmazása. Ezt gyorsan felismerik a kereskedők és respektálják. Hasonlóan fontos a kereskedő érdekeinek elismerése és a következetes alkuképesség. Munkám egyik elismeréseként emlékszem azokra a kereskedői munkaajánlatokra, melyeket egy-egy vásárlást követően kaptam. A tájegység megvalósításának különböző fázisaiban a széles körű társadalmi összefogás részeként tartott helyszíni és szentendrei sajtótájékoztatókra, munkánk bemutatására rendezett találkozókra szívesen eljöttek a meghívott műkereskedők. S a megnyitó előtt többük ajándékozott nyíltan és természetesen gesztusként tárgyakat a múzeumnak.

Nem hallgathatunk azonban a negatív tapasztalatokról sem. Éppen Pulszky Károly személyes tragédiája is jelzi, hogy a korrupció – vagy annak gyanúja – milyen súllyal volt korábban is jelen a műkereskedelemben és a

múzeumok viszonyrendszerében. Sajnálatos tény, hogy az utóbbi években szerzett tapasztalataim szerint továbbra is igen elterjedt a korrupció a kereskedelemnek ezen a területén. Szinte mindegyik kereskedő megkísérelte kapcsolatunk korai fázisában – különböző technikákat alkalmazva – a korrumpálásomat. A nyílt készpénz felajánlások (forint, euro, dollár!) mellett előszeretettel próbálták a különböző ajándékokkal befolyásolni működésünket. Tapasztalataim alapján ezeknek a kísérleteknek egyértelmű visszautasítása után kedvezőbbé váltak az intézmény vásárlási pozíciói, és nem utolsósorban a személyes elfogadottságom is.

Hasonlóan szomorú ismereteket szerezhetünk a műtárgyhamisítások, átalakítások terén. Különös figyelemmel vizsgáltuk a megvásárolni szánt bútorokat, egyéb tárgyakat. A muzeológust ebben igen komolyan segítették a munkába bevont restaurátorok. A raktárak, a vásárok tárgyaik részletes vizsgálata ellenére is került kiválasztásra olyan ügyesen átalakított, amit csak későn fedeztünk fel. Több esetben előfordult, hogy az eladni szánt tárgy sajátosságaira felhívtuk az eladó kereskedő figyelmét, aki ezt követően a későbbiekben egészen megváltozott árképzési és üzletpolitikai technikákat alkalmazott irányunkban. Megismerhettük néhány kereskedő háttérintézményeit. A komoly eszközparkkal működő asztalos és kovács, illetve fémmegmunkáló műhelyeket, a nyersanyagraktárakat. Ezekben a raktárakban a „hiteles” kiegészítések érdekében jól hasznosítható korabeli eredeti anyagokat, bútortöredékeket, templomi padokat is felfedezhettünk. A hazai és külföldi piacra egyaránt szállító kereskedelem véleményem szerint még belátható ideig virágozni fog. Esetenként saját ötletekkel is találkoztunk. Így például a hajón konténer számra Amerikába szállított magyar faeszköz szállítmány esetével, melyet külföldön a divatos francia borvidékek eredeti tárgyaiként árusítottak sikeresen.

A néprajzi tárgygyűjtés mai szükségletei, lehetőségei, követelményei és a néprajzi gyűjtemények jövője is igényli a tudományos elemző munkát. A múzeumok tárgyállományát hiba lenne rendszeres gyűjtőmunka eredményének tekinteni, nyilvánvaló, hogy gyarapodásuk nem független az ötletszerűségtől s más hiányosságoktól sem.¹⁷ A műkereskedelemben egyértelmű hatással volt és van az etnográfia tárgykoncepciójára. A tárgyakkal kapcsolatos értéképzésben érvényesül a műtárgypiac léte, hatása. A műkereskedelemben való viszony elemzése része szaktudományunk önreflexiójának, a tárgygyűjtést leíró kritikai elemzéseknek. A múzeumi eljárások megteremtették az értelmezés, a tudás bázisát, mindazt, aminek jegyében saját tevékenységük zajlik.¹⁸

Remélem, hogy a fenti vázlatos összeg-

zés is hozzájárul a minél kiérleltebb gyűjtési, tárgyszerzeményezési eljárások formálásához, a gyűjteménygyarapító koncepciók kialakításához.

Jegyzetek

¹ Cseri Miklós – Kemecsi Lajos: A Szabadtéri Néprajzi Múzeum Felföldi mezőváros tájegysége. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLIII. Miskolc, 2004. 623–644.

² Vö. Halász Zoltán: A Pulszkyak. Budapest 1987.

³ Nemeskürty István: A kőszívű ember unokái. Budapest 1987. 220.

⁴ Nemeskürty i.m. 221.

⁵ Eisler János: Pulszky Károly. In: Magyar Múzeumi Arcképcsarnok. Főszerk. Bodó Sándor, Viga Gyula. Budapest, 2002. 720–722.

⁶ Fejős Zoltán: A néprajzi műgyűjtés kezdetei. In: Huszka József, a rajzoló gyűjtő. Néprajzi Múzeum Budapest, 2006. Szerk. Fejős Zoltán 232.

⁷ Vö. Selmeczi Kovács Attila: Xántus János muzeológiai tevékenysége. Néprajzi Értesítő 1997. 79. 7–18.

⁸ Gráfik Imre: A Néprajzi Múzeum magyarországi gyűjteményeinek kezdetei. Néprajzi Értesítő 1997. 79. 21.

⁹ Kresz Mária: A Néprajzi Múzeum kerámia-gyűjteménye. A kutatás és gyűjtés története, 1872–1972. Néprajzi Értesítő 1977. 21.

¹⁰ Fejős i.m. 236.

¹¹ Herman Ottó: Magyar bokály, magyar tál. Vasárnapi Újság 1887. 34. 314.

¹² Bestenyi Kálmán: Gyarmathy Zsigáné Hóry Etelka élete és munkássága. Néprajzi Értesítő 1998. 48.

¹³ Kresz i.m. 22.

¹⁴ Fejős i.m. 240.

¹⁵ Buschmann Rainer: Franz Boluminski and the wonderland of carvings: Towards an ethnography of collection activity. Baessler-Archiv 44. 1996. 185–210.

¹⁶ Kemecsi Lajos: Tárgyvásárlás a Felföldi mezőváros tájegységbe. Teka 2004/1. 40–47.

¹⁷ Fejős Zoltán: Útmutató néprajzi gyűjtemények értelmezésére. In: A Néprajzi Múzeum Gyűjteményei. Budapest, 2000. 18.

¹⁸ Fejős Zoltán: Tárgyfordítások. Néprajzi múzeumi tanulmányok. Budapest 2003. 22.

Art Dealership and Ethnographic Museology

The article focuses on the relationship between the collection of ethnographic objects and art dealership, inspired by Károly Pulszky's museum-related activities in art trade, whom the Pulszky Prize was named after. The close relationship between art dealing and collection extensions in museums are justified by several examples from the early stages of Hungarian ethnographic activities. The special features of different forms of art trade are described using the experience gained during the implementation stage of the latest regional unit of the Open-Air Ethnographic Museum. Negative experience involves corruption, forgery and smuggling. Academic analyses are essential in order to meet the requirements, perspectives and demands of modern ethnographic collection work. Based on this experience we can state that fundamental ethnographic exhibit concepts have been definitely influenced by art dealership. The existence and effects of the art market are obviously reflected in the establishment of value connected with works of art. The academic self-reflection and critical reviews of collection work must include the analysis of the relationship to art trade.

A Pulszky Társaság hírei

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület 2006. évi működése

Szöveges beszámoló a közhasznú tevékenységről

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület közhasznú társadalmi szervezetként látja el feladatát választott vezetőséggel (elnök, ügyvezető elnök, főtitkár, elnökség, illetve választmány), valamint 2006. első félévéig két félállású alkalmazottal. Az egyre csökkenő mértékű támogatás miatt a második félévtől egy félállású alkalmazott végzi a titkársági és a pénzügyi munkát, a választott, önkéntes tisztségviselők fokozottabb adminisztratív leterhelése mellett. A választott tisztségviselők személyi juttatást nem kapnak, a működési költségből személyi juttatásokat csupán a két (második félévtől egy) félállású kolléga bérére, illetve a bér járulékaikra fordítunk. A dologi kiadásokra fordítható összegből csupán a legszükségesebbekre költünk ebből a keretből, mellette az éves tagdíj szolgál némi fedezetül. A dologi kiadások közül a legtöbbet a tagsággal való rendszeres kapcsolattartásra fordítunk: a Magyar Múzeumok című szakmai folyóirat évi négy számának postázására, illetve telefonköltségekre. A költségek csökkentése érdekében a NKÖM szakmai folyóirata, a Múzeumi Közlemények évi két számát és a Magyar Múzeumok évi két számát továbbra is közösen postázzuk, így évente kb. 60 ezer forintot takarít meg mindkét fél!

A működés minimális feltételeinek biztosítására elegendő ez a támogatás, a Magyar Múzeumok című kiadványunk szerzőinek honorálását azonban továbbra sem tudtuk megoldani. A működési támogatásnak az év utolsó részében történő megküldése komolyan veszélyezteti az egész éves szakmai munkát! A Természettudományi Múzeum jóvoltából a Társaság két helyiséget kapott térítésmentesen a Könyves Kálmán krt. 40. sz. alatti épületben, ahol csak a külön szolgáltatás igénybevételéért – pl. telefonvonalért – kellett fizetnünk. A helyzet 2006 szeptemberétől drámaian megváltozott, a Könyves Kálmán körüli épületet el kellett hagynunk, a jelenlegi ügyvezető elnök Néprajzi Múzeumi titkársági szobájában egy íróasztal és másfél szekrény jelenti a Pulszky Társaság irodáját. A Társaság korábbi iratai, a Magyar Múzeumok folyóirat és egyéb kiadványok a Néprajzi Múzeum poros padlásán műanyag zsákokba csomagolva várják az újabb reménybeli költözést. Ez a hely ugyanis ideiglenes, a Néprajzi Múzeum irodát ezután sem tud adni.

1) Szervezeti élet

Az *elnökség* rendszeresen, havonta tartotta üléseit, megvitatta a napirendre tűzött kérdéseket, meghozta szükséges döntéseit. A *választmány* két alkalommal ülésezett (február 13-án és december 7-én). Megtárgyalta és elfogadta az előterjesztett beszámolókat, javaslatokat, indítványokat. Az *Ellenőrző Bizottság* elnöke rendszeresen részt vett a vezető testületek ülésein. A gazdálkodás és az ügymenet tekintetében nem jelzett kifogásolni valót. A rendes éves közgyűlés 2006. március 23-24-én került megrendezésre Szolnokon, a *Damjanich János Múzeum Raktár-és Konferencia Központjában*. A közgyűlés elfogadta az elnökség és a választmány által már korábban jóváhagyott 2005. évi közhasznúsági jelentést, illetve kisebb módosítások figyelembevételével megszavazta a 2006. évi munkatervet is. A talán legnagyobb érdeklődéssel várt eseményre, a Pulszky Ferenc és Pulszky Károly díjak átadási ünnepségére még a délelőtti ülészakon került sor. A 2006. évi Pulszky Ferenc Díjban *Dankó Imre* néprajzkutató, a Pulszky Károly Díjban *Kemecsi Lajos* néprajzkutató részesült.

2) Szakmai tevékenység

Társaságunk elnökségének, választmányának és tagozatainak tagjai részt vettek más szakmai, érdekképviseleti szervezetekkel közös egyeztetésen, a múzeumigazgatók országos értekezletén és más szakmai rendezvények munkájában. Képviselőink tagjai a Nemzeti Kulturális Alap múzeumi szakmai kollégiumának, a szakfelügyeleti hálózatnak és a szakmai akkreditációs bizottságnak.

2006. november 24-25-én Helsinkiben tartotta éves konferenciáját az *Európai Múzeumi Szervezetek Hálózata* (NEMO). Ezen a tagsországok képviselői ismertették nemzeti jelentésüket az országukban létező múzeumpolitikáról, annak jellemzőiről, a törvényi keretéről és a szakmai szervezetek tevékenységéről. A tanácskozás több fontos, minden európai országot érintő projektet is tárgyalt, pl. a *Collections on the Move*, illetve foglalkozott az EU Kultúra 2007–2011 program pontjaival, felajánlva továbbra is a partnerkereső szolgáltatását.

2006-ban minden korábbinál több, összesen 18 múzeum és muzeális intézmény nyújtotta be pályázatát a tizedik alkalommal meghirdetett *„Az év múzeuma 2005”* pályázatra. A Pulszky Társaság – Magyar

Múzeumi Egyesület kezdeményezésére és szervezésében zajlott le ezúttal is az értékelés, amelyben a társkiíró szervezetek (ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága, Magyar Nemzeti Múzeum, Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Múzeumi Főosztálya), valamint a Nemzeti Kulturális Alap múzeumi kollégiuma mellett a tavalyi győztesek képviselői vettek részt. A bíráló bizottság tagjai voltak: Basics Beatrix, Deme Péter, Hatházi Gábor, Horváth László, Kaján Imre, Kecskeméti Tibor, Kriston Vízi József, Matskási István, Pintér János.

A korábbi évekhez hasonlóan a testület a pályázó múzeumok beküldött információit és anyagait, valamint a helyszíni látogatások során szerzett tapasztalatokat megvitatva sokoldalúan értékelt az intézmények 2005. évi tevékenységét, eredményeit és döntött a díjakról. Megállapította, hogy valamennyi pályázó – a saját lehetőségeit magas fokon kihasználva – rendkívül eredményes évet tudhat maga mögött. Mindhárom kategóriában több pályázó is joggal nyerhette volna el a fődíjat. A döntés minden korábbinál nehezebb volt, éppen ezért a bírálóbizottság különösen fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy ebben a vetélkedőben nincsenek vesztesek.

Az ünnepélyes eredményhirdetésre és a díjak átadására – hagyományosan – 2006. május 20-án, szombaton délelőtt, a *Múzeumok Majálisa* megnyitóját követően került sor a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében. A díjakat Koncz Erika, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának helyettes államtitkára adta át. *„Az év múzeuma 2005” kitüntetettjei*: első kategóriában a debreceni *Déri Múzeum*, második kategóriában a makói *József Attila Múzeum*, harmadik kategóriában az ópusztaszeri *Nemzeti Történeti Emlékpark* lett a nyertes. Különdíjat kapott: a *Központi Bányászati Múzeum*, Sopron, – Pulszky Társaság különdíja; *Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum*, – ICOM Magyar Nemzeti Bizottsága különdíja; *Wosinszky Mór Megyei Múzeum*, Szekszárd – NKÖM Múzeumi Főosztálya különdíja; *Árpád-házi Szent Margit Múzeumi Kiállítóhely*, Segesd – Magyar Nemzeti Múzeum különdíja.

A Társaság a tavalyi évben megkezdte az *Év múzeuma* pályázat megújítását, az adható díjak számának csökkentésére, hogy ne devalválódjon a díj, illetve a kiírás aktualizálására, pontosítására, amelynek célja a múzeumok komplex munkájának megítélése, az újszerű, a közönséget mindinkább

bevonó, új rétegeket megnyerő programok támogatása. Több fórumon megvitatta elkészült az új kiírás (egyeztetve a társki-írókkal) és az új adatlap, mindkettő felkerült a honlapra, és postáztuk az országos és megyei múzeumok számára.

A Társaság 1995 óta jelenteti meg a *Magyar Múzeumok* című negyedéves folyóiratát a Nemzeti Kulturális Alapprogram Múzeumi Szakmai Kollégiumának pályázati támogatásával. 1999 óta a kiadás mellett a teljes lebonyolítás és a terjesztés is a Társaság feladata. A 2001-ben átalakult szerkesztőség változatlan összetételben és célkitűzéssel viszi tovább a folyóiratot (főszerkesztő: Selmeczi Kovács Attila, a szerkesztőség tagjai: Basics Beatrix, Cséve Anna, Holló Szilvia Andrea, Kriston Vízi József, Wollák Katalin; szerkesztőségi titkár és az angol nyelvű összefoglalók fordítója: Gönczi Ambrus). A Pulszky Társaság elnökségi döntése alapján 2001-től új összetételű szerkesztőbizottság segíti a folyóirat munkálatait (a szerkesztőbizottság elnöke Pintér János, tagjai: Bertáné Varga Judit, Kóciánné Szentpéteri Erzsébet, Kovács Péter, Vándor László).

Az első szám központi tematikáját a *Bartók Béla Emlékév* kapcsán a múzeumi évfordulók adták. A lapszám közel fele terjedelmét a nagy zeneszerző és népzene gyűjtő életének, munkásságának, valamint múzeumi vonatkozású sokrétű szakmai tevékenységének az ismertetése tette ki. Az évfordulós életrajzi megemlékezést részletes áttekintés követi a Néprajzi Múzeumban töltött több évtizedes munkásságáról, továbbá a Bartók Archívum történetéről. Ugyancsak közgyűjteményi vonatkozásai miatt érdemel említést a Bartók Emlékház felújításának ismertetése, Bartók kalotaszegi bútorainak számbavétele, a dudások körében végzett gyűjtéseinek felidézése, továbbá több vele kapcsolatos kiállítás ismertetése. Az évfordulók sorát bővíti az Egerben tartott Kepes György Emlékév részletezése.

A második szám egy régóta igényelt, és mindeddig meglehetősen elhanyagolt témakör, az *állagmegóvás és restaurálás* sokrétű, változatos tevékenységébe enged bepillantást. Az indító tanulmány egy ritka műérték, a magyarkomjátí görög katolikus ikonosztázián közel egy évszázada kallódó tárggyűjtésének komplex helyreállítási és teljes restaurálási programját vázolja fel, több szakterület összefogásának és eddig elvégzett jelentős munkálatainak ismertetésével. A további szakmai cikkek a fém, üveg, bőr textil és fa (bútor) anyagfélések körében kiemelkedő eredményeket ismertetik. Szó esik a műtárgylopásokkal kapcsolatos perek és rendőrségi eljárások tanulságairól is. Ebben a lapszamban szerepel a „Az év múzeuma 2005” pályázat népes résztvevőinek és eredményhirdeté-

sének ismertetése. A kiállítási rovatot többek között a Természettudományi Múzeum múmia-kiállítása és a Néprajzi Múzeumban rendezett műanyag-kiállítás teszi változatosabbá. Ez a lapszám ad másodszer helyet Közgyűlési előadásoknak, továbbá a Pulszky Társaság 2005. évi közhasznúsági jelentésének.

A harmadik lapszám középpontjában az *1956 emlékezete* kapcsán rendezett jelentősebb kiállítások, szakmai rendezvények és visszaemlékezések állnak. A témakört az évfordulós kiállításokról nyújtott áttekintés indítja, amit a Nemzeti Múzeumbeli kiállítás részletes ismertetése követ. Nemcsak a budapesti nagymúzeumokban, hanem szinte minden jelentősebb vidéki múzeumban október-november folyamán megrendezésre került 56-os emlékkiállítás. A lapszám terjedelmének közel felét a fővárosi központi kiállítások ismertetésén túl néhány fontosabb vidéki kiállítás, illetve közgyűjteményi konferencia, szakmai rendezvény (Szombathely, Miskolc, Székesfehérvár, Nyíregyháza) ismertetése adja. Ebben a lapszamban adtunk megemlékezést a nándorfehérvári győzelemről az 550. évforduló alkalmából, továbbá a Bocskai évfordulóhoz kapcsolódó konferenciáról, valamint a Természettudományi Múzeum gyűjteményeinek 56-os pusztulásáról. A műtárgyvédelem témakörbe tartozó néhány cikk is itt kapott helyet, és egy népművészeti vonatkozású vidéki beszámoló.

A negyedik szám a *kortárs művészet gyűjteményeit* vette számba, egy csokorra való válogatást nyújtva a budapesti és a vidéki múzeumok és galériák ilyen vonatkozású anyagából. A gyűjteményismertetések mellett kellő hangsúlyt kapott a muzeológiai munka, a kiállítási koncepciók témaköre is, valamint a magángyűjteményekről nyújtott áttekintés, és néhány kiemelkedő kortárs művészeti alkotó munkásságának ismertetése. A témakörhöz kapcsolódott a budapesti kortárs művészeti gyűjteményekben végzett közönségkapcsolati felmérések eredményének kiértékelése, a kiállításoknak és intézményeknek a látogatók részéről való rangsorolása, minősítése. A központi témához illeszkedik az Iparművészeti Múzeum kiállítási tevékenységéről és távlati terveiről készített riport az Esterházy kincsek bemutatása kapcsán, valamint a Magyar Nemzeti Galériában a magyar „vadakról” készült kiállítás műhelymunkájába betekintő interjú.

A *Magyar Múzeumok* megjelentetésére a Nemzeti Kulturális Alap által nyújtott támogatás (2006-ban 4,9 millió forint) igen jelentős, mégis nehezen küzdünk meg a pénzügyi források szűkösségével. Egy-egy szám nyomdai előállítására több mint 1,2 millió forint, míg a postaköltség számonként eléri a 120 ezer forintot. A nyomdai kivitelezésen felüli minden költség a Tár-

saság működési keretét terheli, bár a postázás költségeinek felét megtakarítjuk az MM-mel együtt küldött Múzeumi Közlemények révén. Folyamatosan törekszünk további szponzorok és hirdetőtörek megkötésére.

Bertáné Varga Judit kezdeményezésére és gondozásában jelent meg a közgyűlés idejére egy *tagtoborzó leporelló*, mely a Társaságot népszerűsíti.

2006. szeptember 26-án a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi termében a Társaság szakmai találkozót szervezett tagjai és a szélesebb közönség számára *A múzeum és a látogató* témakörben, hogy a témával kapcsolatos legfrissebb felméréseket, elemzéseket megismertesse és megvitatassa a tagsággal és a múzeumi szakemberekkel. A vitaindító előadást Puczko László tartotta „A látogatóbarát múzeumok elméleti megalapozása” című, az NKA Múzeumi Szakkollégiuma megbízásából készített elemzés tanulságairól.

A Múzeumi Tanácsadók 6. konferenciája 2006-ban Budapesten került megrendezésre, melyet egyfelől a Múzeumok és Látogatók Alapítvány szervezett, másrészt a Pulszky Társaság Közművelődési Tagozata Fehér Ágnes vezetésével.

3) Tagozati munka

A *Kismúzeumi Tagozat* elnöksége két alkalommal ülésezett: május 26-án Gödöllőn, a Városi Múzeumban és október 5-én Jászberényben, a Jász Múzeumban. A gödöllői ülésen a tagozat 2005-ben megválasztott elnöknője, Fűrészné Molnár Anikó hivatali elfoglaltságaira hivatkozva lemondott az elnöki teendőkről. Az elnökség tagjai dr. H. Bathó Editet választották meg új elnöknek, majd megkezdték az őszi szakmai nap előkészítő munkáit. A tagozat 2006. november 16-án, Százhalombattán tartotta hagyományos éves szakmai napját. Az egybegyűlést Vicze Magdolna, a Matrica Múzeum igazgatónője és dr. Matskási István, a Pulszky Társaság elnöke köszöntötte, majd átadásra került a Poroszlay Ildikó emlékérem, amelyet Százhalombatta Önkormányzata és a Kismúzeumi Tagozat alapított, a 2005-ben váratlanul közülünk eltávozott elnökünk, a Matrica Múzeum egykori igazgatója, Poroszlay Ildikó régész emlékére. A tagozat elnöksége első alkalommal a paksi Városi Múzeumnak ítélte oda az emlékérmeket az elmúlt 13 év folyamán végzett kiemelkedő muzeológiai tevékenységének elismeréseként. Az emlékérmeket (Lengyel Tibor bronzműves munkája) és az oklevelet Vezér Mihály, Százhalombatta polgármestere, dr. Bathó Edit, a Kismúzeumi Tagozat elnöke, valamint a család képviselőjében dr. Pálóczi-Horváth András adta át Váradyné dr. Péterfi Zsuzsanna igazgatónőnek. Az elismerést követően szakmai előadások hangzottak el (Nagy László G. OKM

főtanácsos, Csiszér Dóra tanácsos, Török Petra OKM szakmai tanácsadója). A tagok döntöttek a 2007. évi szakmai nap helyéről is, elfogadva Kállai Irén igazgatónő szíves invitálását, mely szerint szeptember 5-6-án a berettyóújfalui Bihari Múzeum látja vendégül a kismúzeumok képviselőit.

A *Művészettörténeti Tagozat* a tagság jegyzékének revízióját befejezte, körlevelet és vitaanyagot küldött ki a tagságnak a tagozat céljainak és feladatainak továbbgondolására.

A *Fiatal Muzeológus Tagozat* 2006 májusában a Szépművészeti Múzeumban tartott

összejövetelt, melyen a tagok a „Zsigmond és kora” című kiállítást tekintették meg és értékelték.

Budapest, 2007. január 16.

Dr. Balázs György
ügyvezető elnök

Tisztújító közgyűlés a Nagytétényi Kastélymúzeumban (2007. március 9.)

A Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület a 2007. évi közgyűlését – hagyományaitól eltérően – anyagi okok miatt nem tudta az előző évben „Az év múzeuma” címet elnyert debreceni Déri Múzeumban megrendezni. Matskási István elnök megköszönte Király Elvirának, a Nagytétényi Kastélymúzeum igazgatójának a lehetőséget, hogy vendéglátóként biztosította a közgyűlés helyszínét. Majd Balázs György ügyvezető elnök ismertette a közhasznúsági jelentést, melyet a közgyűlés tartózkodás és ellenszavazat nélkül elfogadott a pénzügyi beszámolóhoz hasonlóan. A következő napirendi pontban a PT alapszabály módosításának kérdése került megtárgyalásra Romsics Imre előterjesztésében. Hosszas vita után a közgyűlés úgy határozott, hogy a jelenleg is hatályos alapszabályt nem módosítja, a most megvitatott módosítási javaslatokat jogással történő egyeztetés után a következő közgyűlésen vitatja meg, és dönt arról. Egyben felhatalmazta a megválasztandó új választmányt, hogy a PT új székhelyének kérdésében döntsön, valamint alakítsa ki álláspontját a három múzeumi kiadvány jövő-

jével kapcsolatban. A 2007. évi munkaterv elfogadását követően a közgyűlés megszavazta, hogy 2008-ban a tagdíj továbbra is 3.000.-, illetve 1.500.- Ft marad, de nem jár érte a folyóirat, aki igényli a Magyar Múzeumok évi 4 számát, az előfizetéssel vagy vásárlással juthat hozzá.

Ezt követően került sor a társasági díjak ünnepélyes átadására: a Pulszky Ferenc Díjat *Módy György* történésznek, a debreceni Déri Múzeum történeti osztálya nyugalmazott vezetőjének ítélte a társaság; a Pulszky Károly Díjat pedig *Terei György* régész, a Budapesti Történeti Múzeum muzeológusa érdemelte ki. A hagyományoknak megfelelően az előző évi díjazottak ünnepi előadása következett. Az elmúlt évi Pulszky Ferenc díjas Dankó Imre betegsége miatt nem jelenhetett meg, Kemecsi Lajos Pulszky Károly díjas vetítéssel szemléltetett előadást tartott a néprajzi tárggyűjteményekről. Ezt követően további két előadás hangzott el (Mihalkó Viktória: A Kolb módszer a múzeumban, Benedek Gábor: 3D-s Virtuális Túra).

Füzes Endre korelnök elnökletével lezajlott a tisztújítás: 93 tag szavazott, ezek

közül 87 szavazat volt érvényes. A jelöltekre leadott szavazatok számának mértéke szerinti sorrendben a 21 fős választmányba a következő tagok kerültek: Balázs György, Deme Péter, Matskási István, Selmeczi Kovács Attila, Gönczi Ambrus, Viga Gyula, Fűkőh Levente, Basics Beatrix, Cseri Miklós, Romsics Imre, Vásárhelyi Tamás, Bodó Sándor, Káldy Mária, Kaján Imre, T. Bereczky Ibolya, Sári Zsolt, Petercsák Tivadar, Fűrészné Molnár Anikó, H. Bathó Edit, B. Varga Judit, Sz. Zomborka Márta. Póttagok: Kriston Vizi József, E. Csorba Csilla, Gócsáné Móró Csilla, Király Elvira, Bárd Edit, Vámos-Lovay Zsuzsanna, Cservenyák László. Ellenőrző Bizottság: Páll István, Zádor Tamás, Vándor László, Németh Lászlóné, Füzesné Hudák Julianna. Az ellenőrző bizottság póttagjánál szavazategyenlőség alakult ki Kóczyáné Szentpéteri Erzsébet és Fehér Ágnes esetében. A levezető elnök javaslatára a közgyűlés úgy határozott, hogy a választmány alakuló ülésén a két póttag-jelöltet írásbeli nyilatkozatban kéri fel, hogy vállalják-e a póttagságot.

Választmányi ülés (2007. március 28.)

A Selmeczi Kovács Attila korelnök által összehívott választmányi ülés egyetlen napirendi pontja az elnökség megválasztása volt. Az alapszabálynak megfelelően a Választmány maga közül jelöli ki és választja meg tisztség-

viselőit, általában a közgyűlés által legtöbb szavazattal rendelkező tagjai közül. A választmány Matskási Istvánt tiszteletbeli elnökké ranggal ruházta fel, előterjesztve a következő közgyűlés jóváhagyására. A választmány tit-

kos szavazással a következő tisztségviselőket választotta meg: elnök: Balázs György, ügyvezető elnök: Bertáné Varga Judit, főtitkár: Sári Zsolt, alelnökök: Basics Beatrix, Gönczi Ambrus, Vásárhelyi Tamás és Zomborka Márta.

A Pulszky Társaság kitüntetettjei

Pulszky Ferenc Díjas

Módy György

Dr. Módy György 1926. augusztus 14-én született Debrecenben. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar-történelem szakán szerzett diplomát 1949-ben. Az egyetemi tanulmányokat követően a KLTE Történelemtudományi Tanszékén Szabó István professzor tanársegédje lett, ezt követően koholt vádak alapján négy és fél év börtönbüntetésre ítélték, majd rehabilitálták. Miután történészként sehol sem tudott elhelyezkedni, a debreceni Erdőrendezőszéknél dolgozott, majd a BIOGAL Gyógyszergyárban volt angol fordító. 1961-től került a Debreceni Déri Múzeumba történész-ként, s innen vonult nyugalomba 1995-ben, mint a Történeti Osztály osztályvezetője.

Egyetemi doktori fokozatát 1976-ban szerezte a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az 1970-es évektől újból rendszeresen oktatott a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi és Történeti Tanszékén. Oktatói munkássága elismeréseként címzetes egyetemi docens címet kapott. Sokoldalú kutató- és feldolgozó munkájában központi helyet foglal el Debrecen város és a megye településeinek kutatása, mindenekelőtt az Árpád- és középkori történetük megismertetése. Ezen munkáinak összegzése számos kiadványban kapott helyet, több mint száz tanulmány és önálló kötet fűződik a nevéhez. A helytörténetírás és -kutatás mellett pályáján kiemelt szerepet kaptak a régészeti feltárások, melyek településtörténeti szempontból eddig ismeretlen eredményeket hoztak felszínre. Ilyen pl. a Debreceni Nagytemplom környéki

feltárás, az Árpád-kori templomok kutatása, a herpályi Monostorerőd vagy a hajdúszováti templomerőd feltárása.

Sokoldalú munkásságát fémjelzi, hogy tanulmányai jelentek meg a muzeológia számos szakterületéről. Pl. feldolgozást készített a Polgár térségéből előkerült pénzletről, a herpályi harangról, a debreceni szappanfőző- és gyertyaöntő mesterségről, a debreceni múzeum történetéről és a nagy elődök munkásságáról. Személyes kapcsolat, barátság is fűzi azokhoz a képzőművészekhez, kiknek megismertetésében szakértő és elemző tanulmányaival, munkásságukat reprezentáló kiállítások megrendezésével nagy szerepet játszott (Holló László, Maghy Zoltán, Senyei Oláh István).

Muzeológiai munkásságát a régészeti és történeti gyűjteményhez kapcsolódóan fejtegette. Neki köszönhetjük a történeti gyűjtemény kialakítását és jelentős mértékű gyarapítását, valamint tervszerű rendezését. Nemcsak az említett gyűjteményekben munkálkodott, bekapcsolódott más szakterületek (aranyrevízió, fegyverrevízió) feladataiba, s részt vett a múzeumirányítás, a múzeumigazgatás felelősségteljes munkájában is. Tervezésében és irányításával állandó- és időszakos kiállítások egész sora készült el a múzeumban eltöltött közel harmincöt esztendő alatt.

Munkásságában fontos szerepet töltött be a szerkesztői, kiadói tevékenység, amit nemcsak a múzeumi kiadványok terén végzett, hanem kulturális életünk más területéhez kapcsolódóan, mint pl. az Alföld című irodalmi és művészeti folyóiratnál. Előadásai, előadás-sorozatai szemléletességükkel tapasztalataiból, széles körű ismereteiből fakadó anekdo-

tisztikus stílusukkal (a Múzeumi Vasárnapok, Nyári Múzeumi Esték, Városok, műemlékek sorozat ismeretterjesztő és népszerűsítő előadásai) mindenkor élményszerűek és lenyűgözőek voltak.

Munkásságát a múzeumi szakma kimagasló elismerése, a Móra Ferenc Díj is fémjelzi. 1994-ben Debrecen város Csokonai Díjával tüntették ki. 2000-ben a város történelmi hagyományainak feltárásában, szellemiségének ápolásában végzett több évtizedes kutatómunkája elismeréseképpen Debrecen Város Díszpolgára kitüntető címmel jutalmazták. Tiszteletére jelent meg 80. születésnapja alkalmából *Historia et Ars* címmel válogatott tanulmányainak kötete, a Hajdú-Bihar megyei Múzeumok közleményei sorozatban (Debrecen, 2006.).

Módy Györgyöt a magyar muzeológiát szolgáló rendkívül sokoldalú munkásságáért, gazdag életművéért Társaságunk Pulszky Ferenc Díjban részesíti.

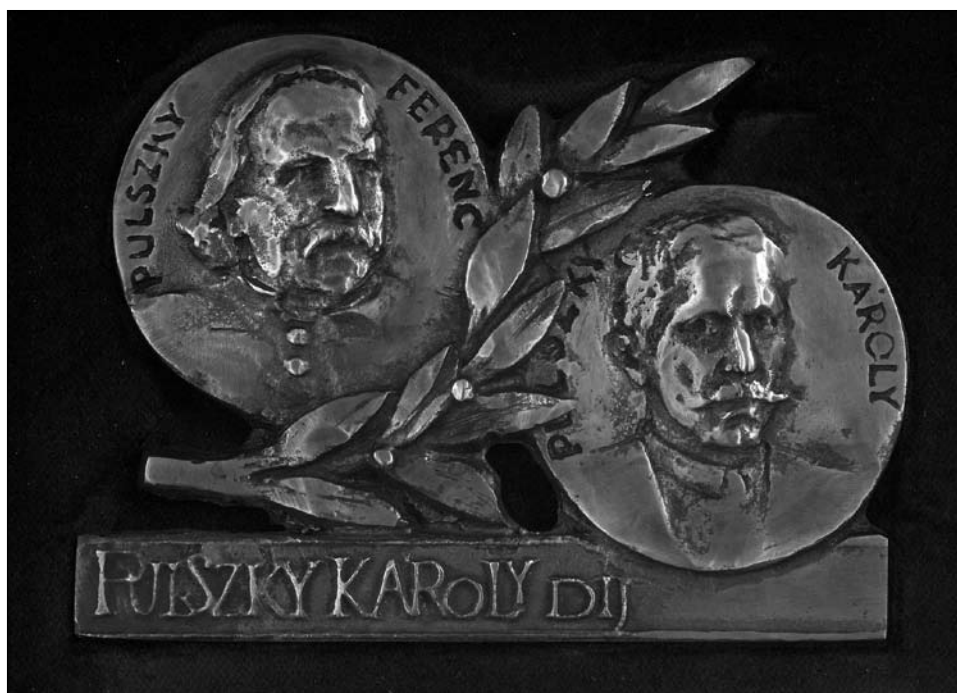
Pulszky Károly Díjas

Terei György

Terei György 1974. január 14-én született Budapesten. Az ELTE Régészeti Tanszékén szerzett diplomát 1998-ban, és attól az évtől kezdve a Budapesti Történeti Múzeum Középkori Osztályának muzeológusa. Egyetemi szakdolgozatában Fejér megye középkori és korai újkori erődítményeit dolgozta fel, majd 1999–2001 között OTKA támogatás keretében folytatta ezt a munkát. 53 várat, erődített helyet vett számba, legtöbbjük a korábbi kutatás számára teljesen ismeretlen volt. A várakkal kapcsolatos érdeklődése vezette a Castrum Bene Egyesületbe, ahol 2004 óta a titkári posztot tölti be. Szervezi az egyesület hazai és nemzetközi vándorgyűléseit, szerkeszti kiadványaikat.

1998–2000 között részt vett a Szent György téri feltárások munkálataiban. Néhány kisebb-nagyobb ásatási feladat után 2003–2005 között a több mint 20 hektáros területen folyó kánai feltárások régészeti munkáit irányította. A három év alatt áldozatos munkával feltárta a középkori Kána falut, mely 16 hektáros nagyságával, kétszáz földbemélyített lakóházával, templomával és a körülötte fekvő ezeregyszáz sírral Magyarország jelenleg ismert legnagyobb Árpád-kori faluja. Az eredményeket számos szakmai fórumon ismertette, rövidesen befejezi (munkatársával együtt) a Kána faluról szerzett ismereteit összegző munkáját.

Terei György eddigi munkája során kiemelkedő szervezői és tudományos felkészültségéről tett tanúbizonyságot, mely érdemeinek elismeréseként a Társaság Pulszky Károly Díjban részesíti.

E számunk szerzői

Balla Loránd (1973)
történész
gyűjteménykezelő
Történelmi Képcsarnok
Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest

Basics Beatrix dr. (1956)
művészettörténész
főigazgató-helyettes
Budapesti Történeti Múzeum
Budapest

Cséve Anna (1956)
irodalomtörténész
tudományos titkár
Petőfi Irodalmi Múzeum
Budapest

Csók Márta (1953)
múzeumpedagógus
Magyar Mezőgazdasági Múzeum
Budapest

Danter Izabella dr. (1955)
etnográfus
PhD
muzeológus
Honismereti Múzeum
Galánta

Deme Péter dr. (1950)
történész
igazgató
KÖH Társadalmi Kapcsolatok Igazgatósága
Budapest

Fehér Csaba dr.
történész
igazgató
Magyar Kultúra és Duna Menté Múzeuma
Komárno

Halmágyi Pál dr. (1948)
történész
igazgató
József Attila Múzeum
Makó

Juhász János
történész
muzeológus
Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest

Kemecsi Lajos dr. (1969)
etnográfus
kandidátus
mb. tudományos igazgató
Szabadtéri Néprajzi Múzeum
Szentendre

Kostyál László dr. (1962)
művészettörténész, régész
igazgatóhelyettes
Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága
Zalaegerszeg

Kriston Vízi József dr. (1953)
etnográfus
művelődési menedzser
Jósa Andás Múzeum
Nyíregyháza

S. Laczkovits Emőke dr. (1946)
etnográfus
osztályvezető
Laczkó Dezső Múzeum
Veszprém

Lendvai Kepe Zoltán (1964)
etnográfus
muzeológus
Galéria Múzeum
Lendva

Marosi Ernő dr. (1940)
művészettörténész
akadémikus
MTA Művészettörténeti Intézet
Budapest

Mészáros Zsuzsanna
múzeumpedagógus
művészeti vezető
Munkácsy Mihály Emlékház
Békéscsaba

Orosz Zoltán (1982)
újságíró
Debrecen

Örsi Julianna dr. (1950)
etnográfus
kandidátus
igazgató
Finta Múzeum
Türkeve

Pozsony Ferenc dr. (1955)
etnográfus
PhD
egyetemi tanár
Babes-Bolyai Tudományegyetem
Kolozsvár

Selmezi Kovács Attila dr. (1942)
etnográfus
a néprajztudomány doktora
főtanácsos
Néprajzi Múzeum
Budapest

Szabó Haltenberger Kinga dr.
művészettörténész
Nógrádi Galéria
Losonc

Székelyné Kőrösi Ilona (1953)
történész, heraldikus, etnográfus
osztályvezető
Katona József Múzeum
Kecskemét

Zs. Ujváry Mária (1967)
etnográfus
igazgató
Holló László Galéria
Putnok

Ulrich Attila dr.
történész
főmuzeológus
Jósa András Múzeum
Nyíregyháza

Kiállítási képek Exhibition Pictures

*Részletek a Néprajzi Múzeum Umlingok című kiállításából
Details of the exhibition „Umlings” at the Museum of Ethnography*

Fotók – Photos: Sarnyai Krisztina

MAGYAR MÚZEUMOK

